

Ovjera nadležnog tijela

Broj TD: 42/17

Investitor: PUČKO OTVORENO UČILIŠTE OGULIN
Ivana Gorana Kovačića 2, 47300 OGULINGrađevina: **STARI GRAD OGULIN**

Lokacija: Ogulin, Trg hrvatskih rodoljuba

Kat. čestica: k.č. 2058 K.O. OGULIN

Naziv zahvata: **KONZERVATORSKA STUDIJA
STAROG GRADA OGULINA**

Voditelj projekta: Boris Vučić-Šneperger, dipl.ing.arh.

mr.sc. BORIS VUČIĆ-ŠNEPERGER
dipl.ing.arh.
OVLAŠTENI ARHITEKT
A 3137

Izradio : Boris Vučić-Šneperger, dipl.ing.arh.

Direktor: Boris Vučić-Šneperger, dipl.ing.arh.

TABLINUM d.o.o.
ZA ARHITEKTURU, INFORMATIKU I ZASTUPANJE
HR-10000 ZAGREB, ALBAHARIJEVA 1

Zagreb, listopad 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD
2. OPIS ZATEČENOG STANJA
3. PRAVNA ZAŠTITA
4. ZAŠTIĆENO KULTURNO DOBRO
5. OPIS PROSTORA I DIJELOVA KAŠTELA, KOMPLEKSA STARI GRAD OGULIN
6. DOKUMENTACIJA I ARHIVSKI IZVORI
 - 6.1. Raniji opisi
 - 6.1.1. Pieroni, 1639.
 - 6.1.2. Stier, 1657.
 - 6.1.3. Valvasor, 1689.
 - 6.1.4. Fras, 1835.
 - 6.1.5. Ostali autori (Magdić, Božičević, Szabo)
 - 6.2. Stare karte i mape, katastarski planovi
 - 6.3. Nacrti i planovi – Pregled povijesnih nacрта i prikaza kaštela
 - 6.4. Slikovni prikaz kaštela
 - 6.5. Fotografski materijali
- 7.
8. POVIJEST
 - 8.1. Gradnja kaštela Ogulin
 - 8.2. Preuzimanje od strane Vojne krajine
 - 8.3. Kaštel u 17. stoljeću
 - 8.4. Kaštel u 18. stoljeću
 - 8.5. Kaštel u 19. stoljeća
 - 8.6. Obnova 60-tih godina 20. stoljeća.
9. Dosadašnja konzervatorska istraživanja
10. VALORIZACIJA
11. PRIJEDLOG SMJERNICA – PRIJEDLOG PREZENTACIJE
12. POPIS ILUSTRACIJA
13. OSTALO, BIBLIOGRAFIJA, IZVORI

„Narod u Ogulinu i oko njega zove još i današnji dan stari grad ogulinski, koji je sagrađen na klisuri, ispod koje ponire rijeka Dobra, koja tu dobiva ime Gule, „Zulum-grad“, „Gulin“ ili „Julin-grad“, te priča, da se u taj ponor zbog nesretne ljubavi sunovratila kći jednoga Frankopana imenom Julia, po kojoj su o grad i ponor i rijeka dobili svoje ime.“¹

¹ M. Magdić, Narodne priče o gradinama, Zbornik za narodni život i običaje : knj. 14 (1909), str: 152

URBANISTIČKO KONZERVATORSKA STUDIJA STAROG GRAD OGULINA

1. UVOD

Na poziv Pučkog otvorenog učilišta u Ogulinu pristupili smo izradi Konzervatorske dokumentacije Starog grada u Ogulinu – nekadašnjeg Frankopanskog kaštela. Tijekom povijesti nije provedeno sustavno istraživanje koje i iznjedrilo kvalitetnu dokumentacijsku strategiju za obnovu.

Kao i slični veliki sustavi naslijeđeni iz povijesti, ogulinski je kaštel relik jednog vremena, s vrlo nepopularnom namjenom – bio je nekadašnji zatvor i monument morskog režima. Nakon drugog svjetskog rata trebalo je čekati punih dvadeset godina da se nekadašnji zatvor preuredi u zavičajni muzej koju namjenu ima i danas. Tada se kaštel nije promatrao cjelovito, već su bile uređivanje pojedinačne zgrade koje su dobivale svoju namjenu. Tako je i manja zgrada u dvorištu kaštela i danas sjedište udruge proizašle iz drugog svjetskog rata, čiji današnji predstavnici „brane“ posljednje ostatke sustava koji je nepovratno nestao. Dakle, i kod samih građana ne postoji svijest o kaštelu kao o povijesnoj baštini koju treba istraživati i obnavljati kao identitet. Za mnoge ogulince kaštel je i dalje relik prošlosti i nešto veliko i neugodno od čega dolaze samo nevolje. Gotovo kao i sam Đulin ponor kojega se mnogi više plaše nego li se ponose njime.

Kaštel je nastao na prijelazu srednjeg vijeka u novo doba, u vrijeme burnih i temeljitih promjena kad su plemići i seljaci postajali i ostajali vojnici, a život na granici, u vojnoj krajini ljudima davali gotovo jedini smisao.

Zadnje srednjovjekovne utvrde ovog dijela Hrvatske dao je podići Bernardin Frankopan, koji je tako gotovo beznažno pokušao održati sustav svojih posjeda kao ostatke ostataka pred Osmanlijama. I sam Bernardin je preživ starijih vremena, srednjovjekovni plemić s nedvojbenim osjećajem za preživljavanje, cijenjen u krugu srednjoeuropskog plemstva, ali u procesu neminovnog i nezaustavljivog raspada vremena i prostora.

Nakon rušenja veličanstvenog grada Modruša i pustošenja srca frankopanske državine, Bernardin je bio prisiljen izgraditi nove utvrde za smještaj vojne posade i za sigurnost okolnog stanovništva pred pustošenjem krvoločnog neprijatelja. No, ubrzo je Bernardinov pokušaj vojnog utvrđivanja zamojenio sustav obrane pod upravom kraljevih snaga, stvarajući jedinstven sustav upravljanja vojnom obranom pod nazivom Vojna krajina.

U istom razdoblju Bernardin je započeo gradnju – odnosno obnovu barem tri utvrde: Ogulin, Ribnik i Novigrad na Dobri.

To možemo zaključiti po graditeljskoj i stilskoj sličnosti tri spomenute utvrde, te po tek rijetkim elementima koje pronalazmo na pročeljima.

Ogulinska utvrda je, čini se, doživjela brojne preinake i pregradnje tijekom vremena. Da li je uopće bila do kraja i izgrađena po izvornoj zamisli ne znamo. Tek djelomično uklanjanje žbuke s glavnog pročelja palasa pokazuje da se u zidovima, ispod recentnih nanosa žbuke kriju značajni nalazi koji danas nisu vidljivi.

Osim građevinskog sondiranja, svakako nam predstoji i arheološko istraživanje okoliša kaštela koji bi trebali iznjedriti moguće dogradnje i strukture izvan samih zidina kao i konfiguraciju terena prije naknadnih zatrpavanja obrambenih jaraka. I u unutarnjem dvorištu kaštela imamo zanimljivih dijelova koje valja istražiti u predstojećim radovima – perimetar obrambenih zidova palasa na koje su kasnije dograđene manje zgrade zatvora.

Dvorišne zgrade kaštela su kroz vrijeme „ispale“ iz promišljanja o samom kaštelu, što je pogrešno i svakako ih treba uključiti u budućem bavljenju s kompleksom.

Zgrada nekadašnjeg vatrogasnog spremišta koje je izgrađeno nakon uklanjanja južnog dijela kaštela danas je preuređena u Ivaninu kuću bajki što će se uklopiti u budućem promišljanju uređenja prostora, baš kao i zgrada u kojoj je sjedište Udruge antifašističkih boraca i antifašista grada Ogulina.

U unutarnjem dvorištu će se u istražnim radovima otkriti strukture starijih gradnji koje bi se u obnovi mogle rekonstruirati i uključiti u graditeljaki korpus kompleksa.

Prijašnja istrživanja kaštela nisu bila temeljita i studiozna. Istraživači se nisu vezali na materijalne ostatke građevine, već samo na proučavanje dokumentacije i arhivskih izvora. Najiscrpniji pregled sačuvanih planova i nacrti Starog grada Ogulin dao je Juraj Božičević u svojoj studiji „Nacrti Starog grada Ogulina“ iz 1943. godine. Analizirajući građu iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu dao je pregled pojedinih karata i nacrti koji se odnose na ogulinski kaštel. Materijal koji je sačuvan u HDA svakako nije potpun, već je to sakupljena dokumentacija iz raznih izvora, i koja je pretrpjela višekratna seljenja iz Zagreba u Mađarsku i obrnuto. Rezultat toga je, kako imamo dojam, građa reducirana i za koju pretpostavljamo da je dobrim dijelom nestala.

U HDA se krije i nacrt Starog grada u Ogulinu po kojemu su izvedene značajne promjene na palasu kada je pretvoren u zatvor, iz 1865. godine. O ovome planu Božičević nije rekao ništa. Najstariji planski prikazi Ogulina koji se nalaze u HDA u Zagrebu su precrti Pieronijevih i Stierovih nacrti iz 17. stoljeća, a koji se nalaze i Arhivu u Sloveniji, odnosno u Beču. Potonji, Stierovi nacrti Ogulina su objavljeni u knjizi „Kartografski prikazi...“ Lj. Krmpotića 1997. godine. Ove nacрте je precrtala Vjera Bojničić, slikarica -grafičarka, koje je radila u Arhivu u vrijeme 1936-43.

Dio građe se krije i u podružnici HDA u Karlovcu. To su nacrti nastali u prvoj polovici 20. st. a došli kao građa Graditeljskog ureda u Ogulinu (Kotara Ogulin).

2. OPIS ZATEČENOG STANJA

Palas nekadašnjeg frankopanskog kaštela dio je sačuvane izvorne strukture utvrde koja je građena krajem 15. stoljeća. Pretpostavlja se da je utvrda bila donekle zgotovljena već 1500. te godine.

Ogulinska utvrda je građena kao obrambeno stambena građevina, odnosno sklop okružen zidovima u kojemu su bile smještene zgrade za vojnu posadu. Frankopanov palas je samostalno utvrđen zidovima, a formirano je prostor unutar obrambenih zidova utvrde. U prostoru utvrde su se mogli skloniti ljudi okolnih naselja u slučaju (osmanske) opasnosti.

Na istočnoj strani utvrde smještena je pored palasa i ulaznog kompleksa i manja kapela posvećena sv. Bernardinu. U istočni ulaz u grad se dolazilo također preko pokretnog mosta, izgrađenog iznad jarka koji je spajao dvije provalije – Đulin ponor na jugu i Medvednicu na sjeveru.

Palas je, kako je bio običaj u to vrijeme bio je najznačajnija građevina u kompleksu frankopanske utvrde. Smještena je na istočnoj strani kompleksa, okrenuta je prema trgu, odnosno nekadašnjim prilaznim putovima. Izdužena je građevina građena tako da formira gradski zid, a flankirana je polukružnim visokim kulama.

Cijeli kaštel je vrlo brzo nakon građenja, 1555. godine prešao u ruke kraljevske vojske čime je podvrgnut upravi Vojne krajine i kao takav postaje sjedište vojne uprave.

U palasu je smještena vojna posada, tu je i stan zapovjesnika, a sve to pratimo u planovima iz vremena vojne krajine.

Kroz vrijeme su nastale brojne su preinake unutrašnjosti, i vanjštine, a bilo je i nekoliko ambicioznih planova za dogradnju, kako je moguće pratiti u članku J. Božičevića o Ogulinskom Starom gradu.

Zadnja velika promjena je nastala oko 1820. godine kada je dograđen višeetažni hodnik – trijem s velikim stubištem na zapadnoj strani palasa, prema dvorištu. Time je poboljšana komunikacija unutar prostora kaštela.

3. PRAVNA ZAŠTITA

Smještaj u prostoru

Stari grad u Ogulinu, nekadašnju Frankopanski kaštel nalazi se na katastarskoj čestici k.č.2058 k.o. Ogulin. Ova oznaka katastarske čestice je prema izvodu uz katastarskog plana odnosno prema posjedovnom listu.

U zemljišnim knjigama vodi se evidencija prema starim oznakama čestica. Prostor Starog grada je bio podvaljen na nekoliko čestica i to: Palas je bio smješten na čestici k.č. 46 k.o. Ogulin zajedno s dvorištem i nekadašnjim vatrogasnim spremištem (danas Ivanina kuća bajki), k.č.44 se odnosila na vrt uz sjeverni zid kaštela, na k.č.45 je bila smještena nekadašnja konjušnica, odnosno nekadašnji stan tamničara, a na k.č. 47 je bila smještena pomoćna zgrada u zapadnom uglu dvorišta, između vatrogasnog spremišta i zapadnog ulaza u dvorište kaštela.

S istočne strane parcela k.č. 2058 graniči s parcelom na k.č. 3775/1 k.o. Ogulin (Trg Hrvatskih rodoljuba), a s južne strane prolazi put koji se nalazi na k.č. 2335 k.o. Ogulin. Obje parcele prema posjedovnom listu pripadaju Gradu Ogulinu (Javno dobro, ceste - Grad Ogulin). Zapadno je parcela na k.č. 2059/1 k.o. Ogulin u privatnom vlasništvu (Grumf d.o.o. Ogulin)

Koordinate parcele k.č. 2058 po HTRS96 (E,N) su $E = 399918.70643798$, $N = 5014957.3411152^2$

Veličina obuhvata

Veličina parcele k.č. 2058 k.o. Ogulin prema posjedovnim listu je 3802 m², što uključuje i sve zatečene zgrade, kako je prikazano na izvodu iz katastarskog plana.

Vlasništvo

Parcela k.č. 2058 k.o. Ogulin je u posjedu Zavičajnog Muzeja Grada Ogulina (posjedovni list). dok se u zemljišnim knjigama i dalje vode stare oznake čestica.

Tako je k.č. 46 k.o. Ogulin u vlasništvu Grada Ogulina. Za ostale čestice ne postoje traženi podaci (on line).

² Informacijski sustav prostornog uređenja Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, <https://ispu.mgipu.hr/>

IZVOD IZ KATASTARSKOG PLANA

Približno mjerilo ispisa 1:1000

Izvorno mjerilo plana 1:1000

Datum ispisa: 07.10.2017

REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNA GEODETSKA UPRAVA
PODRUČNI URED ZA KATASTAR KARLOVAC
ODJEL ZA KATASTAR NEKRETNOSTI OGULIN

NESLUŽBENA KOPIJA

Stanje na dan: 04.10.2017. 23:33

PRIJEPIS POSJEDOVNOG LISTA

Katastarska općina: OGULIN (Mbr. 319368)

Posjedovni list: 3232

Udio	Prezime i ime odnosno tvrtka ili naziv, prebivalište odnosno sjedište upisane osobe	OIB
1/1	ZAVIČAJNI MUZEJ GRADA OGULINA, OGULIN, OGULIN	

Podaci o katastarskim česticama

Zgr	Dio	Broj katastarske čestice	Adresa katastarske čestice/Način uporabe katastarske čestice/Način uporabe zgrade, naziv zgrade, kućni broj zgrade	Površina/m ²	Broj D.L.	Posebni pravni režimi	Primjedba
		2058	OGULIN	3802	15		
			POSEBNA NAMJENA	760			
			DVORIŠTE	3042			
Ukupna površina katastarskih čestica				3802			

NAPOMENA: Ovaj prijepis posjedovnog lista nije dokaz o vlasništvu na katastarskim česticama upisanim u posjedovnom listu.

REPUBLIKA HRVATSKA

Općinski sud u Karlovcu

ZEMLJIŠNOKNJIŽNI ODJEL OGULIN

Stanje na dan: 04.10.2017. 23:33

Katastarska općina: 319368, OGULIN

Broj zadnjeg dnevnika: Z-407/2015

Aktivne plombe:

Verificirani ZK uložak

Broj ZK uložka: 2754

NESLUŽBENA KOPIJA

IZVADAK IZ ZEMLJIŠNE KNJIGE

A

Posjedovnica

PRVI ODJELJAK

Rbr.	Broj zemljišta (kat. čestice)	Oznaka zemljišta	Površina			Primjedba
			jutro	čhv	m2	
1.	46	KUĆA BROJ 19, DVOR I ZGRADA U OGULINU		858		
		UKUPNO:		858		

B

Vlastovnica

Rbr.	Sadržaj upisa	Primjedba
2.	Vlasnički dio: 1/1 GRAD OGULIN, OIB: 58264108511, B. FRANKOPANA 11, OGULIN	

C

Teretovnica

Rbr.	Sadržaj upisa	Iznos	Primjedba
1.			
1.1	Primljeno 16. travnja 1962. g. broj Z-466/62 Na temelju pravomoćnog rješenja Konzervatorijskog zavoda Zagreb od 11. IX. 1961. g. broj 01-430/1-61. zabilježuje se da je zgrada sagrađena na kč. br. 46 proglašena spomenikom kulture.		ZABILJEŽBA
2.			
2.1	Primljeno 22. travnja 1965. g. broj z-476/65 Na temelju pravomoćnog rješenja Konzervatorskog zavoda Zagreb od 28. V. 1964. g. broj : 01-315/1-1964. g. zabilježuje se da je Stari grad u Ogulinu sagrađen na kč. br. 46 upisan u registar nepokretnih spomenika kulture kotara Karlovac pod registrarskim brojem 61.		ZABILJEŽBA

Potvrđuje se da ovaj izvadak odgovara stanju zemljišne knjige na datum 04.10.2017.

4. ZAŠTIĆENO KULTURNO DOBRO

Stari grad Ogulin je pojedinačno, nepokretno zaštićeno kulturno dobro.
Ogulinski Stari grad je Registrirano kulturno dobro pod brojem Z-280.

U opisu kulturnog dobra stoji:

„Stari grad smješten u središtu grada, nad. "Đulinim ponorom" rijeke Dobre. Nepravilnog je tlocrta, opasan obrambenim zidom s dvije polukružne kule, integriranim trokatnim kaštelom i kapelom sv. Bernardina. Grad je oko 1500. g. dao sagraditi Bernardin Frankopan nakon što su 1493.g. Turci razorili Modruš. Frankopanima je pripadao do 1553.g. kada ga je zaposjela krajiška posada i do razvojačenja ostao je u rukama vojske. Tijekom 19. st. srušena je lađa crkve od koje je ostalo gotičko svetište, a kaštel je dograđen. Unatoč dogradnji i promjeni vanjskog plašta jedan je od rijetkih srednjovjekovnih starih gradova na našem području koji je s izvornom građevnom strukturom ostao sačuvan do danas.“³

Nadležni odjel je Konzervatorski odjek u Karlovcu.

³ <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=290846731>

5. OPIS PROSTORA I DIJELOVA KAŠTELA, kompleksa Stari grad Ogulin

Ogulinski kaštel nije složena gradnja, već je njena najveća prednost njen topografski položaj na hridi okruženoj dubokim ponorima. Po takvom odabiru terena vidimo da je to još uvijek srednjovjekovna tehnika gradnje, bez obzira na vrijeme nastanka. Moramo imati na umu u kojim okolnostima je građena ogulinska utvrda. Nemilosrdni i vrlo razarajući napadi Osmanlija na područje u vlasništvu Bernardina Frankopana pokazali su da je obrambena struktura kraljevstva (nakon smrti kralja Matijaša Korvina) u velike prepuštena na organizaciju i upravljanje pojedincima. Modruš, kao središte feuda, sjedište biskupije i grad na trasi glavnog puta koji je opskrbljivao unutrašnjost Hrvatske (Senj – Zagreb), doživio je havariju. Strah koji se uvukao u ljude izazvao je silne migracije stanovništva u sigurnije krajeve, daleko od mogućih napada Osmanlija. Vitunj je u to vrijeme bio utvrda sa sjevernog ruba ogulinske udoline i nije mogao biti sjedište obrambenog sustava frankopanskih posjeda. Utvrde na visokim brdima poput Modruša, Vitunja nisu bile pogodne za smještaj većeg broja vojnika i njihovu brzu intervenciju. Bernardin Frankopan je shvatio da održanje posjeda ovisi o gradnji nizinskih utvrda, na strateški povoljnom mjestu. Tako je izabrao položaj i sagradio veliku utvrd u Ogulin nad Đulinim ponorom.

Nakon izgradnje, ili možda već u tijeku same gradnje, Bernardin Frankopan je, svjestan toga da Modruš više nikada neće moći biti grad kakvim su ga zamišljali njegovi gospodari, vojno sjedište seli u Ogulin. Ogulinskoj utvrdi i budućem naselju dodijelio je zemljište. Svjestan je bio da i nekadašnji veličanstveni posjedi Frankopana više nikada neće biti isti. Svojoj djeci je Bernardin osigurao život daleko od problema s Osmanlijama i sam se upustio u borbu s tom nemani koja je progutala stari način života. Početkom 16. stoljeća zbili su se vrlo značajni događaji za Bernardina. Nakon tragične smrti kćeri Beatrice, uslijedilo je dugogodišnje zatočeništvo sina Krste u Veneciji. Nakon bezuspješne ekspedicije i govora u Nurnburgu pred evropskim plemstvom i vladarima, uslijedio je i katastrofalan poraz Ugarskog kraljevstva na Mohačkom polju, pa borbe plemstva za novog kralja i konačni izbor Habsburga u Cetingradu. Iako u godinama, Bernardin se svojstvenom (sizifovskom) upornošću borio za održanje posjeda. Neumorno traži sredstva i pomoć za obranu svojih i kršćanskih zemalja, sve do kraja svoga života. Najčešće bezuspješno.

Kako piše dr. M. Kruhek: „Bernardin, posljednji veliki knez Modruški umire negdje tijekom mjeseca travnja 1529. godine. Već je godine 1527. napisao svojevrsnu oporuku, kojom je svoje gradove i posjede predao na čuvanje kralju Ferdinandu, da bi ih ovaj predao jedinom njegovom nasljedniku, unuku Stjepanu Frankopanu Ozaljskom...”⁴

Unatoč napadima Osmanlija na Ogulinsku varoš (1585.) prava iskušenja opsade ogulinska utvrda nije doživjela. Položaj Ogulina u hrvatskom pograničnom području je bio takav da on predstavljao logističko mjesto za okolni prostor. Sama granica između Habsburškog kraljevstva i osmanskog carstva bila je relativno daleko. Kako veli M. Kruhek: „... sudbinu Modruša određivao je i odnos

⁴ M. Kruhek, Povijesni razvoj Modruša, iz Konzervatorske studije za Stari Grad Modruš, izradio: Tablinum d.o.o., 2013., str.102.

*neprijatelja prema njegovom položaju, jer Modruš se ipak nalazio preduboko u hrvatskom graničnom prostoru, da bi ga turske granične vlasti mogle posve osvojiti i u njemu održavati svoje vojne snage. Zbog toga, dakle, što je bio od sporednoga interesa za jednu i drugu stranu, bio je prepušten više vremenskom propadanju nego li aktivnoj skrbi kakva bi dolikovala tako važnom povijesnom mjestu.*⁵

Polovicom 16. stoljeća u reorganizaciji obrambenog pojasa prema osmanskome carstvu ogulinsku utvrdu preuzima kraljevska vojna vlast. U Ogulinu su osim smještaja za vojnike bile i peći za kruh kojim su se opskrbljivale okolne utvrde⁶. Tu je bilo vojno središte za obranu ovog dijela granice.

Tako niti ogulinska utvrda nije imala razvijen rezidencijani dio, već je odmah pretvorena u vojnu utvrdu smještenu na platou nepristupačne hridi okružene dubokim ponorima. Taj plato je ograđen visokim zidovima i polukružnim kulama. Pristupi u utvrdu su bili jedan s istoka, postavljen u južni ugao platoa iznad Đulinog ponora, a drugi je postavljen nasuprotno, na zapadnoj strani utvrde.

Glavna, prilazna strana utvrde je bila ona okrenuta na istok, gdje su izgrađene tri visoke kule između kojih je izgrađen palas, kapela i ulazna struktura. Sam palas je imao vlastite obrambene zidove koji su vidljivi na nacrtima kaštela, još do u 19. st. Ostali dio ograđenog platoa je bio predviđen za izgradnju naselja. Na najranijim prikazima utvrde i njenog okoliša (Pieroni, 1639.) vidljivo je da je naselje formirano ispred kaštela, na prilaznom platou istočno od utvrde. Tu su naseljeni kmetovi, kao središte posjeda na koji su i dalje polagali pravo Frankopani.

Prostor ispred istočnog pročelja kaštela je nekada bila depresija u obliku obrambenog jarka, grabe. Da li je bila ona prirodnog karaktera ili je umjetno iskopana za sada ne znamo. Da li je na sjeveroistočnom uglu kaštela, pored palasa postojao još jedan manji ulaz u utvrdu isto tako ne znamo. To je mogao biti zasebni ulaz u kaštel odnosno u palas, poput malih neprimjetnih ulaza u utvrde.

Kako je već prije elaborirano u studiji za zapadnu kulu ogulinske utvrde, tijekom vremena mijenjali su se i zapadni ulazi u utvrdu. Prvotni ulaz kroz sjeverni segment zapadnog zida, tijekom 17. stoljeća zamjenjen je ulaz kroz središnju zapadnu kulu kaštela, što s fortifikacijskog stanovišta nije nimalo ispravno. Ipak, M. Stier obilazi vojnu krajinu i daje prijedloge izrade bastionskog sustava obrane pojedinih gradova i mjesta. Tada je mijenjana trasa mosta. Zašto? Dotrajalost, kraći most, bolja obrana, efikasnija kontrola prolaženja?

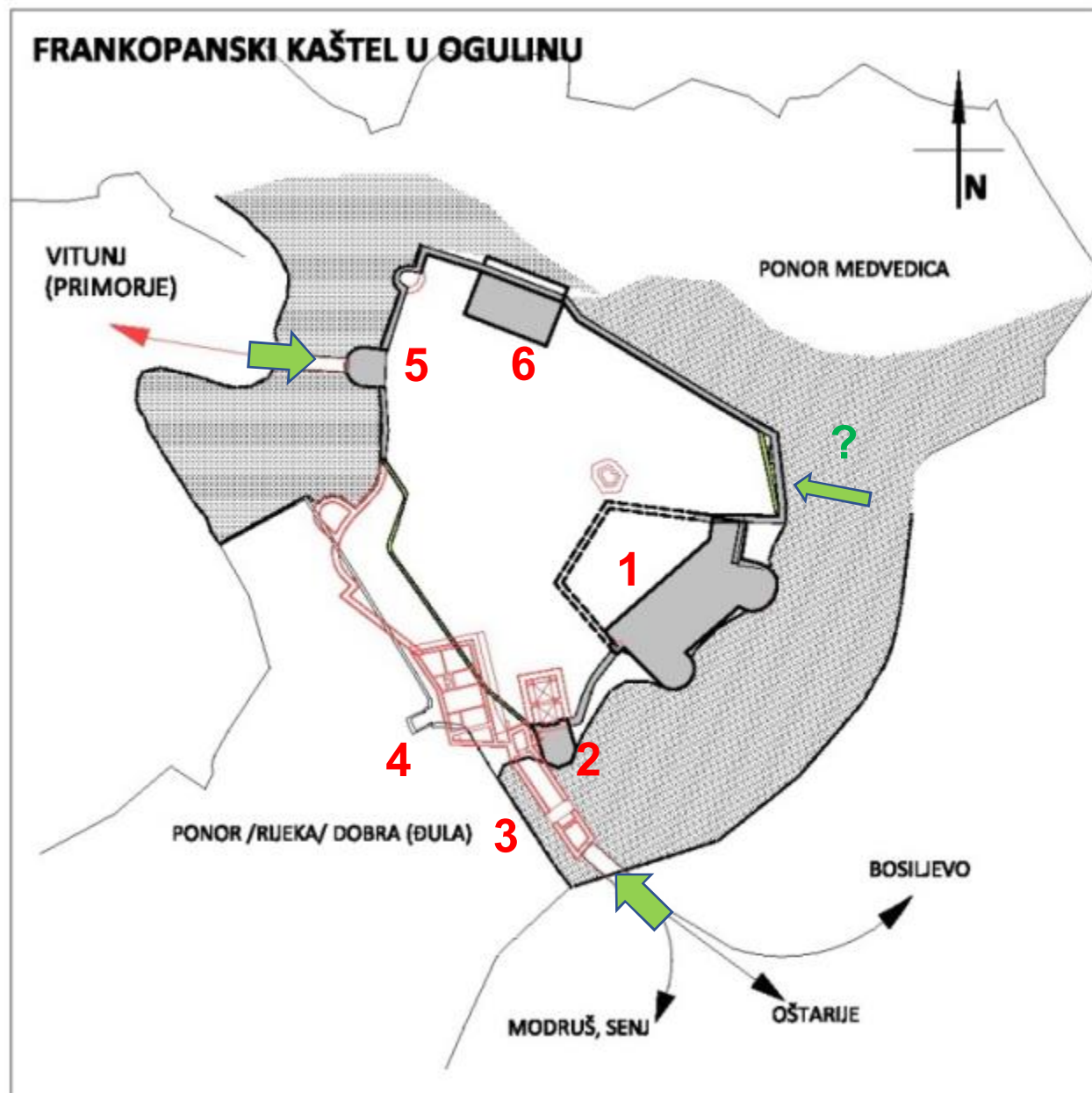
U prvoj polovici 19. stoljeća, u razdoblju zapovijedanja Ivana Schnekela od Trebersburga (1835.-1840.) izgrađena je cesta prema Vrbovskom koja je razorila čitav jugozapadni dio Staroga grada, uz rub prema ponoru. Zasuti su opkopi i suha korita. Time je definirana situacija oko Staroga grada koja postoji i danas.

U recentnim nacrtima palasa i dalje su vidljive cjeline po kojima je izgrađena ta zgrada. Raspoznaje se:

⁵ Isto, str.103

⁶ Vučić-Šneperger, 2010: Frankopanski kaštel u Ogulinu – zapadna kula, konzervatorska studija, str. 10

- „renesansni palas“
- hodnik – trijem sa sanitarijama
- dvorište palasa

Legenda:

1. Palas sa dvorištem
2. Kapela sv. Bernardina
3. Istočni ulazni trakt
4. stambeni dio , straža
5. zapadna kula s ulazom
6. Nekadašnja konjušnica

- **Palas**

Palas, odnosno stambeni dio nekadašnje utvrde velika je i prostrana građevina koju se lako uočava s Trga Hrvatskih rodoljuba. Palas je položen uz jugoistočni zid kaštela te zauzima najveći dio istočne strane kaštela.

Ova visoka četveroetažna građevina pokrivena je dvostrešnim krovom. Korpus palasa je rubno omeđen visokim kulama polukružnog tlocrta. Sjeverna kula je veće dimenzije nego južna kula, što govori o namjeri ondašnjih graditelja da s te strane utvrda bude bolje branjena.

Na debelim zidovima jugoistočnog pročelja nalaze se brojni otvori. Tijekom vremena prozori su mijenjani, a izvorno su čini se bili manji nego li je to danas.

Na unutrašnjem pročelju koje je okrenuto prema dvorištu bila su drvena stubišta i trijemovi kojima se dolazilo do pojedinih etaža. Od prizemlja do prvog kata stubište je imalo zidanu strukturu, a na gornjim etažama je to bila isključivo drvena struktura. U drugoj polovici 19. stoljeća drvene trjemove zamijenila je zidana arkadura s komunikacijskim hodnicima i ulazima.

Osnovna struktura zgrade je sačuvana do danas. Jedina velika promjena od 1500.-te na ovamo je dogradnja zidanog hodnika umjesto drvenog trijema i stubišta pored sjeverne kule na unutrašnjoj, dvorišnoj strani.

Palas je vrlo kratko bio (novim) sjedištem Bernardina Frankopana, jer su ga vrlo brzo zaposjele i preuzele kraljeve vojne posade te uključile u sustav Vojne krajine. Kaštel je postao sjedište vojne uprave na vrijeme od 350 godina. Palas je time postao stan vojnog upravitelja – ogulinskog kapetana i pukovnika. Od 19. stoljeća u palasu je smješten zatvor, sve do kraja drugog svjetskog rata .

Temeljito uređenje palasa 1967. godine je bilo za osnivanje i otvorenje Zavičajnog muzeja u Ogulinu. Jedno vrijeme je korisnik prostora palasa bila i radio postaja (Radio Ogulin) smještena u potkrovlju sjeverne kule palasa.⁷

Zavičajni Muzej se u palasu nalazi do danas.

⁷ <http://ogportal.com/2017/01/25/radio-ogulin/>

- **Kapela sv. Bernardina**

- **Nekadašnje vatrogasno spremište, danas Ivanina kuća bajki**

- **Zapadni zidovi i kule**
- **Nekadašnja konjušnica, stan tamničara, sjedište Udruge SABAH**

- **Dvorište**

- **Prostor ispred kaštela – Trg hrvatskih rodoljuba**

- **Prostor iza Kaštela**

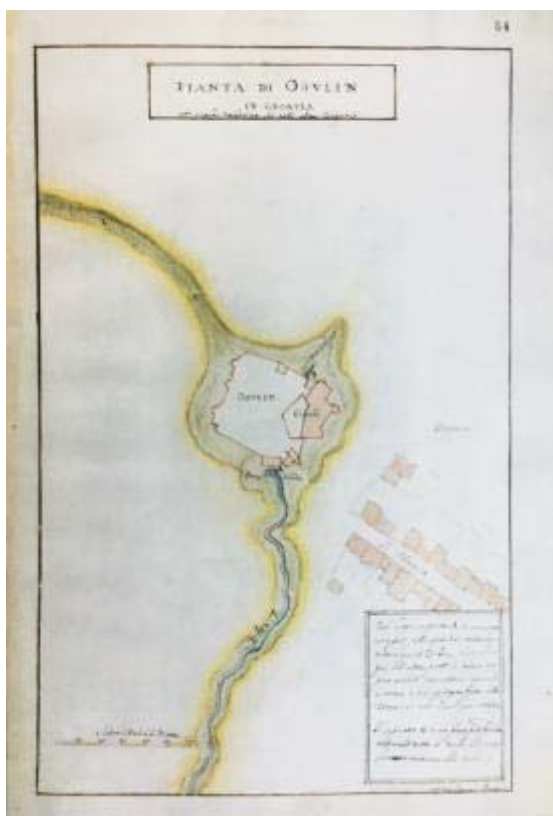

6. DOKUMENTACIJA I ARHIVSKI IZVORI

- Raniji opisi
- Pieroni

Pieroni opisuje Ogulin 1639.godine ovako:

„Stara gradina Ogulin. Pola milje odavde, prema kraju ravnice u smjeru zapada leži jedno brdo kao odrezano od okoliša, čija se ploha uzdiže iznad okolne ravni. Na njoj je podignuta gradina Ogulin, okružena dobrim zidinama i ispunjena drvenim nastambama; na jednoj strani stoji dvorac (palas) (il palazzo), tj. uporište, dobro zidao i povezano vanjskim zidinama. Ispod njega nestaje Dobra u jednoj velikoj, visokoj i tajanstvenoj špilji (*in una gran kauerna alta e mirabile, e subito dall' altra parte di esso si lascia uedere un poco poco, ma tanto profondo, che non ui si pur andare e vederlo, se non con grande rischio, e pericolo caderui*), da bi se odmah na drugoj strani pojavila i dala se za kratko vidjeti, ali tako duboko, da bi joj se moglo približiti samo uz veliku opasnost. Tada opet odjednom nestaje pod zemljom i ne daje se vidjeti sve dok više od jedne milje dalje ne izroni i započne svoj tijek do utoka u Kupu (*Kupla*). Ovaj stari grad je po prirodi jak, zahvaljujući čvrstoj pećini na kojoj leži, a zbog dobre izgradnje (*e per arte, medianti le mura a' bastanza buone, et alte*) zidovi su mu dostatno dobri i visoki. Tu popravci nisu potrebni, osim obnove hodnika na vanjskim zidinama, kao i samog dvora (uporišta), te obnove nekoliko krovova. Izvedba tih radova je naložena i novac odposlan. Zapovijed nad gradinom drži grof Gaspar, sin generala Frankopana koji osim toga zapovjeda i Oštarijama, Otokom, Modrušem i drugdje.⁸

Pieroni, 1639., ARS

precrt, V. Bojničić, MK

⁸ Poročila in risbe utrdb arhitekta Giovannija Pieronija, ur. i prir. Herela Seražin, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, 2008. str.82-83: Giovanni Pieroni, 1639. Relazioni... fogl.39 i 40v rukopisa; str 81-82. Raniji prijevod (Lopašić) objavljen u Krmpotić, 1987.

- Stier

Da je i dvadesetak godina kasnije bilo slično stanje crtežom nam pojašnjava oko 1657. godine vojni inženjer Martin Stier. Stierovi crteži su nastali na temelju Pieronijevog crteža, a detalji koji su istaknuti zapravo su u određenoj mjeri izmišljeni, pa nam se može učiniti da Stier i nije osobno bio u Ogulinu. Opet, pogled na Modruš kojega je Stier nacrtao na preglednoj karti hrvatske to demantira. Zašto nije detaljno prikazao Ogulin, ne znamo.

U razdoblju 1658-60. godine Martin Stier, glavni carski vojni inženjer sastavlja *Izvjestaj o trgovištu Ogulin, što leži šest milja udaljen od Karlovca*:

„Kao prvo, Ogulin leži na stjenovitom tlu, nešto povišen od okolnog zemljišta, opasan vrlo dobrim zidom, te ispunjen drvenim nastambama. Na jednoj strani stoji dvor, A na tlorisu, čija dva tornja B i C, kao i zid među njima D, nisu dovoljno jaki i pucaju na nekim mjestima, te postoji bojazan da ih neki neprijatelj, u napadu, i to samo sa malim topovima u kratkom vremenu sruši i time mjesto stavi pod svoju vlast, jer između Karlovca i prijevoja na Kapeli ne postoji nikakvo drugo mjesto koje bi se moglo suprotstaviti neprijateljskoj sili. Ta tvrđava je postavljena tako, da je ranjiva samo na dva mjesta: 1. pri dvorcu i 2. na mjestu koje je na tlorisu označeno sa E. Ostali dijelovi su strmim provalijama tko dobro zaštićeni, da su neosvojivi. Pri E su i zidovi i tri tornja F, G, H dovoljno jaki i leže ako blizu jedan drugome da se međusobno mogu dobro pokrivati. Sprijeda je već probijen i jarak od 8 stopa dubine, pa kad bi se ga još produbilo i produžilo za 15 ili 18 stopa, bila bi ta strana dobro zbrinuta. Što se drugih strana tiče, to je loše stanje zidova i tornjeva već spomenuto, pa je nužno izgraditi sasvim novu tvrđavu, možda u obliku rogate vanjske utvrde, kako je na tlorisu J, K i L narisano, sa zidom od 50 stopa visine, dolje 9 stopa, te gore 6 stopa debljine, a ispred njega iskopati jarak 27 stopa širok i 20 stopa dubok, kao što to presjek u pojedinostima pokazuje.”⁹

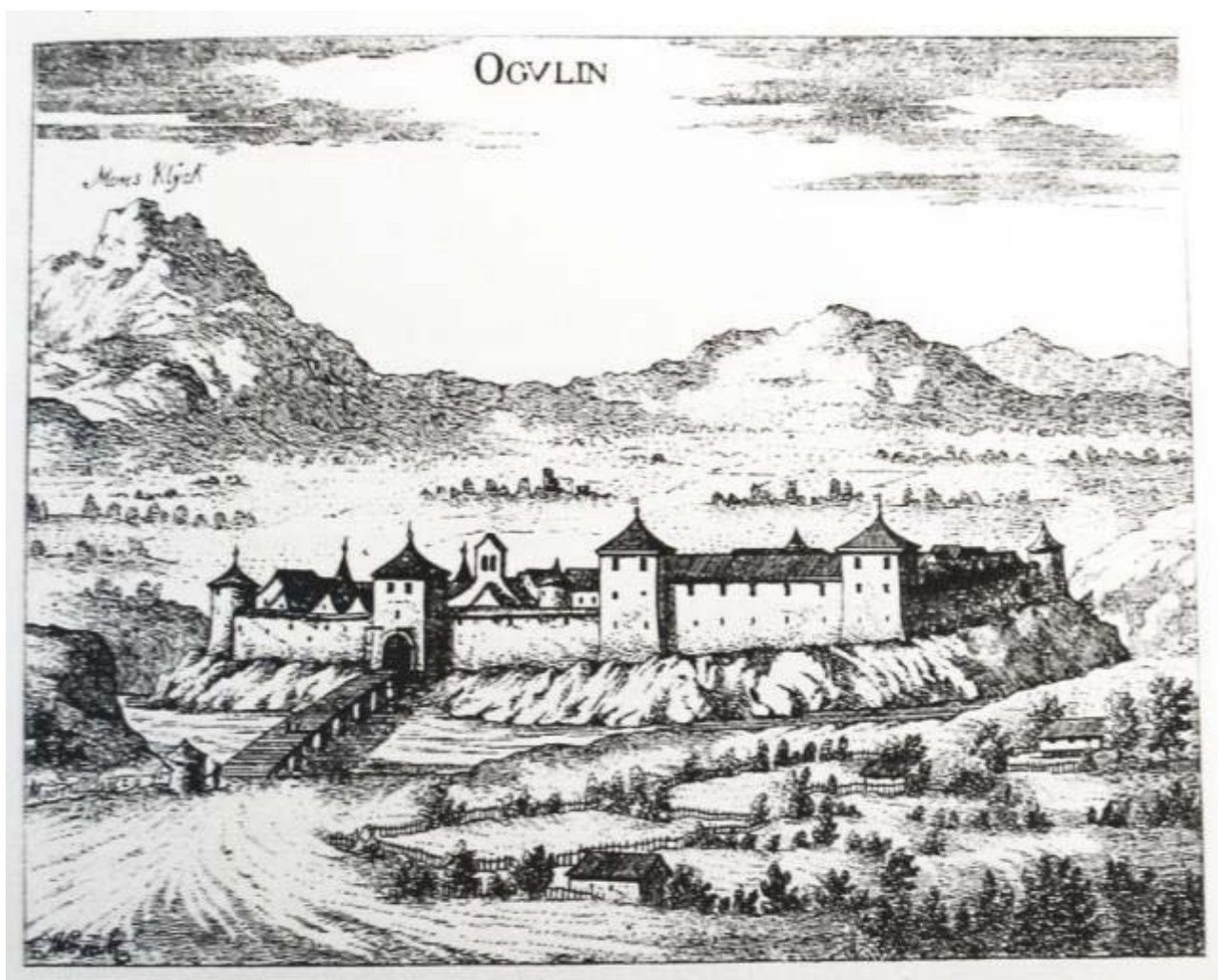
Nadalje, Stier je predložio ojačavanje i produbljivanje okolnih jaraka (koji su se punili vodom u vrijeme kada bi Dobra nabujala i poplavila okolno područje), a predlaže i gradnju rogate vanjske utvrde i smatra da posada u slučaju opasnosti mora imati 500 vojnika. Do tada je u utvrdi najviše boravilo po dvjestotinjak vojnika (godine 1657. bio je 221 vojnik što je bilo premalo za ovako značajnu utvrdnu).

⁹ Krmpotić

- Valvasor, 1639.

Prikaz Johanna Weickarda Valvasora iz 1689. godine nepouzdan svjedoči o Ogulinu, u nekim dijelovima neuvjerljivo – kule četvrtastoga tlocrta umjesto i danas vidljivih kružnih – i nastao je bez izravnoga uvida. Usprkos očitj netočnosti, grafika s vedutom Ogulina – zahvaljujući popularnosti Valvasorova djela *Slava vojvodine Kranjske, Die Ehre deß Herzogthums Crain* – često je reproducirana, no moramo ju zanemariti kao izvor.

- Fras

Grad Ogulin (koji još postoji i služi smještaju nekoliko domaćinstava, a najčešće kao mjesto zatvora) nalazi se potpuno u kutu, do podnožja brda Klek, Krbastac i Kopaonik, na jednoj stijeni, a opkoljen je zidom debelim tri stope.

Prije toga Ogulin se zvao Vučja Jama i tu je bio samo posjed zapovjednika nastanjenog u Modrušu. Još se i danas unutra u bedemu vide pregrade, tako da je svaka kuća imala za se odvojen prostor. Željezna vrata koja su tu bila navodno su donesena iz Modruša. Prije nekoliko godina ona su uklonjena zajedno s kulom za obranu, da se dobije čist zrak, a stavljena su samo prikladna nova ulazna vrata.

- Ostali autori (Magdić, Božičević, R. Horvat, Gj. Szabo, Kusan, 1852

-

- 1650. M. Stier, zemljovid Hrvatske i Slavonije (Krmptić, sl.130)

- 1650., M.Stier, Zemljovid Ugarske IX (NSUB Gottlingen, 2 H Hung I, 12; Krmptić, 1997:..., sl.235)

- **Zemljovid Hrvatske, ÖNB Cod. 8655 fol.13, Krmpotić, 251)**

- **1673. Stjepan Glavač, prvi zemljovid Hrvatske, dio karte, Grafička zbirka HAZU (Kruhek, 2010:23) (B. Olujić, 2007:62 iz Karta Stjepana Glavača, Valvasorova grafička zbirka, Metropolitanska knjižnica u Zagrebu, MR 158–7)**

- 1660. Martin Stier, Befestigungen in Steiermark, Krain, Kroatien und Küstenland, Rkp. ÖNB Cod. 8.608 (Kruhek, 2010:11), (Krmpotić, 1997:354, sl.58)

- karte
- Jozefinska_cesta_na_karti_iz_1803 DETALJ

- katastri

Sistematično kartografiranje Ogulinske pukovnije izvršeno je u roku od dvije godine od 1775-1777. Na temelju arhivske građe Dvorskog ratnog arhiva u Beču i Kartografske zbirke u Bečkom ratnom arhivu, pojedinosti ovog pothvata je prvi opisao Joseph Paldus.¹⁰

Prvi vojni premjer za Karlovački generalat, takozvani Jozefinski katastar je rađen 1774-1775.

¹⁰ čebotarjev, 204

U detalju, ogulinski kaštel je dat dosta shematski.

Drugi vojni premjer Habsburške monarhije, 1806-1869., nazvan i Franciskanski katastar, za Hrvatsku i Slavoniju je rađen u vremenu 1865.-1869.

Iako u vrlo malom mjerilu, izrađivači su se potrudili dati što više točnih podataka.

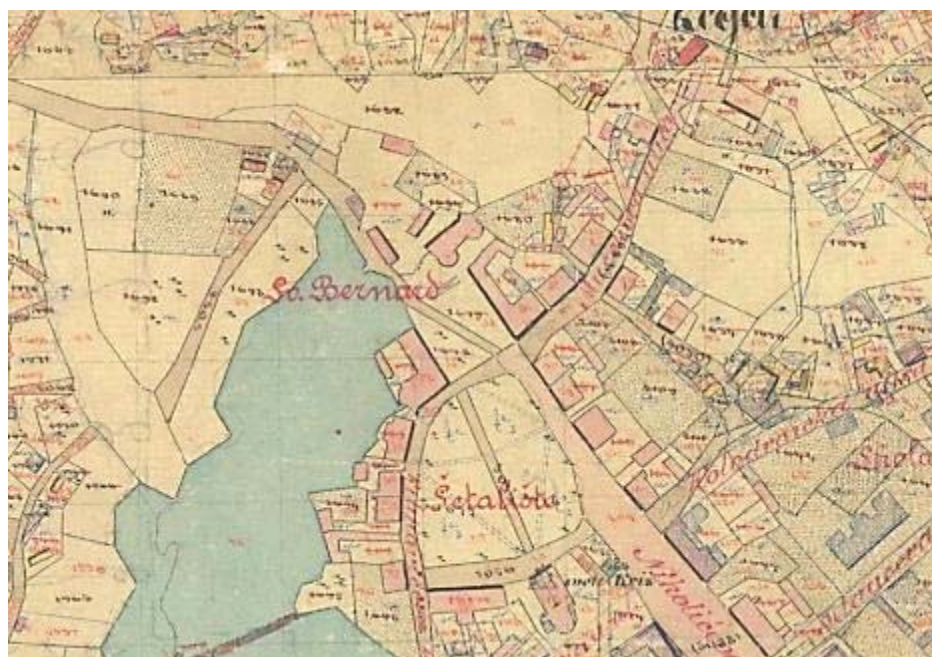
Treći vojni premjer rađen je u periodu 1869.- 1887. godine. Rađen je u mjerilu 1:25000 i ne daje nam dovoljno podataka za Ogulinski kaštel.

Najraniji detaljniji premjeri rađeni su već krajem 18. stoljeća. Oni svjedoče o razvoju Ogulina, o izgradnji vojnog središta nakon ustroja Ogulinske pukovnije i formirane urbane jezgre budućeg grada.

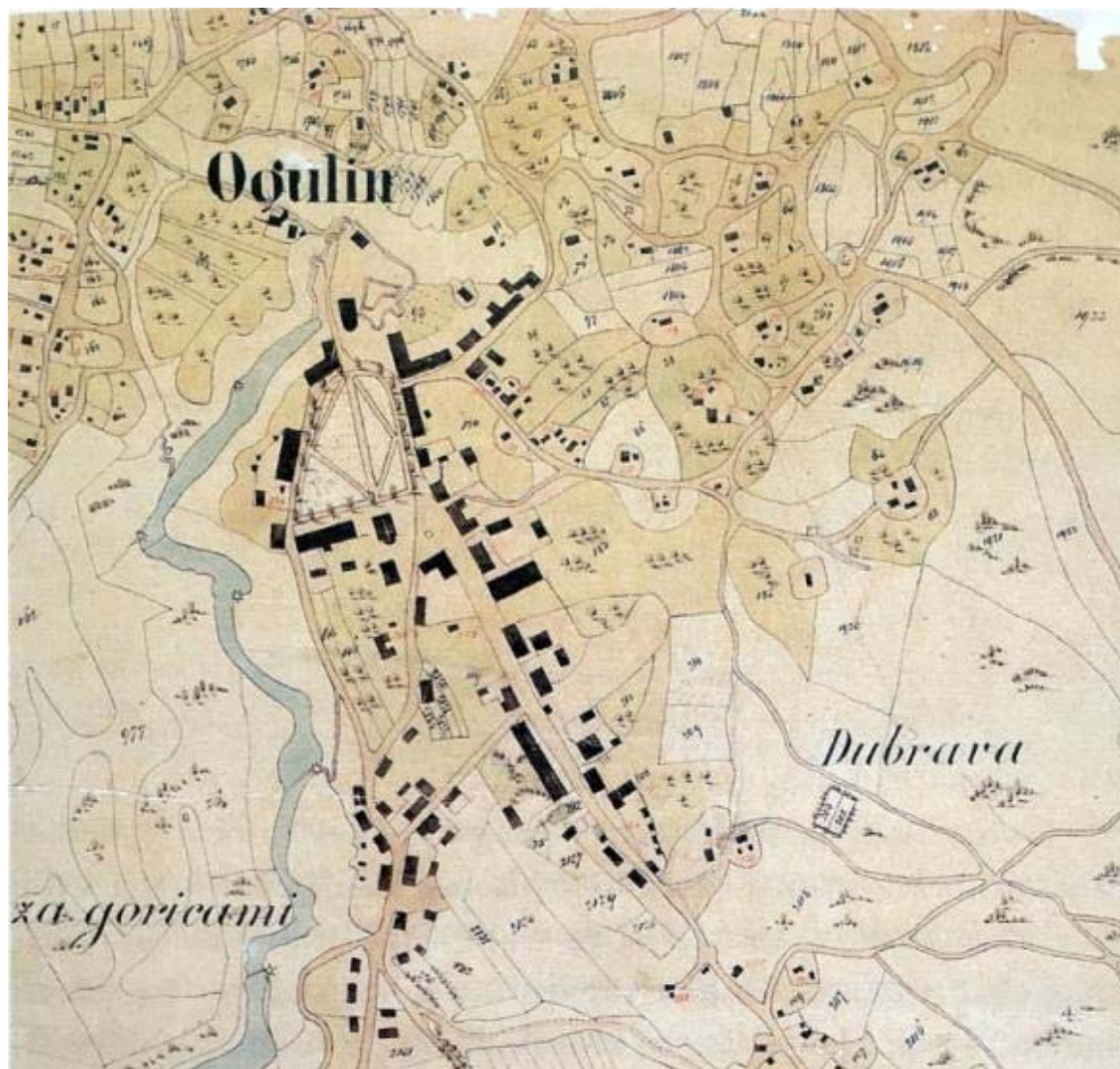

Najraniji planovi Ogulina, kraj 18. st.

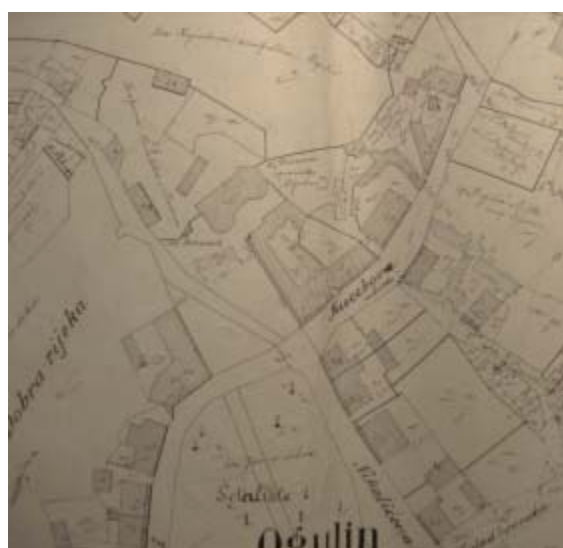
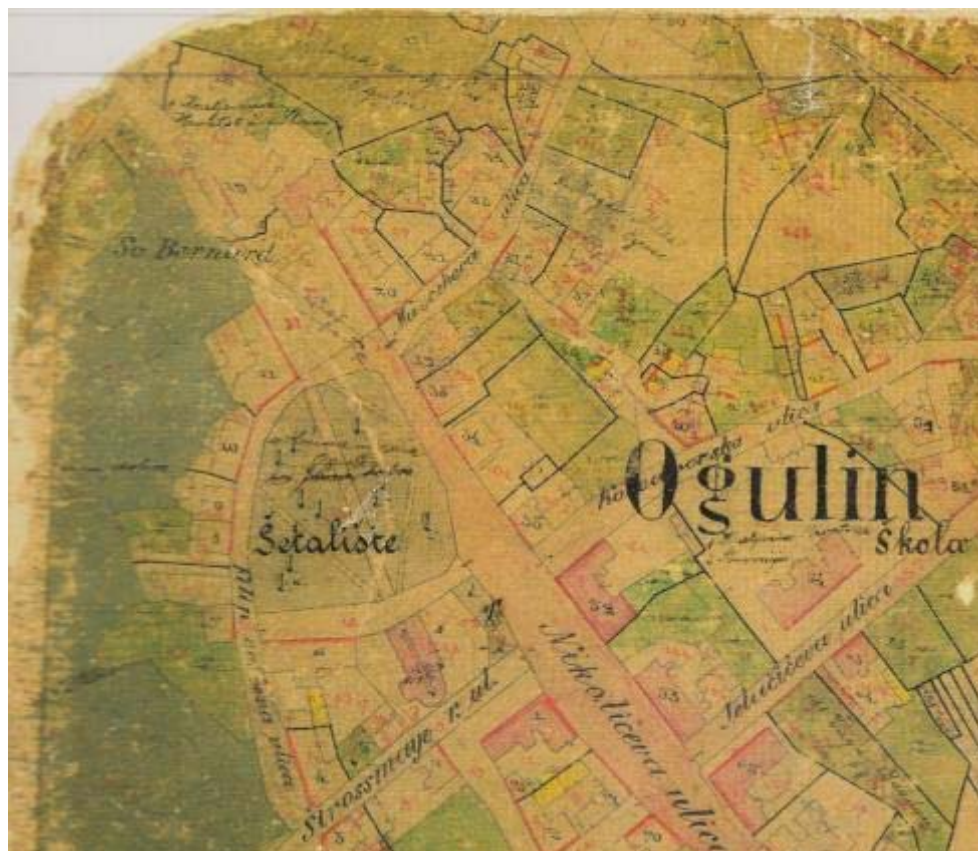
Prvi katastarski premjer Ogulina bio je 1871. godine

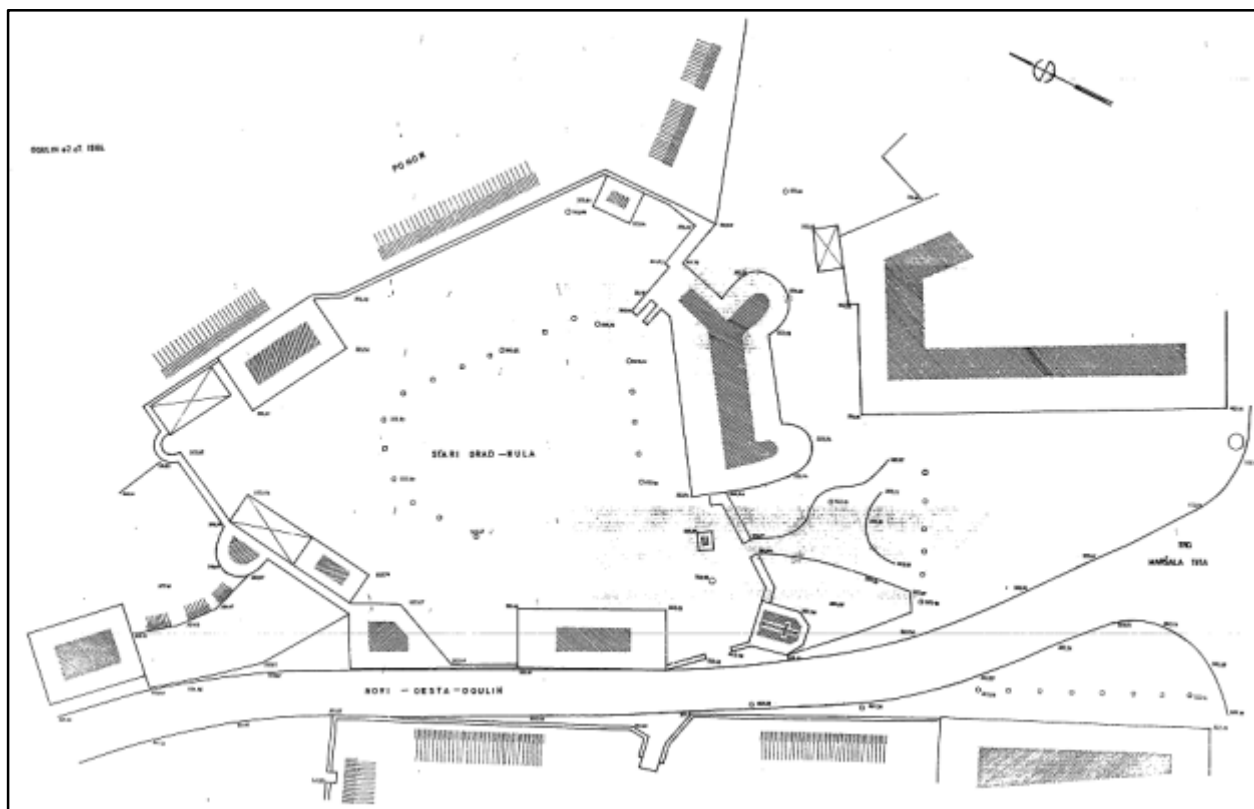
Plan Ogulina 1874.

Katastar 1878.(?)

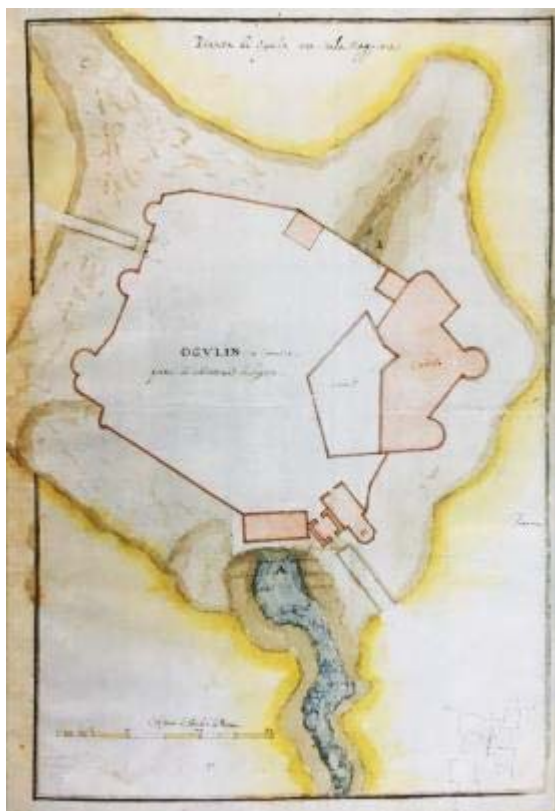
katastar iz 1908 (reambulacija)

Geodetski snimak – situacija Star grad Ogulin iz 1966. godine

- Nacrti i planovi . Pregled povijesnih nacрта i prikaza kaštela.

- G. Pieroni, 1628.

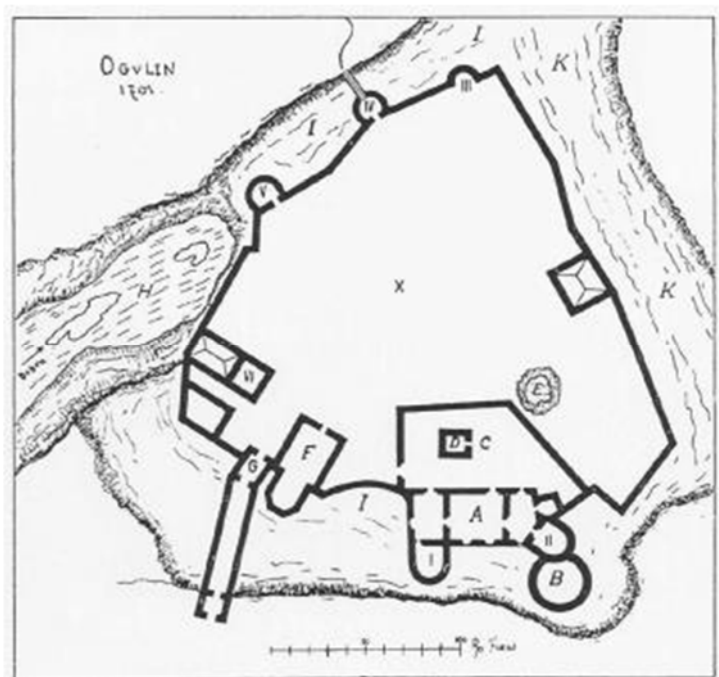
Pieroni, 1639., ARS

pre crt, V. Bojničić, HDA i MK

Ovdje se daje usporedba izvornika i precrtanog plana kojega je naručio Hrvatski državni arhiv tridesetih godina 20. st.

- M. Stier, 1657.
- Valvasor, 1689.
- Hollstein, 1701.

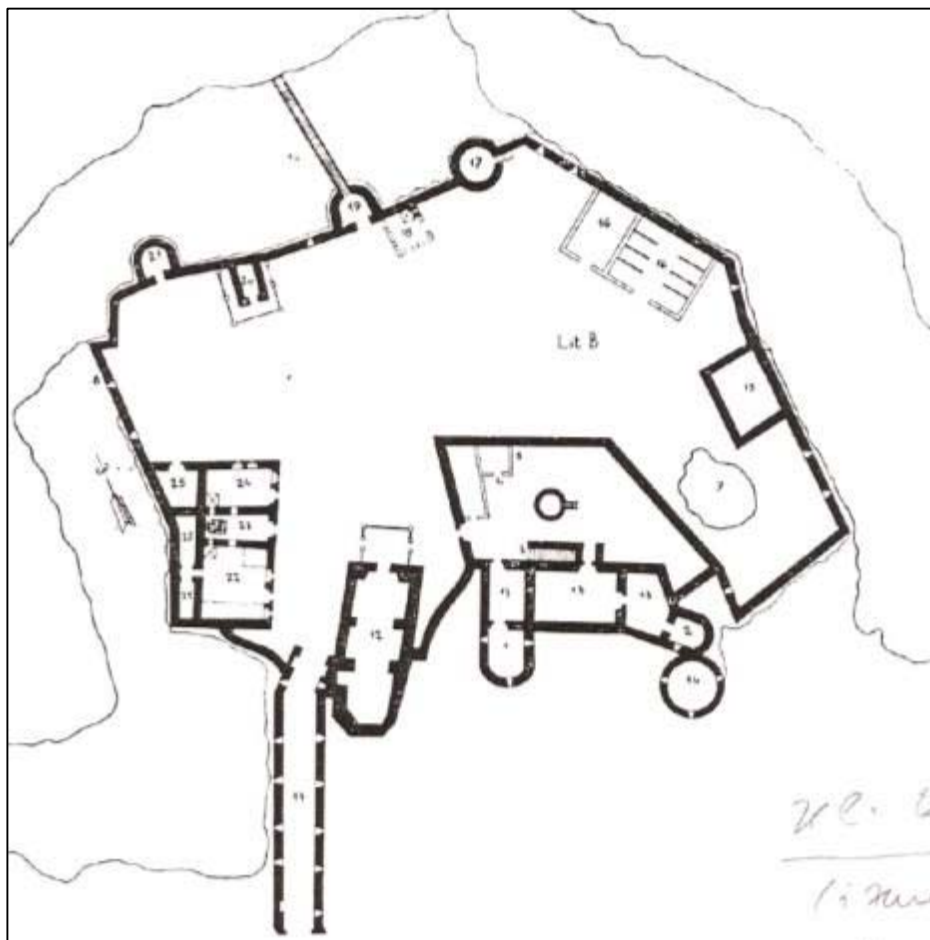
- A. Stan zapovjednika
- B. Veliki rondel, kojega je dao graditi Strassoldo
- C. Unutarnje dvorište
- D. Tamnica
- E. Duboka rupa s vodom, ispod dvorca.
- F. Župna crkva
- G. Vrata
- H. Rijeka Dobra, u stijenama što ponire ispod dvorca
- I. Jarak u prirodnim stijenama

Rondel uz sjevernu kulu

Ispred sjeverne kule palasa je bio u 17 stoljeću dograđena građevina kružnog tlocrta. Ona je vidljiva na planovima iz 1701. godine. Taj rondel je građen kao dodatno osiguranje utvrde s istočne strane, možda kao varijanta Stierovog prijedloga izgradnje bastionskog sustava oko 1660. godine. Taj rondel je mogao biti kao zemljano uzvišenje, platforma za topove. Na nacrtu su prikazane tri strijelnice upravo na način koji bi omogućio položaj za topove, i koji bi sugerirao grubo bran. Moguće je da su obodni zidovi i bili građeni od kamena. Danas su uz podnožje sjeverne kule vidljiva dva istaknuta kamena i moguće je da su to početne točke rondela. Ukoliko postoji sačuvan bilo koji ostatak tog rondela on bi se morao pronaći u arheološkim istraživanjima istočnog rova koji je naknadno zasipan

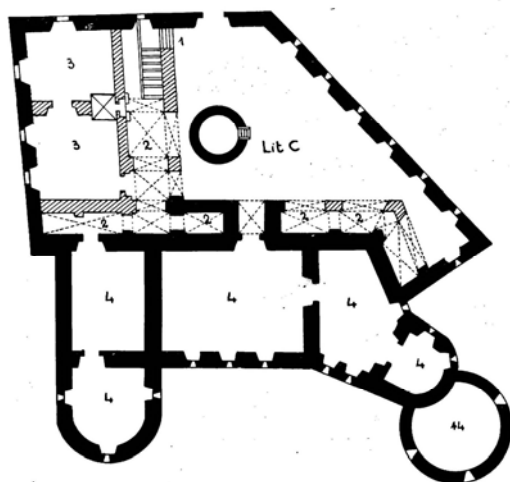
- nacrt iz sredine 18. st.

Nacrt kojega Božičević opisuje i precrtava, te datira u polovicu 18. stoljeća, kolorirani nacrt je s početka 19. stoljeća.

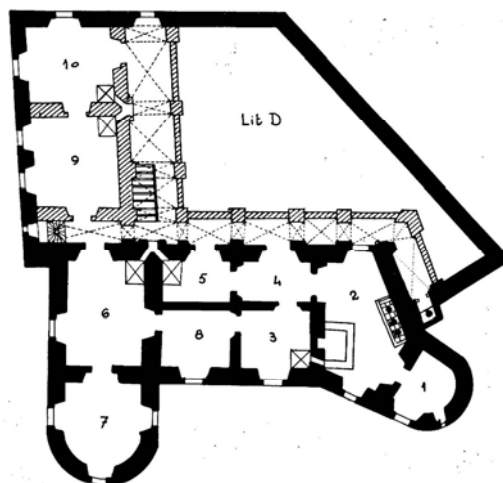
- 11. Ulazni hodnik
- 12. Crkva
- 13. Podrumi , spremišta
- 14. Rondel s zaštitama strijelnica
- 15. Ruševna kuća
- 16. Novoizgrađena štala
- 17. Toranj za barut
- 18. Stražarnica na stražnjim vratima
- 19.
- 20. (samica?)
- 21. Reckturm - . Zatvor
- 22. Glavna straža
- 23. Kuhinja
- 24. Oficirska soba
- 25. Sobe za uhićenike

Istovremeno je dat prijedlog izgradnje uz zapadno pročelje palasa s kojim bi se riješio ulaz na gornje etaže palasa.

Sl. 9. Tlocrt prizemlja kaštela iz XVIII. stoljeća

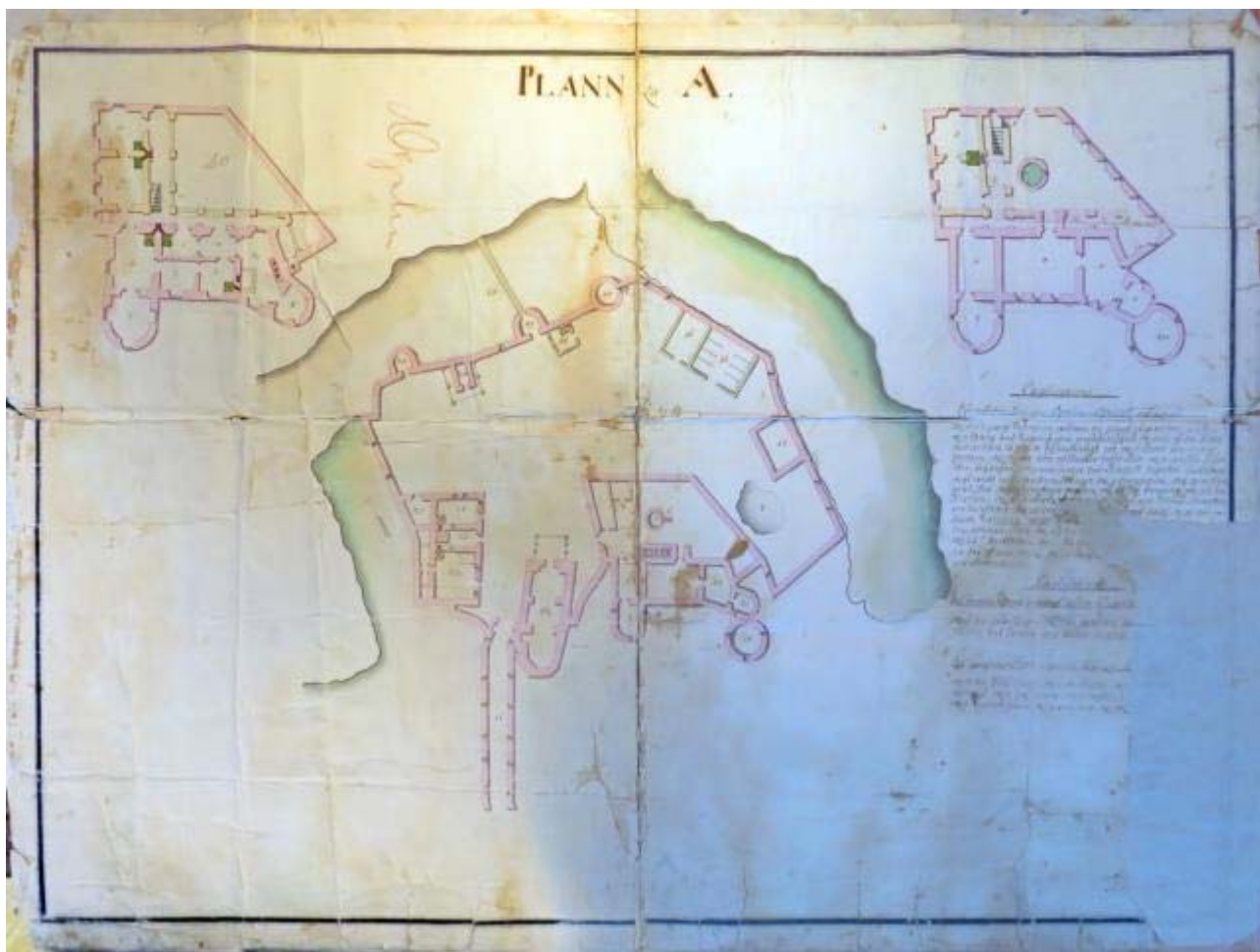
- Lit.C – tlocrt prizemlja
- 1. Nove stube
 - 2. nadsvođeni trijem
 - 3. sobe i kancelarije
 - 4. korisni prostori

Sl. 10. Tlocrt drugog kata kaštela iz XVIII. stoljeća

- Lit.D – trocrt drugog kata
- 1. Ostava
 - 2. Kuhinja
 - 3.....
 - 4. Ulazni predprostor
 - 5. Gostinjska soba
 - 6. Soba sa stolom
 - 7....
 - 8. Garderoba
 - 9. Predsoba
 - ...

- Nacrt utvrde (schloss) Ogulin s prijedlogom obnove, 1818. godina ¹¹

U sredini nacрта je prikazano zatečeno stanje utvrde sa svim građevinama unutar zidina (Lit.B). Tu je palas okružen vlastitim obrambenim zidinama (4-14), župna crkve sv. Bernardina (12), ulazni hodnik istočnog ulaza (11), zgrada nad ponorom (22-25), ostale gospodarske zgrade uz obodne zidove (15, 16, 18, 20), te tri polukružne kule na zapadnom zidu (17, 19, 21).

U gornjem desnom uglu je prikazan prijedlog obnove prizemlja palasa i dvorišta (1-4), a s lijeve strane nacрта je prikazan isti zahvat ali na tlocrtu drugog kata (lit.D. 1-10)

O ovome planu Božičević piše:

7. DRUGI TLOCRT STAROG GRADA IZ XVIII. STOLJEĆA

Veoma važan plan ogulinskog starog grada nalazio se do nedavna u arhivu tamošnjeg tehničkog odjeljka, a sada se čuva u državnom arhivu u Zagrebu. Taj je plan važan zbog toga, što je u njem prikazano unutarne razdjeljenje svih zgrada i što je u tumaču objašnjeno, kojoj su svrsi služile pojedine prostorije. Plan se sastoji od jednog lista veličine 755 x 535 mm, a nosi nadpis: "PLANN Lit. A".

U sredini lista nacrtan je tlocrt čitavog grada, t. j. kaštela zajedno s unutarnjim i izvanjim dvorištem, obranbenim zidovima, kulama i zgradama, a označen je s "Lit. B".

¹¹ HDA Zagreb, Zbirka mapa – planovi. Inv. br. 211

Gore u desnom uglu smješten je tlocrt prizemlja i kaštela s unutarnjim dvorištem, a imao je biti označen s "Lit. C", kako piše u tumaču, koji je napisan na listu niže toga tlocrta. U lijevom uglu gore nacrtan je tlocrt drugog kata kaštela i označen je s "Lit. D".

Na odtrgnutom dielu lista nalazio se dio tumača i možda datum, kad je plan nacrtan.

No u unutarnjem dvorištu kaštela, na mjestu br. 6, ucrtao je Stier god. 1660. četverouglastu prostoriju, koja je prikazana i na planu od god. 1701. i za koju je tu navedeno, da je to "Die Temnitz". U planovima B i C nacrtan je na tom mjestu tlocrt okrugle prostorije, a u tumaču piše, da je to bila vrst cisterne

Izpred ulaznih vrata u crkvu bila je napravljena drvena ograda s dva ulaza. Tlocrt crkve ima dosta nepravilan oblik.

Prema tumaču u obim kulama u prizemlju bile su uređene sobe (br. 1 i 2). Tri prostorije prizemlja (br. 13) bile su upotrebljavane kao podrumi. U prvi kat vodile su stube (br. 3), koje su tada bile ruševne. Unutarnje dvorište bilo je još tada ograđeno visokim čvrstim zidom, u kojemu su bila samo jedna vrata. U tom dvorištu bila cisterna (br. 6) i drvene prostorije (br. 4 i 5), koje su također bile ruševne.

Izvanje dvorište bilo je ograđeno zidom, u kojemu su na više mjesta bile smještene puškarnice. U zapadnom zidu nalaze se već spomenute tri poluokrugle kule, za koje je u tumaču navedeno, u koju su svrhu služile. Desna kula (br. 17) imala je tada oblik podpunog valjka, a služila je za spremište baruta. U tu kulu ulazilo se po nekoliko stepenica.

Kroz srednju kulu (br. 19) ulazilo se na most na zapadnoj strani grada. Do te kule bila je sagrađena soba iz drva, koja je vjerojatno služila za stražu mosta. U toj sobi bila je peć, koja se ložila iz dvorišta. U kuli br. 21 bilo je smješteno mučilište. Do te kule bila je mala sobica (br. 20) jakih zidova, bez prozora, koja je bila ograđena drvenom ogradom. U toj prostoriji bile su vjerojatno smještene osobe, koje su se imale podvrći mučenju ili koje su već bile mučene.

Na sjevernom zidu bile su izgrađene nove staje (br. 16) od drva. Do te staje, blizu jame Badanj (br. 7), bila je zidana kuća (br. 15), koja je nacrtana i u planovima od god. 1639. i 1701. Ne zna se, u koju je svrhu služila ta kuća, buduć da je već bila u ruševinama.

Na južnom zidu, uz rub ponora, nalazila se kuća, kojoj je prvi kat prikazan u planu iz god. 1817. (sl. 11). Soba br. 22 služila je vjerojatno za glavnu stražu. Soba br. 23 bila je po svoj prilici kuhinja, soba br. 24 bila je soba za častnike, a tri prostorije (br. 25) bile su tamničke sobe.

Tlocrti C i D nacrtani su u većem mjerilu, vjerojatno zbog toga, što je u tim tlocrtima ucrtano novo stubište, novi svođeni hodnici, zahodi i u svakom katu po dvie nove sobe, koje su se prema tim planovima imale izgraditi. Stubište i dvie sobe imale su se izgraditi u unutarnjem dvorištu na mjestu, koje je u planu B označeno brojevima 4 i 5. Ulaz u dvorište bio bi otvoren u zidu na zapadnoj strani, a stube bi počinjale kraj tih vrata kod br. 1. Iz novog hodnika, koji bi išao uz nove sobe, dolazilo bi se u novi hodnik (br. 2) uz glavnu zgradu sa strane dvorišta. Sve novogradnje položene su u tlocrtu žutom bojom, dok su starogradnje položene ružičastom bojom. U tumaču za Lit. C (sl. 9.) navedeno je, da su nove sobe br. 3 određene za furira i ured. Prostorije u tom planu, označene sa br. 4, služile su kao

podrumi.

Drugi kat (Lit D, sl. 10.) ima iste prostorije kao i prizemlje, jedino je velika soba između obiju kula razdijeljena zidovima na četiri manje prostorije. Soba br. 1 u sjeveroistočnoj kuli bila je prema tumaču blagovaonica, soba br. 2 kuhinja, br. 4 predsoblje, br. 5 soba za goste, br. 6 soba za primanje, br. 8 valjda rušnica, br. 9 predsoblje. U odtrgnutom dielu tumača bilo je napisano, čemu su služile ostale prostorije. Čitav ovaj kat bio je vjerojatno, kao i god. 1701., stan zapovjednika, t. j. kapetana 13. krajiške kapetanije, a od god. 1746. pukovnika 3. ogulinske krajiške pukovnije, koja je te godine bila ustrojena. U dnu hodnika, između soba br. 6 i 9 imale su se izgraditi stube na tavan.

Tumač glasi:

Explication

Des Schlossszes von Ogulin ut Grund Risz Lit B.

No 1 et 2. zwey Thurm in welchen die Zimer zugerichtet worden. No 3. Gang und Stiegen so zum einfallen seynd. No 4 et 5 ist der Tract mit welchen es gleiche Beschaffenheit hat. No 6. Espes von einer Zistern. No 7. ein über 20 Claffter tiefes Loch. No 8. Wasser so sich bey dieszen Numero unter das Schlossz begiebet, und 3 Meil wegs weith widerumb entspringet. No 9 Inuntation bey grosszen Gewässzer. No 10 truckener Graben. No 11 der Eingang. No 12 die Kirche. No 13 Kellers. No 14 [ein] Rondel mit Schiesz-Schartten vor die Stuck. No 15 ein [verfallenes] Haus. No 16 Neu erbaute Stahlung. No 17 Pul [verthurn]. No 18 [Wach]stuben bey dem hintern Thor. No 19 der ... [No 20] ... No 21. Reckthurn. No 22 die Ha[u]ptwache. [No 23]... [No] 24 das Officirs zimer. No 25 drey... vor Arrestanten.

Explication

Des untern Stock ut grund Riesz Lit C nach de ...

No 1 die neue Stiegen. No 2 die gewölbte Gal[erie]. [No 3] ... Fouriers und Canzley. No 4 Kellers Einsatz...

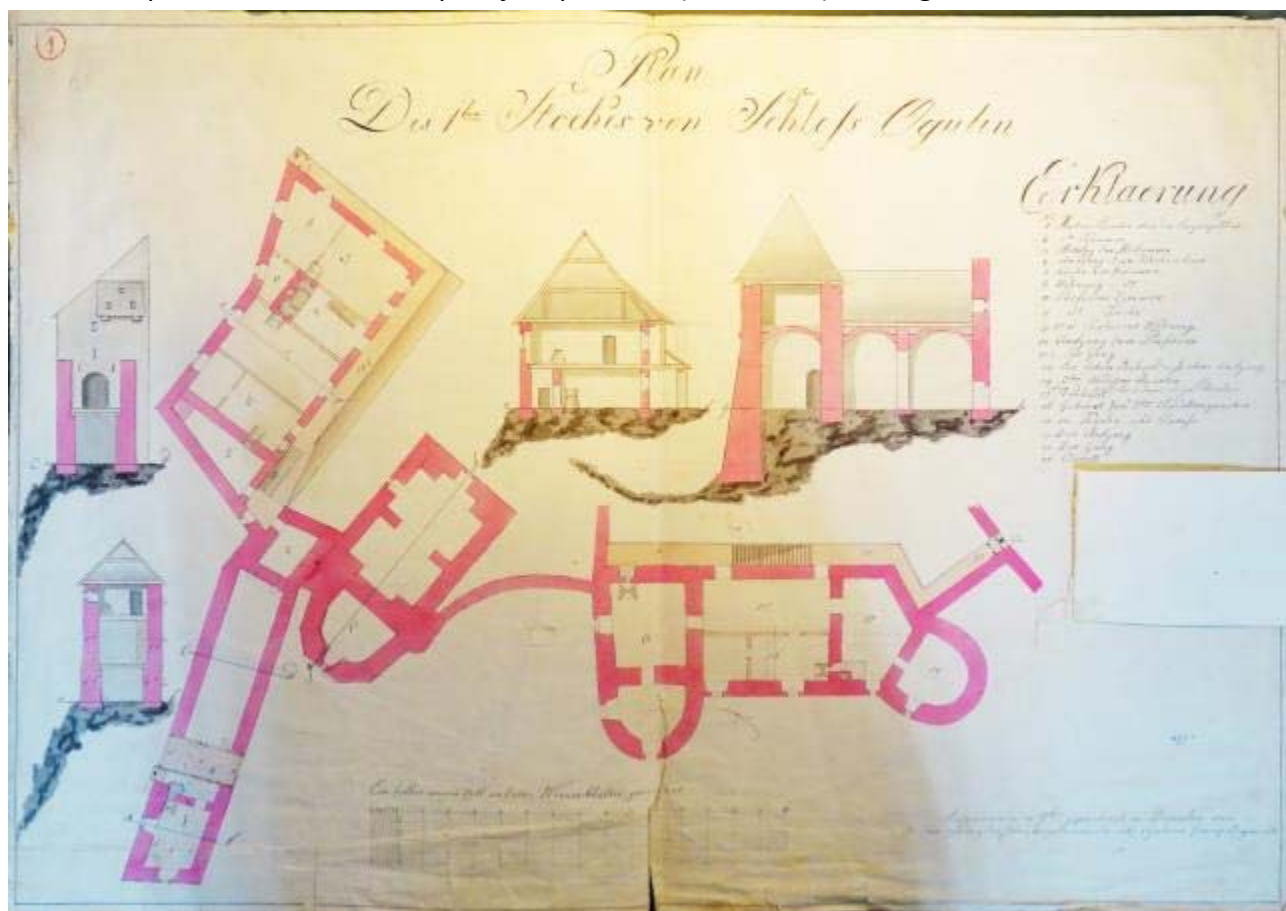
Des zweyten Stock ut Grund Riesz Lit D

No 1 die Speisz Camer. No 2 die Küchel. No 3... [No 4] ... Vorhausz. No 5 Gast zimer. No 6 Taffel zim[er]. [No 7] ... No 8 Quatroba [Garderobe ?] zimer. No 9 Vorzimer. No 10... An[ton] Sche[r]ding?. Scherding je bio vojni inženjer. [Što je u zagrada, ja sam dopisao].

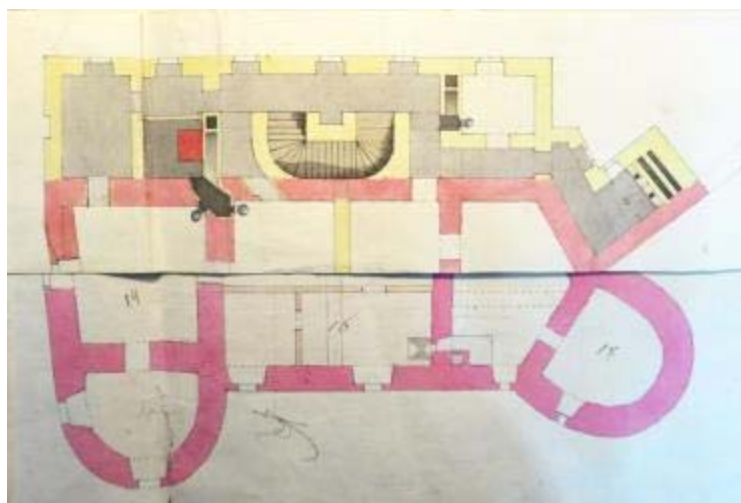
Na naleđu plana napisano je drugom rukom na dva mjesta: "Schlosz zu Ogulin", zatim "Oguliner Regiment No 7". Budući da je ogulinska pukovnika nosila broj 3, a satnija broj 6, tad je brojem 7 vjerojatno označen sam plan.

- Stuhlmylerovi nacrti iz 1817. godine,

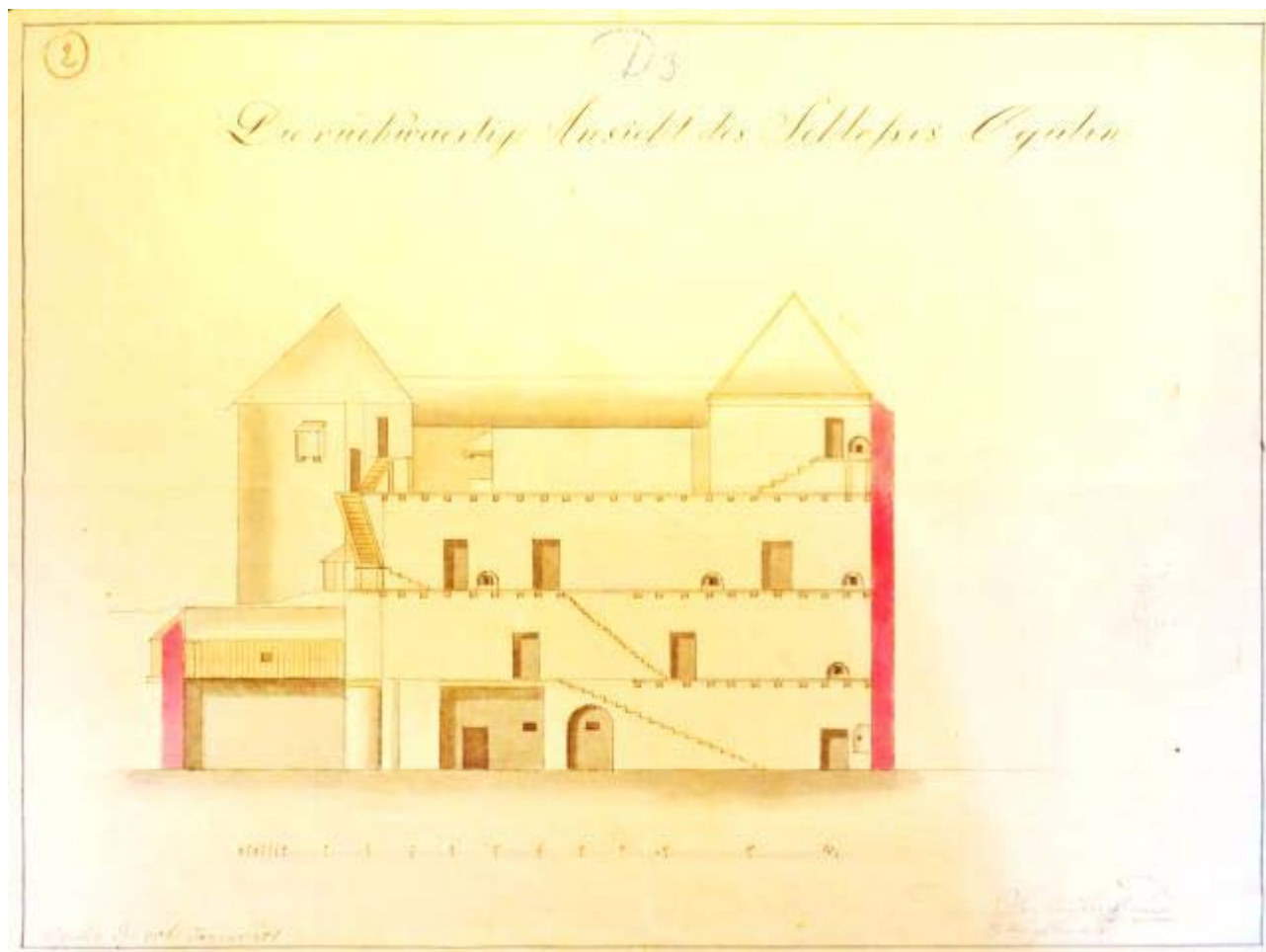
Planovi su precizno datirani. Prvi plan je iz prosinca (Decembar) 1817. godine.

Na istom nacrtu, na priloženom preklopljenom listu nacrtan je predloženo rješenje za dogradnju novog stubišta za palas.

Nacrt s dvorišnim pročeljem palasa je iz siječnja (januar) 1818. godine.

6. STULMYLEROVI PLANOV IZ 1817. I 1818. GODINE

Ove nacрте izradio je građevni kapetan 3. ogulinske krajiške pukovnije Matija Stulmyler.

On je nacrtao točne tlocрте po katovima, nekoliko vertikalnih presjeka i više nacрта (vertikalnih projekcija).

Od svega toga njegova rada sačuvala su se do danas, koliko se znade, samo dva lista, te jedan prikazuje tlocrt I. kata s četiri vertikalna presjeka, a drugi prikazuje nacrt kaštela s pogledom iz unutarnjeg dvorišta.

Na listu 2a (oznaka na prednjoj strani) ima naslov: "*Plan des 1-ten Stockes von Schloss Ogulin*". U donjem desnom uglu nacрта napisan je datum snimanja i izrađivanja plana te potpis: "*Aufgenommen im 9-ten, gezeichnet in Dezember von Mathias Stulmyler Bauhauptmann des Löbl. Oguliner Grenz Regiments*".

Na drugom nacrtu stoji na vrhu naslov: "*Die rückwärtige Ansicht des Schlosses Ogulin*". U donjem desnom uglu napisan je i datum, kad je plan crtan: "*Ogulin d. 20-ten Januar 1818, Stulmyler Bauhauptmann*".

Nacrt prvog kata dvorca Ogulin

U planu I. kata prikazan je tlocrt **prvog** kaštela, crkve, prostorije ulazne i zalazne kule, te hodnika između tih kula, zatim tlocrt zgrade, koja je sagrađena uz rub ponora Dobre.

Sve su prostorije u planu 2a označene brojevima, pa je na istom listu napisano, što je u kojoj prostoriji smješteno. Tumač je sastavljen na njemačkom jeziku i glasi:

<i>Erklärung:</i>	Objašnjenje
Nr.	Br.
	<i>(op.a. odnosi se na ulazni hodnik)</i>
1. <i>Arztens Quartir ober den Eingangsthor</i>	1. Lječnikov stan iznad ulaznih vrata
2. <i>do Kammer</i>	2. komora
3. <i>Holzlag der Hebamme</i>	3. skladište drva za primalju
4. <i>Aufgang zum Kirchendach</i>	4. izlaz na krov crkve
	<i>(op.a. odnosi se na zgradu nad ponorom)</i>
5. <i>Küche der Hebamme</i>	5. kuhinja za primalju
6. <i>Wohnung " (der Hebamme)</i>	6. stan " (primalje)
7. <i>Profosens Zimmer</i>	7. Tamničarova soba
8. <i>" Küche</i>	8. " kuhinja
9. 10. 11. <i>Profosens Wohnung</i>	9. 10. 11. Tamničarov stan
12. <i>Aufgang zum Profusen</i>	12 uspon na tamnicu
12 1/2 <i>Der Gang</i>	12 1/2 hodnik, ganjak
13. <i>Ein lehres Behaeltniss ohne Aufgang</i>	13. prazno spremište bez izlaza <i>(iznad svetišta kapele)</i>
	<i>(op.a. odnosi se na palas)</i>
14. <i>3 ten s Auditor Quartier</i>	14 stan trećeg (vojnog) suca
14 1/2 <i>Auditors dermalige Archiv</i>	14 1/2 Sučev privatni arhiv
15. <i>Vorhaus</i>	15. predsoblje
16. <i>Gehört zum 3ten Auditorquartir</i>	16. Za potrebe stana trećeg suca
17. 18. <i>Küche und Speiss</i>	17. 18. Kuhinja i ostava
19. <i>Der Aufgang</i>	19. izlaz
20. <i>Der Gang</i>	20. hodnik, ganjak
21. <i>Abtritt«</i>	21. zahod

Na presjecima su data dodatna objašnjenja kako izgledaju pojedini prostori. Tako se u presjeku a-b kroz ulaznu kulu vidi da je na vrhu kule stan liječnika i da se do njega dolazi stubištem iz prolaznog hodnika gradskog ulaza.

Poprečni presjek kroz ulazni trakt c-d pokazuje kako je izgledao izvorni ulaz u Stari grad Ogulin. Vidi se konzolni istak za vertikalnu obranu ulaza, a obostrano polukružnim vratima vide se otvori nekadašnjeg podiznog mosta ispred ulaza.

Presjek e-f je presjek kroz zgradu izgrađenu na rubu, nad ponorom, a presjek g-h je uzdužni presjek kroz crkvu sv. Bernardina. Ovaj potonji je donekle zbunjujuć, jer nad svetištem crkve postoji prostor spremišta, bez izlaza, a lađa i svetište crkve više nisu povezani i čini se da svaki ima svoju namjenu (crkva je u vrijeme izrade nacrtala najvjerojatnije desakrirana).

Stulmylerov tlocrt kaštela najtočniji je između prikazanih starijih tlocrta. U tom tlocrtu prikazan je prvi kat s podjelom prostorija, hodnik, stube i zahod. U tumaču je objašnjeno, da je to bio stan trećeg auditora (vojnog suca). Razdjelni zidovi između prostorija 15 i 16 bili su od drva.

Priedlog Stulmylera, da se izgradi stalno zidano stubište i hodnik s dvorišne strane kaštela. Na listu 2a priliepljen je na dva kraja uzki komad papira s tlocrtom hodnika i stubišta, kako ga je sebi zamišljao Stulmyler. Prigradnja je na unutarnja strani široka oko 4-30 m, u njoj je po sredini smješteno stubište s

hodnikom, zatim lievo i desno po jedna sobica, te desno još kuhinja s kaminom i dimnjakom; iz te kuhinje imale su se ložiti dvie peći. U sobu br. 14 imala su se probiti iz hodnika nova vrata i preinačiti jedna vrata u sobu br. 15. U prostoriji br. 15 i 16 imale su se porušiti drvene stiene i tu prostoriju razdijeliti zidom na dvie sobe. Zahod se također imao proširiti i preinačiti. Taj Stulmylerov prijedlog nije se ostvario.

Stražnji pogled na dvorac Ogulin

Na drugom (sačuvanom?) listu dat je nacrt zatečenog stanja dvorišnog (ili stražnjeg) pročelja palasa. Ovo je trebala biti podloga za varijantna rješenja dogradnje stubišta.

Tu su još vertikalne komunikacije kroz palas na vanjskoj strani preko drvenih hodnika odnosno ganjaka. Stubite iz prizemlja u kat je bilo na zidanoj podkonstrukciji, dočim su stubišta na gornjim katovima bila drvena. Uz zapadno, odnosno dvorišno pročelje na svim etažama je drveni trijem, hodnik, ganjak, na čijem se samome kraju nalazio zahod.

Ložišta za peći su bila postavljena s vanjske strane, odnosno iz hodnika (ganjka). Ona su i danas vidljiva unutar palasa.

Iz te se slike vidi, da su hodnici i stube bile drvene i izvan zgrade, da su se peći ložile iz hodnika, da je u najgornjem katu bio otvoren kamin, gdje je vjerojatno bila kuhinja stanovnika toga kata. Iz slike se ne vidi, da li su hodnici imali nizke ograde ili su bili zatvoreni od poda do stropa s otvorima za svjetlo i krovom u najgornjem katu. Najdonji dio stuba bio je pod-zidan i tu je bila smještena neka prostorija s 2 m širokim vratima. Kako se iz sl. 8. vidi, kroz ta vrata ulazilo se izpod stuba u srednju prizemnu sobu.

Nacrt drugog i trećeg kata dvorca Ogulin ¹²

Na prednjoj strani ima oznaku 2b, te rukom dopisani tekst 2ter und 3ter Stock (drugi i treći kat), te se direktno povezuje sa Stulmylerovim planovima.

Na nacrtu su prikazani, kako je rečeno drugi kat i treći kat (potkrovlje) palasa, poprečni presjek kroz palas, a u gornjem dijelu je dat prikaz istočnog pročelja Starog grada.

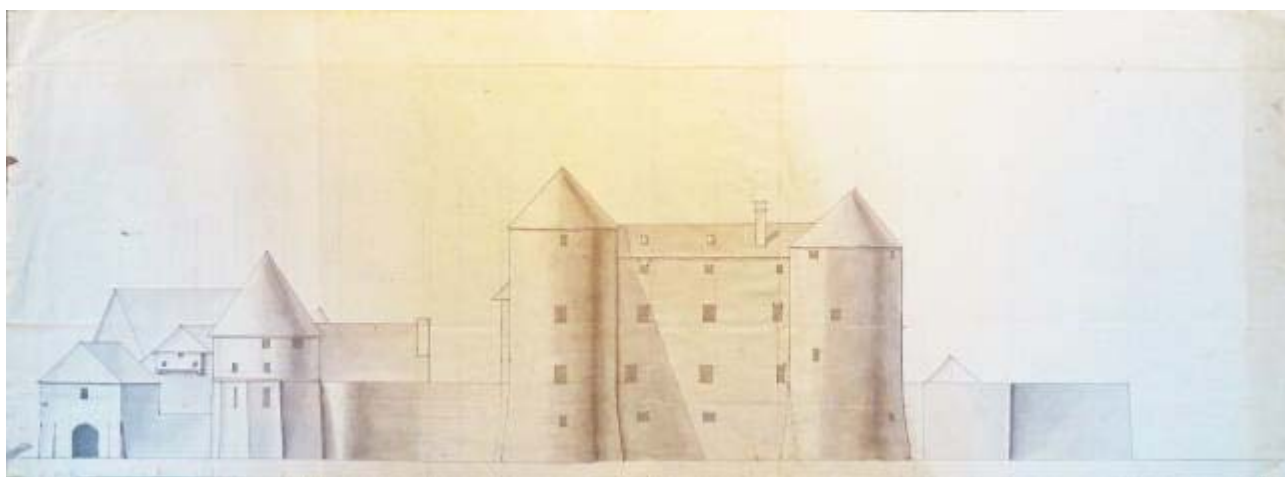
Ovaj plan na sebi ima dopisanu godinu 1820.

Na nacrtu su, na dijelu gdje je prikazan drugi kat, nalaze se ostaci naljepnica kojima je bio očito pričvršćen najvjerojatnije prijedlog obnove, poput onog na prvom listu (2a).

¹² isto, inv.br.501

- Pogled na Stari grad s istoka, oko 1818.¹³

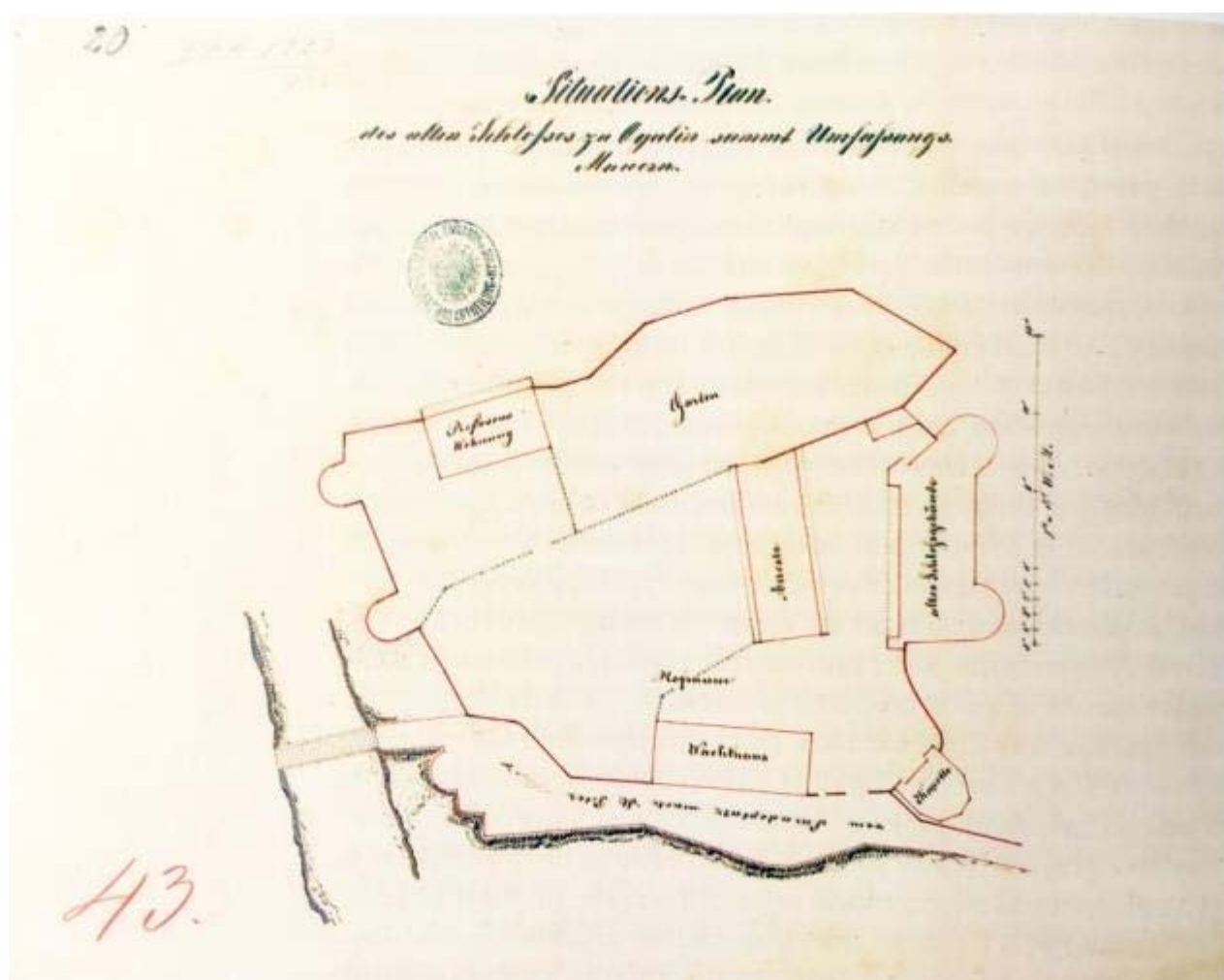
¹³ HDA Zagreb, Zbirka planova, Inv. br. 225

Ortografski prikaz istočnog pročelja Starog grada Ogulina načinjen je oko 1818. godine. Da li je bio načinjen kao podloga za Stulmyllerove nacрте. Ovaj se prikaz ponešto razlikuje od prikaza na nacrtu na kojem je prikazan drugi kat i potkrovlje, a koji je datiran u 1817. godinu. Detaljniji je a razlika je najočitija u dijelu prikaza pročelja zgrada iza kapele sv. Bernardina.

- Situacijski plan stare utvrde u Ogulinu ¹⁴

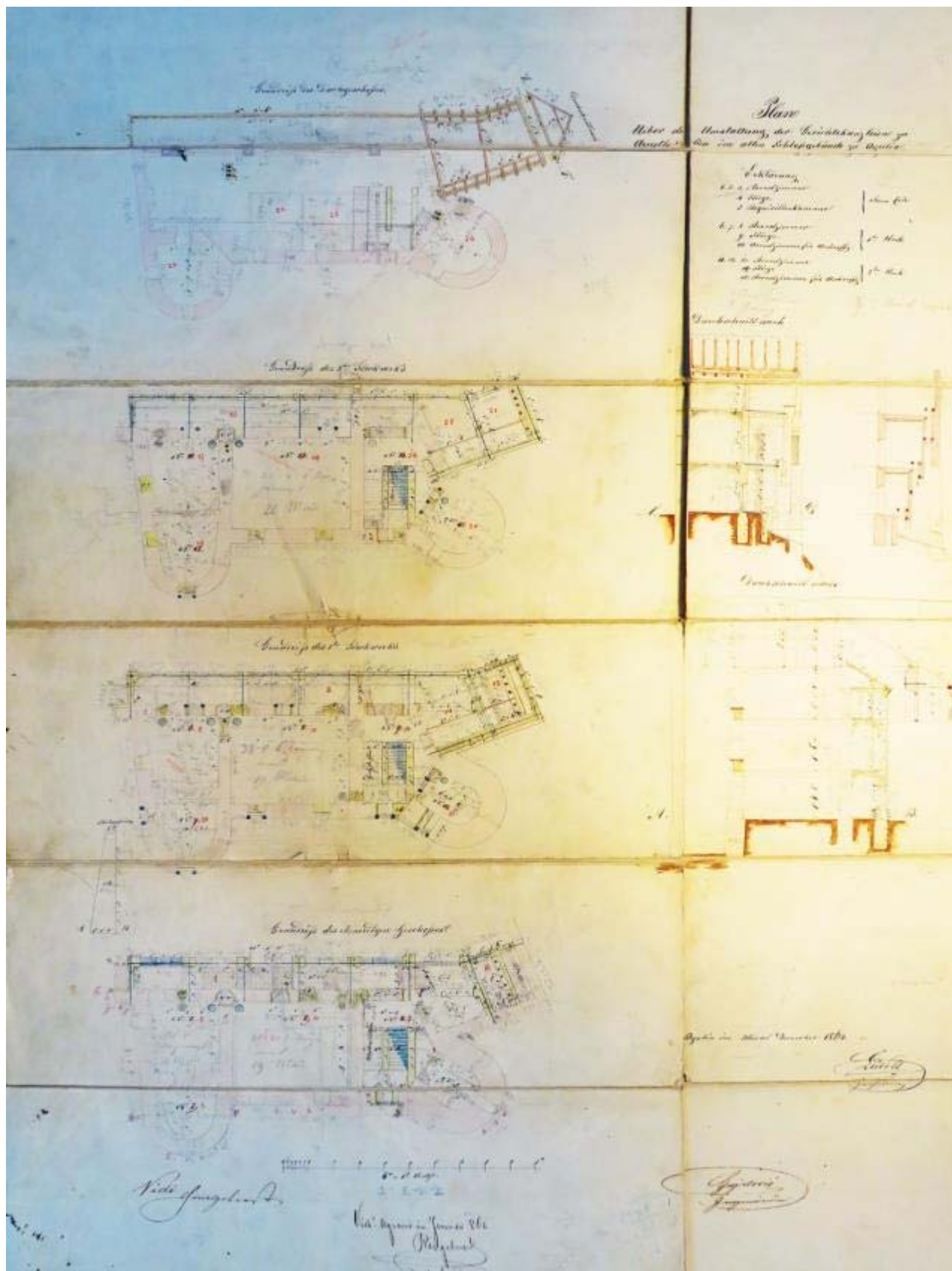
Nedatirani plan ogulinskog kaštela nakon rušenja i izgradnje prometnice od „Paradeplatz“ prema Sv. Petru prvi je nacrt koji pokazuje što je sve nestalo ovim zahvatom. Zanimljivo je da je put prema Sv. Petru išao opet preko mosta koji je izgrađen preko jarka koji još u to vrijeme nije bio nasut.

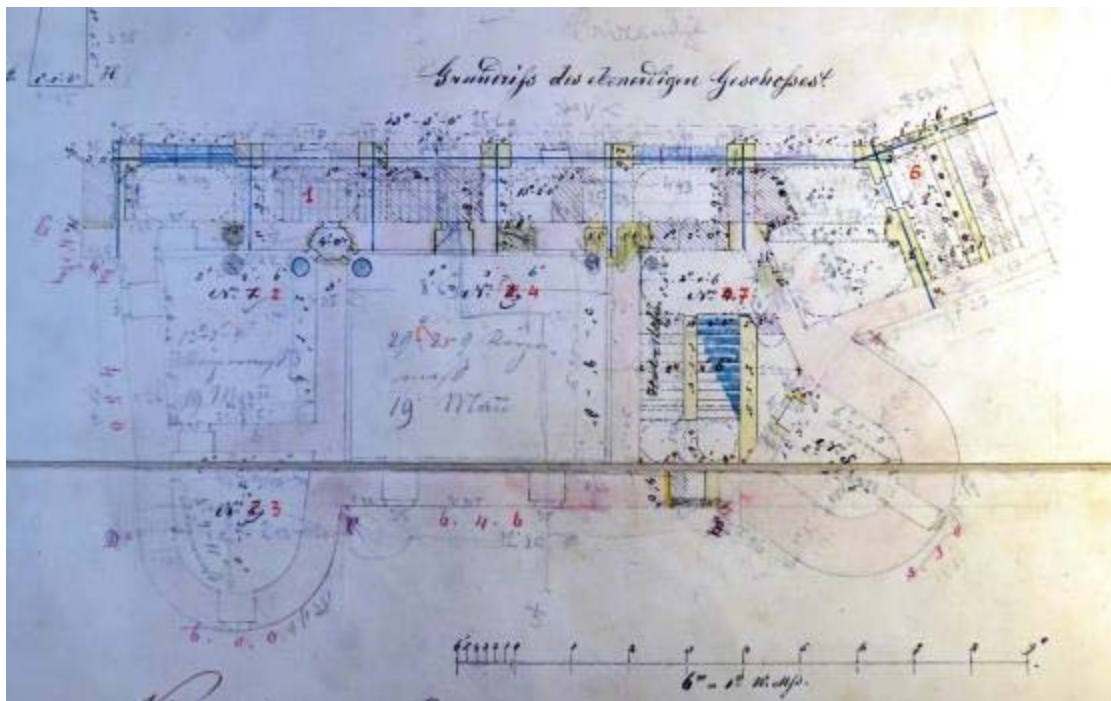
Vrijeme nastanka plana je 1863. ili ranije.

¹⁴ Plan je preuzet iz Holjevac, Ž, 2012:234 (sl.787). Inače u HDA Zagreb Zbirka građevinskih nacрта, Inv.br.XXXI.14. Prema katalogu HDA podaci su ovi: XXXI.14 OGULIN – nacrt, utvrda, 1863. *Situations Plan des alten Schlosses zu Ogulin sammt Umfassungs Mauern.*-1:720.-.- Nacrt: rukopis; 42x34 cm

- Nacrti obnove palasa iz 1864. godine, HDA Zagreb, Zbirka mapa – planovi, Inv.br. 206

Tlocrt prizemlja

Na nacrtu koji je napravljen krajem 1864. godine prikazani su svi tlocrti s izmjenama koje su se i izvele po odobrenju nacрта. Kasnije su do crtavanje mjere u metričkim jedinicama, pretpostavljamo tijekom dvadesetog stoljeća. Ovaj je nacrt zasigurno poslužio kao podloga za izradu kasnijih nacрта. Zanimljivo je i to da su se tako prenosile i sve greške koje su na ovom nacrtu načinjene precrtavanjem starijih nacрта (primjerice potpuno netočan položaj dogradnje sanitarija i sl.)

Objašnjenje, odnosno legenda na nacrtu je ovakva:

Plan

Über die Umstellung der Gerichtskanzleien zu Arrestlokalien im alten Schlossgebäude zu Ogulin.

Erklärung

1. 2. 3. Arrestzimmer - ebener Erde
 4. Stiege - ebener Erde
 5. Requisitenkammer - ebener Erde
 6. 7. 8. Arrestzimmer - 1-ter Stock
 9. Stiege - 1-ter Stock
 10. Arrestzimmer für Unteroeffz. - 1-ter Stock
 11. 12. 13. Arrestzimmer - 2-ter Stock
 14. Stiege - 2-ter Stock
 15. Arrestzimmer für Unteroeffz. - 2-ter Stock
- Naknadno je olovkom dopisano:*
4. Arrestzimmer

1 Gang

3-ter Stock respect. Dachboden

Ogulin im Monat Dezember 1864.

Loidolt Zimpolier

Ovjera nacrt, odnosno planiranih promjena je došla iz Zagreba, od strane građevinske uprave Vojne krajine:

Vidi Haas Oberst!

Agram im Jenner 865. Gnjatović

Rengel (dalje nečitljivo) Ingenieur m. g. b. d.

(m. g. ,b. d. = Militär-Grenz-Baudirektor)

Specifičnost ovih nacrtu je i da su na njima, olovkom, ucrtane zidane strukture koje su bile prisutne na palasu prije planiranih izmjena, što nam omogućuje kontrolu starijih nacrtu.

- Situacijski nacrt iz 1878. godine, HDA Zagreb, Zbirka mapa – planovi, Inv.br. 205; crtao: Herlička

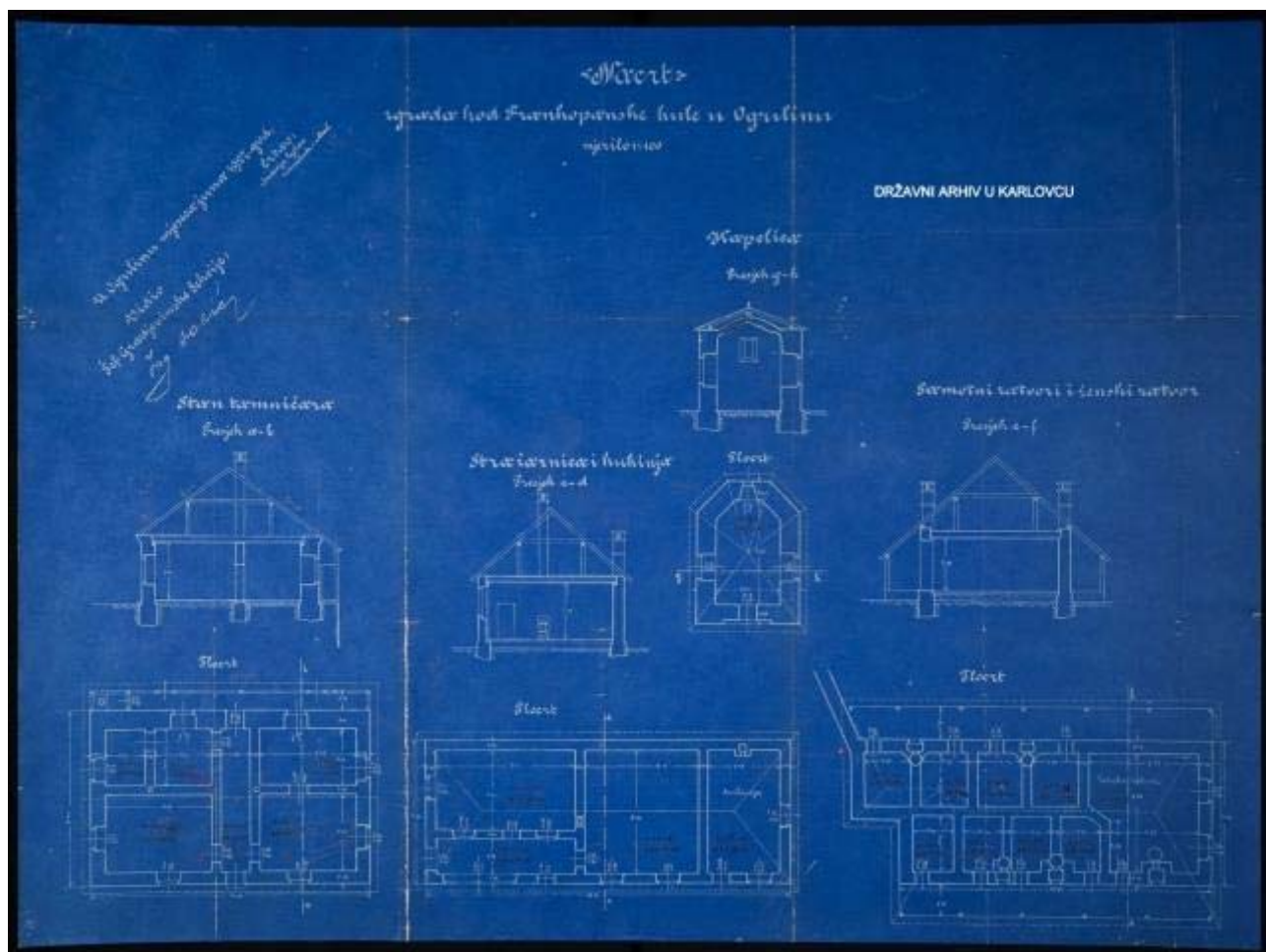
Situacijski plan ogulinskog kaštela iz 1878. godine

- Nacrti iz 1927.

Nacrti načinjeni oko 1923. godine izrađeni su tehnologijom blue-printa, odnosno crtani su ili precrtavani na paus papiru te prosvjetljavanjem „otisnuti“ na planom ozalid papiru.

Od nacrti koji su bili dostupni sačuvani su samo nacrti iz HDA u Karlovcu¹⁵ na kojima su prikazane zgrade kod Frankopanske kule u Oguline. Nacrt je crtao A. Golac, zvaničnik – crtač, a ovjerio šef građevinske sekcije ing. Dabić.

Na nacrtu su u mjerilu 1:100 prikazane kapelica, stan tamničara, stražarnica i kuhinja, te samotni zatvor i ženski zatvor. Nacrte glavne zgrade nismo našli.

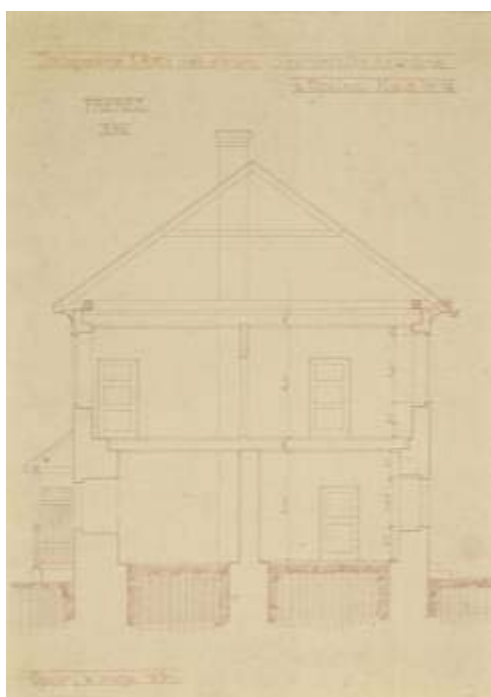
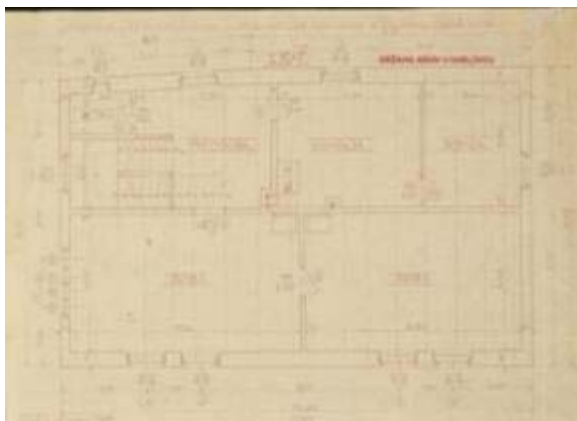
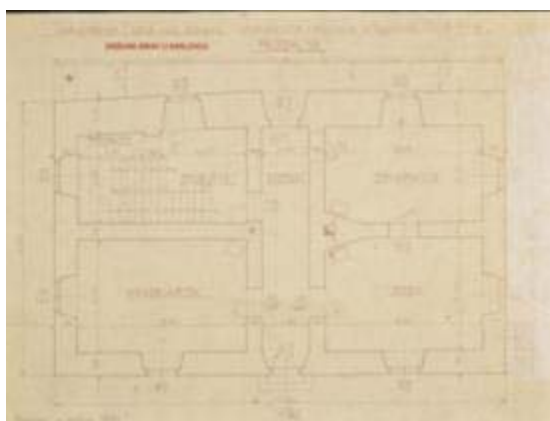

¹⁵ HR-DAKA-139 Zbirka građevinskih nacrti kotara, Građevni kotar Ogulin – Inv. br. 18

- Nacrti iz 1931.

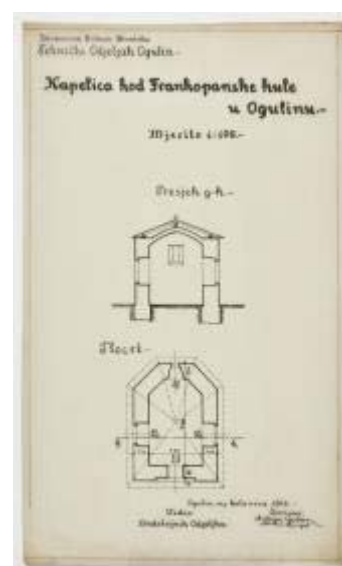
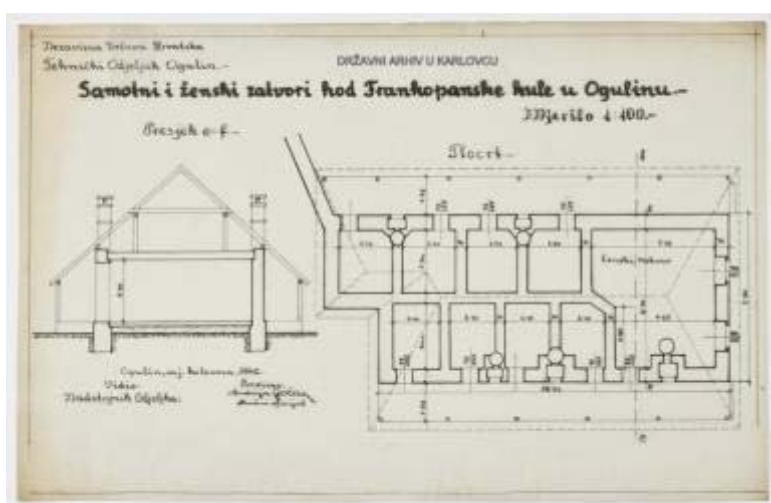
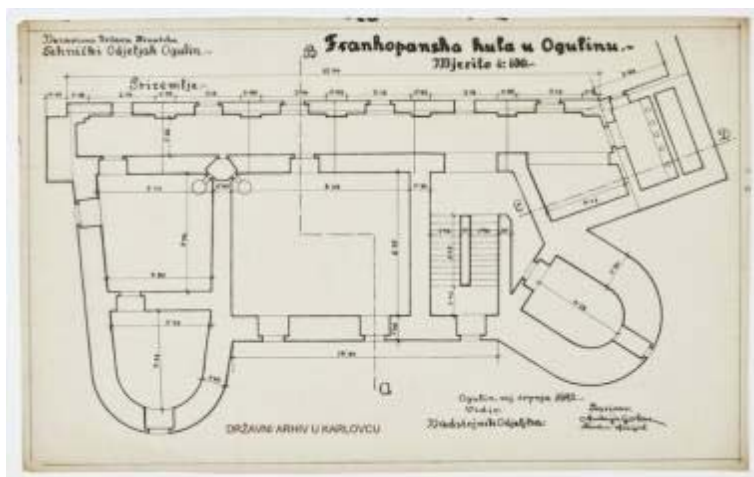
U karlovačkom arhivu (HDA Karlovac) nalaze se nacrti nadogradnje stana zapovjednika kaznionice u Ogulinu. Tu su tri nacrti – tlocrt prizemlja, tlocrt prvog kata i poprečni presjek, crtani u mjerilu 1:50, s kojima se predlaže nadogradnja nekadašnje konjušnice. Do realizacije ove obnove nikada nije došlo.

Nema naznačenog autora nacrti, a izrađeni su u svibnju (maju) 1931. godine.

- Nacrti iz 1942.godine

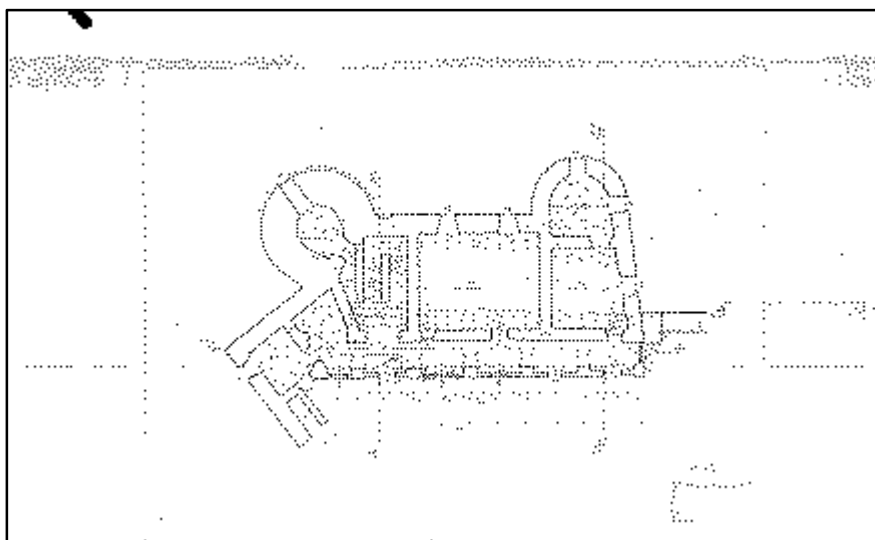
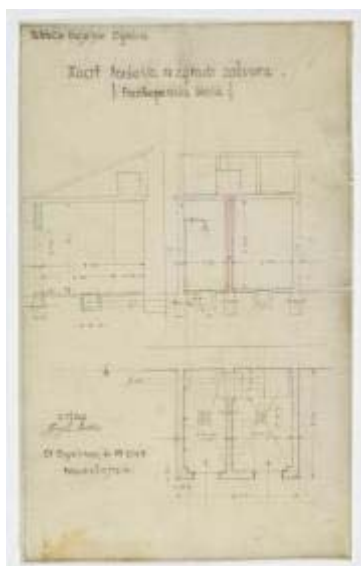
Novi precrt zgrada Frankopanske kule u Ogulinu odrađen je u kolovozu 1942. godine. Nacrti na paus papiru obuhvatili su sve zgrade u kompleksu – svi tlocrti palasa, dva presjeka (koji odgovaraju nacrtima iz 1864. godine), na jednom nacrtu su tlocrt i presjek zgrade u kojoj su bile smještene samice i ženke ćelije (samotni i ženski zatvor), na zasebnom listu su tlocrt i presjek kapelice, i na posljednjem nacrtu su prikazani tlocrt i presjek stana tamničara. Precrtavač je bio A. Golac, stručni oficijal.

- Nacrt tuševa u zgradi zatvora, 1943. godina¹⁶

Koji mjesec kasnije, iz srpnja 1943. godine imamo nacrt zgrade s tuševima koja je bila smještena u ugradi zatvora. Nacrt olovkom na tvrdom papiru prikazuje pomoćnu zgradu koja je bila smještena uz obrambeni zid sjeverno od palasa. Ime izrađivača nacrtu je nerazumljivo a radio je u Tehničkom odjeljku u Ogulinu

¹⁶ HR-DAKA-139 Zbirka građevinskih nacrtu kotara, Građevni kotar Ogulin – Inv. br. 18

- Nacrti Starog grada Ogulina iz 1965.¹⁷

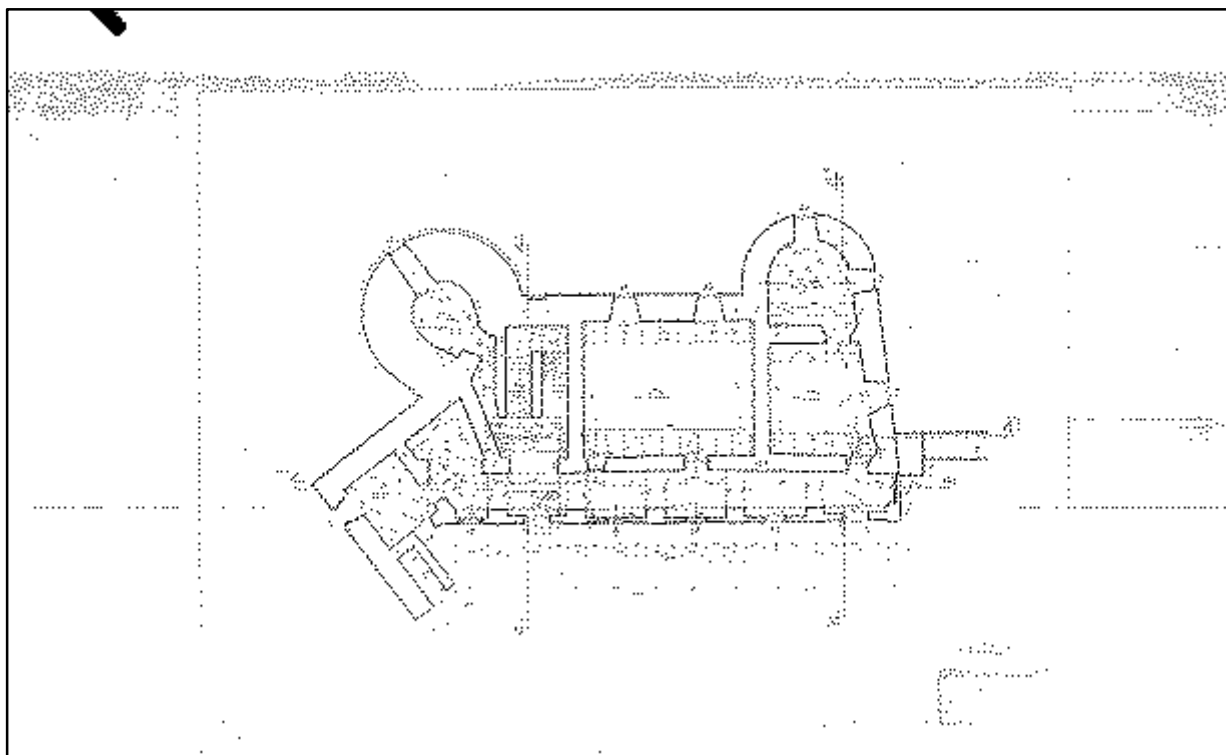
Godine 1965. pristupilo se ponovnom premjeru, odnosno izradi nacrtu Starog grada Ogulina. Nacrte su radili djelatnici Konzervatorskog zavoda u Zagrebu arhitektice Nada Aleksić i Greta Jurišić, a na nekim nacrtima je potpisan i arhitekt Zorislav Horvat.

Nacrti **zatečenog stanja** su izrađivani tijekom 1965. godine, a obuhvatili sve

- palas, tlocrti svih etaža, presjeci i pročelja, ukupno 13 listova
- javni zahod sa septičkom jamom u dvorištu grada, jedan list
-

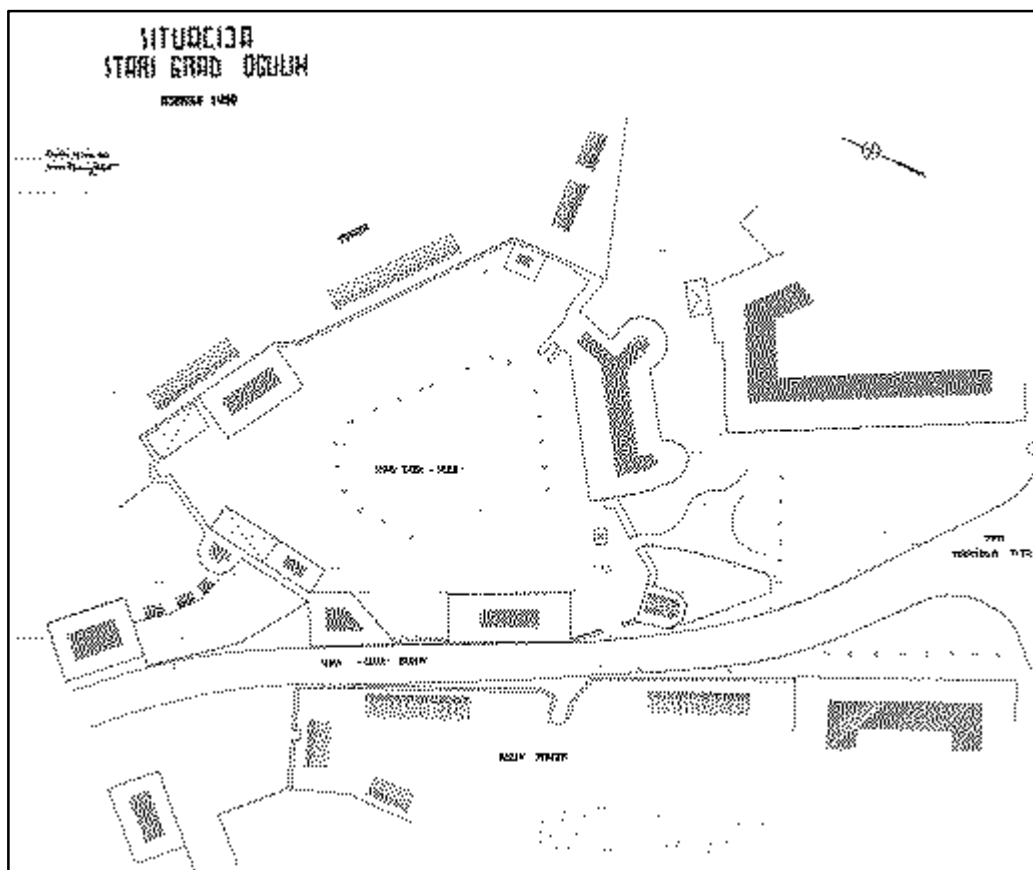
U travnju 1966. godine izrađivani su **projekt obnove** palasa (detaljni nacrti stolarije), a nacрте potpisuju N. Aleksić, dipl.ing.arh. i G. Jurišić, dipl.ing.arh. Malo kasnije, iste godine napravljeni su nacrti za obnovu kapele.

Napravljeni su svi tlocrti palasa, dva poprečna presjeka, jedan uzdužni presjek.

¹⁷ Planoteka Ministarstva kulture RH, MK-UZKB- Stari grad Ogulin

- Situacijski plan iz 1966. godine pokazuje koje su građevine bile unutar dvorišta Starog grada u Ogulinu. Tada je bila izgrađena manja pomoćna zgrada uz istočni zid, pored palasa, te nekoliko zgrada, zidanih i pomoćnih uz zapadni zid.

- Fotogrametrijski snimak palasa Frankopanske kule u Ogulinu, 1997.

U okviru izrade pripremne dokumentacije za izradu spomenika palim braniteljima 1997. godine odrađeno je snimanje zgrada koje uokviruju Trg hrvatskih rodoljuba. Tom prigodom je izrađena fotogrametrijska snimka pročelja palasa, te po prvi put točno utvrđen gabarit palasa.

Izrađivač fotogrametrijskog snimka je bio Zavod za fotogrametriju i kartografiju Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

- Fotogrametrijski snimak zapadne kule, 2007. godina

Godine 2007. načinjen je fotogrametrijski snimak pročelja zapadne kule kao podloga za izradu konzervatorske dokumentacije i projekta obnove zapadne kule.

Izrađivač fotogrametrijskog snimka je bio isto Zavod za fotogrametriju i kartografiju Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

- Slikovni prikazti kaštela

Austrijski slikar Franz Jaschke (1775.-1842.) pratio je 1807. i 1808. nadvojvodu Ludwiga na njegovu putovanju po zemljama duž granice s Turskom. Tom je prilikom nastalo 37 crteža, akvarela i gvaševa među kojima su prikazi hrvatskih plemićkih gradova Samobora, Brinja, Cetina, Zrina, Udbine Ogulina i Tounja.¹⁸

- Fotografski materijali

¹⁸ Drago, Miletić, 2012: 64

8. POVIJEST

Topografija

Smještaj na hridi okruženoj dramatičnim reljefom. Okružena je nizom dubokih jama ponora - Đulin ponor, Vučja jama, Medvedica, koji su kraški fenomen odnosno povezani špiljski sustav¹⁹.

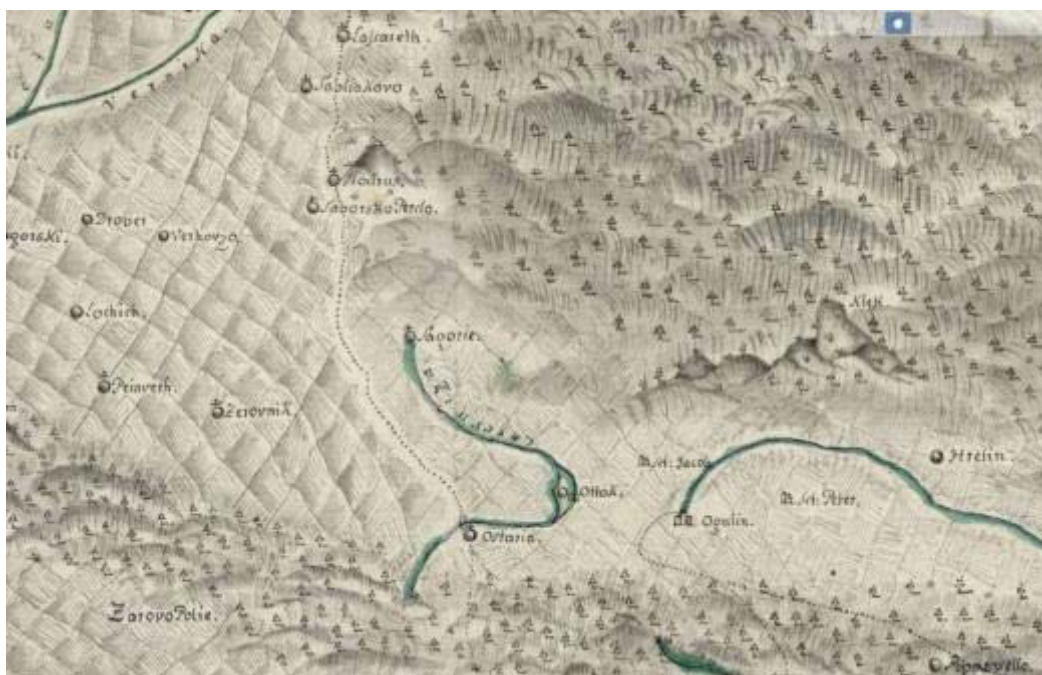
Slično pazinskom kaštelu i nad samim kanjonom je bio izgrađen dio utvrde koji je u 19. stoljeću uklonjen radi izgradnje prometnice koja povezuje središte grada Ogulina sa dijelom naselja, nekadašnjem zaseoku Sv. Petar.

U Đulinom ponoru ulazila je rijeka Dobra²⁰, koritom – kanjonom izdubenim u kraškom krajoliku.

Na platou na kojem je izgrađen kaštel nalazilo se još jedan ponor, rupa Badanj, koja je godinama zatrpana.

Nekadašnji putovi koji su dolazili do ogulinskog kaštela su imali slijedeću trasu:

- od Modruša, preko Sv. Jakova (Jablanovo), uz kanjon Dobre
- od Oštarija, preko Otoka, uz rijeku Mrežnicu, kroz Lomost
- od Bosiljeva, preko Trošmarije
- od Vitunja preko Sv. Petra

Exactissima mappa totius regiminis Ogulinensis in Regno Croa... [TK 532]

¹⁹ Špiljski sustav Đulin ponor-Medvedica duljine 16.396 m, <http://speleologija.hr/spasavanje>

²⁰ Dobra se sastoji od tri karakteristična dijela toka. Od izvora do Đulinog ponora u Ogulinu, ima naziv Gornja Dobra te dužinu od 51,2 kilometra. Nakon poniranja prolazi podzemljem kroz špiljski sustav Đula - Medvednica (najveći špiljski sustav u Hrvatskoj, dugačak preko 16km), te ponovno izvire kraj sela Gojak po kojem se nekad naziva i "Gojačka Dobra", ali uglavnom "Donja Dobra". Nakon 52,1 kilometra toka utiče u Kupu uzvodno od Karlovca. Ukupna dužina rijeke Dobre je 107,9 km. <http://www.srd-ogulin.hr/vode/rijeka-dobra>

Gornja Dobra ili **Ogulinska Dobra** je tipična bujična voda s naglim i velikim promjenama protoka, a prosječni pad je 1,4%. Kod Vrbovskog se priključuje mala rijeka Kamačnik. Do 1957. Dobra je ponirala u Đulinom ponoru, jedinstvenom spomeniku prirode u samom gradu Ogulinu. Izradnjom Hidroelektrane Gojak, rijeka Gornja Dobra (1,5 kilometar uzvodno od Đulinog ponora) prelivom je branom skrenuta u sistem koji napaja turbine HE Gojak i stvoreno je umjetno jezero Bukovnik. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Dobra>

- Gradnja kaštela Ogulin

Značaj u Frankopansko vrijeme

Karakterističan položaj je osiguravao potpunu sigurnost utvrde koju je bilo relativno lako braniti. Na istočnoj strani su postavljene visoke obrambene kule od kojih je sjeverna većeg tlocrta. S te strane je vjerojatno očekivan jači napad neprijatelja zbog pogodnijeg terena, pa je tu izgrađena i jača obrambena struktura.

Zanimljivo je da je s istočne strane u izvornom stanju palas na svom istočnom pročelju imao niz takozvanih čeških prozora, s bogato dekoriranim arhitektonskim elementima. To pokazuje da ogulinska utvrda nije bila isključivo vojna utvrda, već feudalčev dvorac za stanovanje i upravljanje posjedom. Ogulinska utvrda je trebala zamijeniti ulogu napuštenog Modruša, nekadašnjeg središta frankopanske državine.

Ta uloga reformatora organizacije posjeda pripala je Bernardinu Frankopan, za kojega bismo mogli reći da je posljednji srednjovjekovni gospodar i plemić. Sa slijedećom generacijom, njegovom djecom, karakter plemstva se stubokom promijenio. Od feudalaca veleposjednika, postali su vojnici plemići s primarnom obvezom obrane kraljevstva, a tek potom uživatelji feudalnih prava i prihoda.

I na teritoriju Vojne krajine kmetovi nisu više bili isključivo podložnici. Njihove obveze prema feudalnu nisu nestale, a pridodane su obveze obrane i vojne službe. Doseljavali su se i novi podložnici, uz dopuštenja feudalnog i vojnog gospodara. Naseljavanjem i stanovanjem pored utvrde koja jamči sigurnost kroz vrijeme se razvijala jezgra budućeg naselja.

Frankopanov utjecaj na utvrdi Ogulin je relativno kratko trajao. Bernardin Frankopan je umro 1529. ili 1530. godine. Njegova djeca su se „razbježala“ s obiteljskog gospodarstva – Ferdinand se nastanio u Ozlju sa svojom obitelji i čvrsto povezao sa Zrinskima, Beatrice, nekoć jedna od najmoćnijih žena Europe, umrla je mlada nakon obiteljskih tragedija u Gyuli, daleko od rodnog doma 1510. godine, kao i Kristofor, aristokrat, vojnik i junak koji umire od posljedica ranjavanja prije svog oca, 1527. godine.

Rasap Hrvatske uslijed osmanlijskog osvajanja tako je vrlo simbolično vezana za raspad i tragediju ogulinskih Frankopana.

Zaposjedanje utvrde od strane vojnih vlasti polovicom 16. stoljeća definitivno je izbacio frankopanski utjecaj na budućnost kompleksa, što se i vidi u daljnjem postupanju i održavanju.

- Preuzimanje od strane Vojne krajine

Značaj u sastavu obrambenog sustava monarhije

Komparativnu prednost ogulinske utvrde je vrlo brzo spoznala i vojna vlast kraljevstva i već 1553. godine u ofenzivi generala I. Lenkovića²¹, vrhovnog kapetana Hrvatske i slavonske krajine, u stvaranju obrambenog sustava monarhije, buduće Vojne krajine, prema Osmanlijama ogulinski kaštel potpada pod vojnu vlast. Vlasnici utvrde Frankopani bivaju „izvlašćeni“ od upravljanja utvrdom, dok im je na brizi i dalje ostao ogulinski, nekadašnji modruški posjed.

Lenković je posebno agresivan bio prema nasljeđu Frankopana. Da bi izgradio obrambenu utvrdu ispred grada Senja dao je porušiti franjevački samostan s crkvom i tako uništio tradicionalno frankopansko ukopno mjesto, obiteljsku grobnicu.

Kaštel se 1555. godine popreavlja, odnosno prilagođava budućoj namjeni, kako stoji u izvješću u kojem *Ungad traži 500 forinti za manje građevinske popravke na kaštelu u Ličkoj Jesenici, Modrušu i Ogulinu....*²²

Već 1558. godine kralj Ferdinand odobrava smještanje prve vojne posade u ogulinskoj utvrdi²³. Nadalje, kronologijom pratimo što se tijekom 16. i 17. stoljeća značajno događalo u vezi utvrde Ogulin:

godina 1563. Lenkovićev izvještaj: „19. Ogulin. Dvorac i ključ za Kranjsku, s 1 kapetanom, 1 puškarom i 18 podložnika“²⁴

1577. Pod zapovjedništvo ogulinskog kapetana (**NOVOFORMIRANA KAPETANIJA**) stavljene su ove utvrde: Modruš, Plaški Svetica, Sv. Juraj ili Tounjska Peć.²⁵

Slijedećih godina okolica Ogulina nije bila sigurna od napada Osmanlija kako govore izvješća:

1578. godine bila je provala Osmanlija u Hrvatsku. Izvještaji govore: „... s ove strane Kapele dobro su se držale straže u Slunju i Modrušu...“²⁶

1579. godine u „Izkaz vojske i ratne spremne god. 1579. na hrvatskoj krajini, potvrđen i vlastoručno podpisan nadvojvodom Karlom (Lopašić, Karlovac, (tav.X))“ navodi da „u Modruši ima posada od 20 haramija s vojvodom i mjesečni trošak im je 80 forinti“(tav.XII)²⁷. Oni su najvjerojatnije smješteni u utvrdi, kastrumu.

1591. Grupa od 28 turskih Vlaha – martologa provalila je u modrušku utvrdu, svladala i zarobila stražare, njihovog vojvodu i njihove obitelji, te uništila i ono što je još bilo u kakvom takvom građevinskom stanju. Kruhek, 2002:56 (Ogulin)

1592. Hasan paša osvaja Bihać, a obranu južnih hrvatskih granica osiguravaju utvrde Senjske kapetanije u Lici te predstraže karlovačkog Pokuplja od plaškoga i Modruša do Petrove gore.²⁸

²¹ <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11693>, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Lenkovi%C4%87,

²² Kruhek, 2002:174

²³ Lopašić, 1879:10

²⁴ Vaniček, 1875, I. sv. str.31

²⁵ Kruhek, 2002:260

²⁶ Kruhek, 2002:290

²⁷ Lopašić, Karlovac, poviest i mjestopis grada i okolice, 1879.

1593. godine prestaje sa djelovanjem franjevački samostan. Krajem 16. st. Modruš je bio i dalje izložen napadima.²⁹

Iako su Frankopani predali neke svoje posjede, odnosno utvrde na upravljanje Vojnoj krajini, i dalje su u ulozi vojnih časnika vršili upravljanje s nekima od njih, te dobivali od svojih kmetova određene prihode. Ozaljska loza Frankopana, nekadašnja modruška, izumrla je s djecom Ferdinanda, Bernardinovog sina. Ubrzo izumiru i druge loze te nekad velike kneževske obitelji. Njihovu je ulogu preuzela Tržačka grana obitelji.

Tako 1581. godine kao kapetana u Ogulinu nalazimo Jurja III. Frankopana.

- Kaštel u 17. stoljeću

Nekoliko pripadnika te obitelji se ističu kao vrsni vojnici, časnici visokih činova i položaja. Među njima je svakako i Vuk II Krsto Frankopan.³⁰ Godine 1612. on je bio zapovjednik tvrđave u Modrušu, čime započinje njegova vojna karijera.

1609. godine modruški posjed je još uvijek u vlasti Frankopanskoj (ne govori se o utvrdi), kako Lopašić navodi da su podžupani zagrebački Luka Črnkovački i Tomo Severšić te godine išli preuzimati za Nikolu i Vuka Frankopane Tržačke imanja Ogulin, Tounj, Modruš i Skrad.³¹ Dakle, Frankopani su još uvijek vlasnici zemlje, posjeda, ali i vojnici u službi kralja.

U tom svjetlu Vuk Frankopan je počeo služiti u krajiškoj vojsci i 1612. godine biva imenovan kapetanom Modruša, a 1618. kapetanom Ogulina, potom 1620. postaje i kapetanom Senja.³² Istovremeno je ratovao i protiv Osmanlija i Mlečana. 1626. imenovan je zapovjednikom hrvatske i primorske krajine sa sjedištem u Karlovcu.

S uspješnom vojnom karijerom ovaj je Frankopan pored obrane ujedno i upravljao svojim imanjima.

²⁸ Kruhek, 2002:330

²⁹ Kruhek, 2002:334

³⁰ **Vuk II Krsto Frankopan** (oko 1578. - 1652.), grof, hrvatski velikaš iz obitelji Frankopan. Vuk Krsto Frankopan bio je sin Gašpara Frankopana (ogulinskog kapetana i grofa Tržačkog - nazvanog prema mjestu Tržac na rijeci Korani, danas u Cetinskoj krajini, Bosna i Hercegovina, blizu granice s Hrvatskom) i Katarine rođ. Lenković (kćeri Ivana Lenkovića i sestre karlovačkog generala Jurja Lenkovića). Zapovjednik tvrđave u Modrušu je od 1612. godine. U ratu s Mlečanima, 1615. godine, odlikovao se osobnim junaštvom. Kapetan ogulinski je od 1618., potpukovnik senjski od 1620., a general karlovački postao je 1626. Porazio je tursku vojsku kod Karlovca 1627. godine. Nadživio je svoja dva brata, Jurja i Nikolu, koji je neko vrijeme bio hrvatski ban. Kad je Nikola 1647. umro bez potomaka, naslijedio je Vuk njegova imanja. Uz posjede Frankopana - Bosiljevo, Severin na Kupi, Zvečaj na Mrežnici, Novigrad na Dobri, Črnomelj (u Sloveniji) i Novi Vinodolski - stekao je Vuk Frankopan i posjede u križevačkoj županiji, koje mu je u miraz donijela njegova prva žena Jelena, kćer hrvatskog podbana Stjepana Berislavića. Od grofa Edlinga kupio je 1634. imanje Brežce u Štajerskoj. Prva žena Jelena rodila mu je sina Gašpara, koji je umro 1651., kao kapetan ogulinski. Druga žena, Uršula grofica Inkofer, rodila mu je sina Jurja (umro 1661. u Karlovcu, kao krajiški podgeneral) i kćer Katarinu, koja se 1641. udala za grofa Petra Zrinskog, a umrla je 1673. u Grazu. Školovao se u Ljubljani i Italiji. Časnik je na Vojnoj krajini. Nakon smrti druge žene, vjenčao se Vuk Frankopan s Dorom (rođ. Haller), udovicom baruna Paradeisera. Ona mu je rodila sina Frana Krstu Frankopana smaknutog u Bečkom Novom Mjestu 30. travnja 1671. godine zajedno sa svojim šurjakom Petrom Zrinskim.

³¹ Lopašić, 1879:145

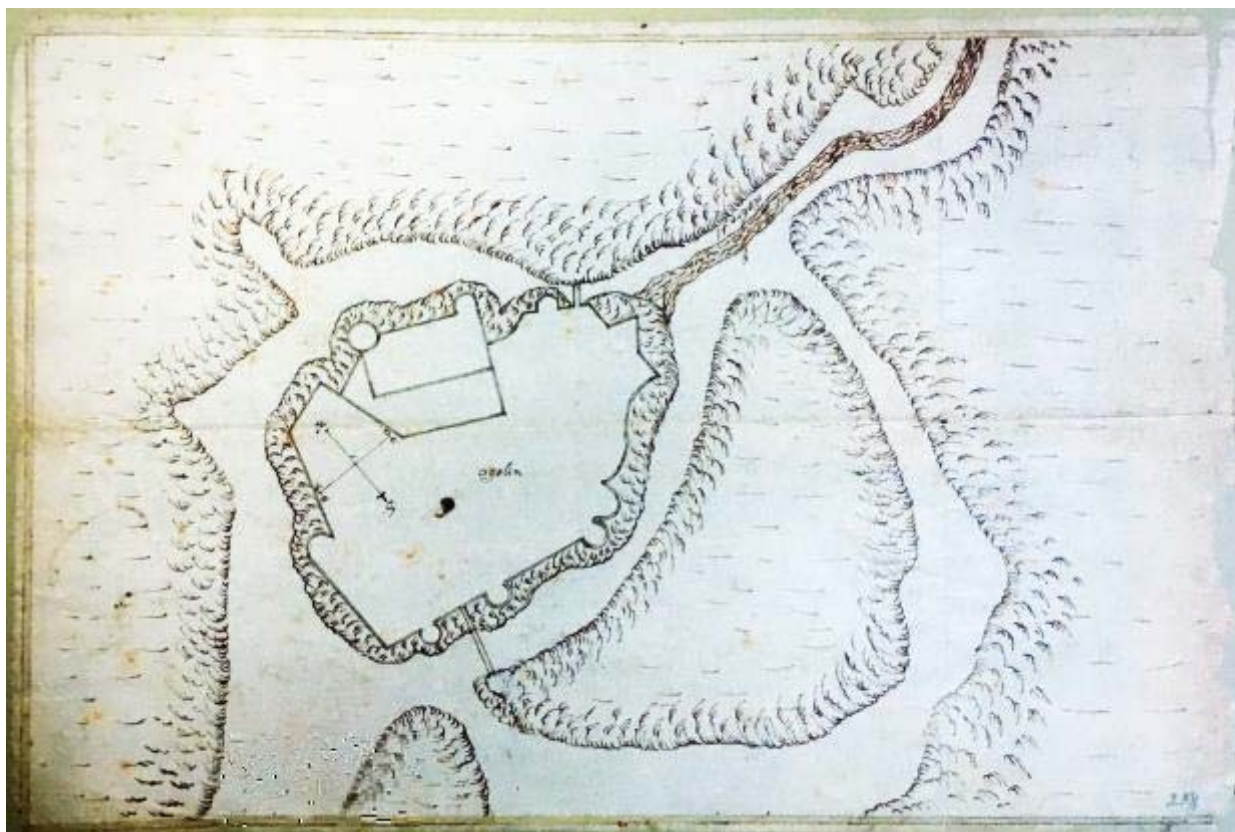
³² Lopašić, 1879:188

Gašpar II. Frankopan, sin Vuka Frankopana Tržačkog, jedine preživjele grane obitelji Frankopan, 1622. godine je kapetan u Ogulinu (umro 1651. kao kapetan u Ogulinu³³). On je nastavio tradiciju obitelji i postao vojnik u službi kralja.

Osnovna ideja nekadašnjih gospodara, a tada vojnika i upravitelja bivših posjeda, Frankopanskih kapetana i časnika bila je opustošen i depopuliran kraj vojne krajine naseliti novim življem. Kao najpogodnije su se pokazale brojne obitelji Vlaha koje su pred Osmanlijama migrirale sjevernije, iz Bosne, dalmatinskog zaleđa i južnih dijelova Like.

Novodoseljeni Vlasi su naseljavani u područja oko Vitunja, Ogulina, Modruša. Problem je bio pitanje vlasništva zemljišta, jer je domaće stanovništvo polagalo pravo i to je bio izvor dugotrajnih sukoba koji su se ponekad pretvorili i u otvoreni rat. Vojna je uprava morala rješavati takve probleme.

U 17. stoljeću je Ogulin posjetilo više vojnih inženjera nego ikada. U želji ponovnog ojačanja utvrda Vojne krajine, vojna je vlast slala stručnjake za vojnu inženjeriju da načine prijedloge popravaka i poboljšanja postojećih utvrđenja. Prvi je bio **Giovanni Pieroni**, koji je načinio precizni opis Ogulina. Na njega se dvadesetak godina kasnije nadovezao i **Martin Stier**, koji je već napisan tekst oplemenio s grafičkim prilozima, više karata, planovima i inženjerskim prijedlozima.

Pieroni, 1639., ARS: Prikaz Ogulina, crtač E.

³³ Lopašić, 1879:193

61

Tada je u ogulinskom kapetanatu bilo 221 ljudi pod oružjem.³⁵

Tijekom razdoblja uprave Vojne krajine bilo nekoliko velikih organizacijskih i ustrojnih reformi koje će se direktno odraziti i na ogulinsku utvrdu kao važnim dijelom obrambenog pojasa.

1697. u Ogulinu je bilo 1473 stanovnika u 213 obitelji.³⁶

- Kaštel u 18. stoljeću

„Tijekom prve polovine 18.st. pokazalo se da Vojna Krajina i nije baš neophodna za obranu od Turskog Carstva, no da bi se krajišnici kao jeftina vojska mogli korisno upotrijebiti na drugim ratištima Hasburške monarhije. Zato se pod konac tog perioda prilazi formiranju novih organizacijskih struktura, tj. regimenti i kompanija. Novi će sustav funkcionirati u svojim bitnim odrednicama sve do razvojačenja Vojne krajine u 19. st...“³⁷

Tako se, primjerice, Ogulinska pukovnija od 1746-1750. po pukovniku Dillisu zvala "Dillis (ili: Dillisches) Infanterie Regiment", a od 1750-1752. "Baron Scherzerisches Infanterie Regiment".³⁸

Godine 1798. je uvedena nova numeracija, djelomično prema zemljopisnom slijedu, a djelomično prema starosti. Taj broj je postao sastavni dio imena i stajao ispred zemljopisne odrednice; primjerice Ogulinska pukovnija se od tada, pa sve do razvojačenja 1873., zove "3. Oguliner (Infanterie) Grenz-Regiment". Dugo se zadržala i složena sa "National" ("Oguliner National Grenz Infanterie

Od 1578. do 1743. pod upravom je Ratnog vijeća u Grazu (Grazer Hofkriegsrat), od 1743. godine Dvorskog ratnog vijeća u Beču, a od 1848. godine Ministarstva rata (Reichskriegsministerium) i Vrhovnog vojnog zapovjedništva (Armee Oberkommando) u Beču.

Ogulin je nakon temeljite reorganizacije Vojne krajine 1745. godine posao sjedište pukovnije, na čelu s pukovnikom Dillisom. Vojna krajina, pa tako niti njene sastavnice nemaju više krajišku samoupravu, već dobivaju status vojnog područja gdje isključivu upravnu i sudsku kompetenciju imaju vojni upravitelji.

Ogulinska graničarska pukovnija ustrojena je 1746. godine³⁹. Po zapovjedniku je nadalje i nazivana Dillilsova pukovnija. Sjedište zapovjedništva bilo je u Ogulinu, a pukovnija se dijelila na 12 satnija, sastavljenih od jednog ili više sela, ovisno o brojnosti kućnih brojeva ili stanovništva.

Ogulinska graničarska pukovnija ustrojena je 1746. godine kao treća od jedanaest graničarskih pukovnija na ozemlju Hrvatske i Slavonije odnosno Vojne krajine.

³⁵ Vaniček, 1875, I. sv. str.102

³⁶ Freier Bauer und Soldat: die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft, str. 544

³⁷ Moččanin, 1991-92: 162

³⁸ Čebotarjev, 198

³⁹ Arhinet: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8832

Vojna krajina je bila teritorij Hrvatske na kojem je od 15. st. nadalje organizirana obrana od Osmanskog Carstva. U vojnom i upravnom pogledu bila je izuzeta ispod jurisdikcije hrvatskog bana i Sabora. Od 1578. do 1743. pod upravom je Ratnog vijeća u Grazu (Grazer Hofkriegsrat), od 1743. godine Dvorskog ratnog vijeću u Beču, a od 1848. godine Ministarstva rata (Reichskriegsministerium) i Vrhovnog vojnog zapovjedništva (Armee Oberkommando) u Beču.

U 18. st. pukovnijski je upravni sustav zamijenio kapetanije (pojas pograničnih utvrđenja), te je teritorijalno obuhvaćao cijelo područje Vojne krajine, a vremenski se odnosio na razdoblje od upravnih reformi 18. st. do razvojačenja Vojne krajine 1873. godine.

Ogulinska graničarska pukovnija ustrojena je 1746. godine. Sjedište zapovjedništva bilo je u Ogulinu, a pukovnija se dijelila na 12 satnija, sastavljenih od jednog ili više sela, ovisno o brojnosti kućnih brojeva ili stanovništva.

1753. zapovjednik i pukovnik je bio Fromm Ludwig.

JOSEFINSKI PREMJEER

Karta Ogulina između 1776. i 1780. HDA, zbirka karata

1781. godine počinje izgradnja župne crkve Sv. Križa i četiri godine kasnije, 1785. godine prvu misu je imao tadašnji župnik Antun Ćorić. 1793. godine župa je imala oko 2800 vjernika

Godine 1787. na području je Vojne krajine uveden kantonalni sustav: vojni su poslovi odvojeni od upravnih.

Teritorij pukovnije nosio je naziv kantona na čelu kojeg je u civilnoj upravi, sada odijeljenoj od vojne, stajao također časnik. Kanton se sastojao od dva okruga, od kojih se svaki dijelio na dva kotara. Postojanje dvaju zapovjednih sustava nije se uspjelo održati zbog stalnih sukoba između upravnog i vojnog časnika.

Ovo razdoblje je trajalo relativno kratko. Već početkom 19. stoljeća ustroj se mijenja i vraća na staro.

- Pokušaji rekonstrukcije početkom 19. stoljeća

Provođenje zapovijedi viših vojnih vlasti u Ogulinskoj graničarskoj pukovniji nadzirala je Graničarska brigada u Karlovcu, koja nije imala neposrednu upravnu vlast. Posredovala je u rješavanju svih vojnih te upravnih i gospodarskih predmeta između Ogulinske graničarske pukovnije i Karlovačke/ Ujedinjene bansko-varaždinsko-karlovačke generalkomande. U hitnim se slučajevima pukovnija mogla obratiti neposredno na generalkomandu, ali bila je dužna o tome svaki put izvijestiti brigadu.

Satnije su bile najniže teritorijalne i zapovjedne upravne jedinice pukovnije. Satnijom je zapovijedao i upravljao satnik, a savjetodavnu su ulogu imali upravni časnici/dočasnici i činovnici.

Kratkotrajna, četverogodišnja francuska vladavina Ilirskim pokrajinama, kojima je pripao i Ogulin 1809. godine nije ostavila značajnijega traga.

Sudeći prema prikazima s početka 19. stoljeća, problem poplava i izlivanja vode iz korita rijeke Dobre je bio vrlo čest i prisutan.

Barun Ivan Johann Schneckel von Trebersburg⁴⁰ je za vrijeme svog upravljanja, između 1835. i 1840. godine dao sagraditi gradski vodovod, planirao ulice, dao podići više erarskih zgrada, a Paradeplatz, budući park zasaditi drvećem.⁴¹

Josip Jelačić je promaknut je u čin potkapetana i postao zapovjednikom 7. drežničke satnije u Ogulinskoj graničarskoj pukovniji 1830. godine. Od iduće godine s njom je u sjevernoj Italiji, gdje je 1832. promaknut u satnika. Od 1835. ponovo je kao zapovjednik satnije u Ogulinu.

U Ogulinu u salonu svog pukovnika Schneckela širi narodnjačke ideje među časnicima i graničarima i često pjeva najpoznatije hrvatske budnice i prati se na glasoviru. Kao zapovjednik banske pukovnije u Glini, često ratuje s Turcima, a s nekima i prijateljuje. Od Mahmud-bega Bašića iz Bihaća dobiva na dar rasnog konja bijelca (na tom konju ide na bansko ustoličenje i poslije na Mađarsku).

1847. godine vodovod je dao izvesti ogulinski pukovnik Stevan Šupljikac. Drvene jelove cijevi, išle su iz izvorišta Turkovići, ispod Puškarića kroz Markoviće do Bukovka i dalje desnom obalom rijeke Dobre do grada. Za vodovod je potrošeno 5000 forinti, a radove su besplatno izvodile sve općine ogulinske pukovnije koje su ujedno darovale 2.000 komada jelovih cijevi koje su kasnije zamijenjene glinenim.

⁴⁰ Umro je u Ogulinu 26. svibnja 1863. godine, Militar Zeitung, godište 1863. ili Johann Nepomucen Schneckel von Trebersburg, barun, 10.4.1777.-11.3.1855. Umrovljen 1849.

⁴¹ Ogulin, monografija, str.126.

Božičević zaključuje:

1817. Čini se, da je već godine 1818. **bila porušena ulazna kula i hodnik iza nje**, a onda nekoliko godina prije god. 1835. zalazna kula sa željeznim vratima, koja su valjda bila postavljena na ulazu te kule odmah prigodom gradnje grada. Mjesto tih vrata sagrađena su između zgrade uz ponor i crkve nova vrata. Kako se iz geodetskog plana (sl. 18.) vidi, od crkve pa do srednje kule na zapadu bila je, vjerojatno kad i ta vrata, sagrađena ograda, uz koju se dolazilo na most na zapadnoj strani grada.

Jarak izpred novih vrata bio je tada zasut.

God. 1835.—1840. bio je, kako već spomenuh, pukovnikom ogulinske pukovnije Ivan Schneckel pl. Trebersburg. U to vrijeme bila je u dvorištu grada sagrađena stražarnica, spremište za građevno drvo (valjda današnja drvarnica) i nadkrito vježbalište za vojnike, tada je osnovao i šetalište izpred župne crkve i žitni trg (današnji Frankopanov trg) izpred starog grada. Radi gradnje stražarnice bila je tada porušena lađa crkve sv. Bernarda, zgrada uz ponor, a valjda i kula br. V. Kako je cesta u Sv. Petar išla sada preko zasutog korita, bio je most na zapadu suvišan, pa je tada porušen. Između kapelice i stražarnice bio je sagrađen ulaz u dvorište za ljude i za kola (sl. 1. i 16.). Preostali dio dvorišta bio je ograđen visokim zidom, a uz rub ponora sagrađen je nizak zaštitni zid. Na mjestu, gdje je prije stajala kula br. V (sl. 3.) sagrađeno je kasnije vatrogasno spremište. Za vrijeme pukovnika Haasa sagrađen je hodnik i stubište glavne zgrade i prenapravljeni zahodi. Obranbeni zidovi unutarnjeg dvorišta porušeni su, pa je na tom mjestu prema jami Badanj sagrađena prizemna zgrada kao tamnica za ženske kažnjenice i samice. Mjesto starog zida, koji je išao uz jamu Badanj, te mu se i danas vide ostatci, sagrađen je uzporedno drugi, tanji zid. Kako je nastala potreba, da se neke zgrade poruše, jamačno je Stulmyler dobio nalog, da snimi grad u svim pojedinostima, što je on i učinio, ali se nažalost nije sve sačuvalo. Najpreča je potreba bila, da se izgradi cesta prema Sv. Petru, koja ne bi više vodila kroz dvorište grada. ⁴²

Godine 1848. hrvatski je ban postao zapovjednik obje Krajine (hrvatske i slavonske), a glavno je zapovjedništvo od tada bilo zajedničko sa sjedištem u Zagrebu (ne više u Osijeku i Petrovaradinu).

Ogulinska utvrda je 1865. godine temeljito preuređena i pretvorena u kotarski zatvor o čemu svjedoče i nacrti preuređenja iz HDA.

Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. godine Vojna krajina pripala je Banskoj Hrvatskoj.

Carskom uredbom od 8. lipnja 1871. godine općine su postale najniža upravna jedinica i iz više satnija ustrojeni su kotarevi. Zapovjedništvo je pukovnije i dalje imalo nadležnost u donošenju odluka po pitanjima koja nisu bila u nadležnosti kotarskih ureda, npr. pitanja zemljišno-imovinskog karaktera (odobrenje zemljišnih kupoprodajnih ugovora, iseljavanje graničara, izdavanje obrtnih dozvola).

Godine 1872. sudstvo je odijeljeno od uprave i osnovani su kotarski sudovi i sudbeni stolovi. Godinu dana poslije civilna je uprava odvojena od vojne. Umjesto pukovnijskih kotareva formirano je šest okruga, a poslove političke uprave obavljale su okružne oblasti.

⁴² Božičević,

Graničarske su pukovnije, kao vojna zapovjedništva, ukinute kada su carskom i kraljevskom naredbom od 8. kolovoza 1873. godine uvedeni ugarsko-hrvatski zakonski članci 40. o obrambenoj sili, 41. o domobranstvu i 42. o pučkom ustanku iz 1868. godine.

Vojna je krajina razvojačena, a vojne upravne vlasti pretvorene u civilne pod upravom Generalkomande/Glavnog zapovjedništva u Zagrebu.

Od 1873. godine Ogulin postaje središte Ogulinsko-slunjskog okružja.

Izgradnja željezničke pruge Zagreb – Rijeka (1873. godine) pomogla je u to vrijeme zaostalom i zapuštenom Ogulinu u bržem razvoju obrta i trgovine.

Od 1874. godine uvodi se novačenje na temelju ustavnih propisa.

Carsko-kraljevskim reskriptom od 15. srpnja 1881. godine uslijedio je konačan čin sjedinjenja.

Zakonskom odredbom Hrvatskog sabora od 5. veljače 1886. godine o ustrojstvu županija i uređenja uprave u županijama i kotarevima, ustanovljena je jedinstvena upravna organizacija na cijelom području Hrvatske i Slavonije.

Tek 1881. godine došlo je do razvojačenja i priključenja Vojne krajine Banskoj Hrvatskoj. U drugoj polovici XIX. st. Hrvatska je vezana uz mađarski dio Austro-Ugarske.

Prilikom reorganizacije županije 1886. godine u Hrvatskoj i Slavoniji osnovano je osam županija. Ogulin je tada središte Modruško-riječke županije, a u sastavu joj je bilo osam upravnih kotara: Ogulin, Slunj, Vojnić, Novi Vinodolski, Sušak, Delnice, Čabar, Vrbovsko i Grad Bakar.

.

Nakon Prvog svjetskog rata u novonastaloj Kraljevini SHS, ukinute su u Hrvatskoj i Slavoniji županije i osnovane oblasti, pa je područje nekadašnje Modruško-riječke potpalo pod Krajiško-primorsku oblast sa sjedištem u Karlovcu.

Primarna namjena koju je frankopanski kaštel u Ogulinu dobio krajem 19. stoljeća nastavljena je i dalje sve do II. svjetskog rata. Tada je to bio zatvor Sudbenog stola u Ogulinu. Između dva rata, dvadesetih i tridesetih godina zatvor je primao mnoge političke zatvorenike, među njima i J.B. Tita. Kao zatvor ogulinski kaštel je funkcionirao do kraja II. svjetskog rata.

- Obnova 60-tih godina 20. stoljeća.

Obnova palasa za potrebe Zavičajnog muzeja u Ogulinu te formiranje muzejskog postava uvelike se oslanjala na temu „Radnički okret i NOB na području općine Ogulin“⁴³. Tom prigodom je uređena zatvorenička prostorija na drugom katu sjeverne kule palasa, takozvana „ćelija br.6“.

Ovakav Zavičajni muzej svečano je otvoren 1967. godine.

⁴³ M. Sobolevski, „Memorijalni prostori posvećeni Josipu Brozu u Ogulinu i Bakru“, *Informatica museologica*, Muzejski dokumentacioni centar u Zagrebu, Zagreb 1980., 4, 6.-17.

U potkrovlju sjeverne kule palasa bile su smještene prostorije Radio Ogulina.

U Zavičajnom muzeju danas se nalaze slijedeće zbirke

Zbirka kamenih spomenika,

Zbirka Domovinskog rata ,

Etnografska zbirka,

Zbirka Ivane Brlić Mažuranić,

Alpinistička zbirka,

Arheološka zbirka,

Povijesna zbirka (Ćelija br. 6), te

Umjetnička zbirka

Muzej djeluje u sklopu Pučkog otvorenog učilišta u Ogulinu.

9. DOSADAŠNJA KONZERVATORSKA ISTRAŽIVANJA

- Preliminarna konzervatorska istraživanja, 2013.

Istražni radovi na palasu ogulinskog kaštela vršeni su 8. i 9. srpnja 2013. godine.

Djelomična sondiranja rađena su na zidovima potkrovlja, dok na zidovima prizemlja, prvog i drugog kata nisu rađena iz nekoliko razloga. Utvrđeno je da je u obnovi kaštela 1966. godine gotovo sva žbuka u prve tri etaže izmijenjena i da je postavljena produžna cementno vapnena žbuka. Ova žbuka je vrlo čvrsta i ne pokazuje uobičajene deformacije ili oštećenja zbog rada konstrukcije. Pri tim radovima je i sama konstrukcija kaštela popravljena tako da nema pomaka. Nedostatak ovoga je da nema pukotina na zidovima koje upućuju na zazide ranijih otvora, strukturne pukotine i sl. Zidovi u prizemlju su naknadno (recentno) obloženi gips pločama na podkonstrukciji i pristup zidovima je nemoguć bez razbijanja i oštećenja obloge.

Hodnik s arkadama je dodan u vrijeme nakon 1865. kada je nekadašnja vojna utvrda pretvorena u zatvor.

Tada je ugrađeno veliko dvokrako stubište u prostor ispred sjeverne kule. Na krajnjem sjevernom dijelu je izveden prostor koji je u prizemlju imao sanitarni čvor.

Ostali elementi pokazuju:

1. Zazidana arkadura – upućuje na to da je nivo poda prizemlja prije zazidavanja arkada mogao biti niži.
2. Zazidani prozor na nivou prvog podesta velikog stubišta je zazidan. Ovaj je otvor postavljen s gradnjom stubišta što se vidi s vanjske strane, na istočnom pročelju.
3. Zazidana strijelnica na sjevernoj kuli
4. zazidana strijelnica na sjevernom zidu
5. zazidani otvor (op)hodnika na sjevernom zidu
6. kamen uz podnožje sjeverne kule (nekadašnji rondel?)
7. prozori na pročeljima – izvorni prozori, novi prozori
8. krunište na sjevernoj kuli
9. zazidane strijelnice u prsobranu
10. zahod na prsobranu sjeverne kule
11. izvorni prozor na sjevernoj kuli
12. da li postoje ostaci drvenog stubišta s drugog kata na potkrovlje?
13. dozidano stubište na starija obojenja zida – vide se slojevi vapnene boje, dozidani zid stubišta je iz 1865. godine. Nakon toga se zid završno obrađuje špricano žbukom.
14. Unutarnja debela vapnena žbuka pokriva kamenu strukturu.
15. zidovi potkrovlja bili su žbukani vapnenom žbukom i višekratno bijeljeni. Ležajevi nekadašnjih drvenih pregradnih zidova na istočnom zidu potkrovlja su i dalje vidljivi. U potkrovlju su bili bijeljeni i drveni dijelovi konstrukcije.

16. da li je u prizemlju palasa bilo strijelnicea, s unutarnje strane ne možemo istražiti, a s vanjske su veliki prozori koji su mogli poremetiti strukturu.
17. ostaci konzole na istočnom pročelju palasa (da li su se promijenili nivoi podova u palasu?)
18. južna kula – svi izvorni prozori (strijelnice) su pretvoreni u veće prozore
19. ostatak južnog zida palasa
20. vidljivi ostaci – tragovi u zemlji nekadašnje zgrade u dvorištu palasa. Zgrada je vidljiva na fotografiji iz 1941. godine.
21. ostaci zida (pored sanitarija) koji su u nastavku bili sjeverni obrambeni zid palasa.

Tijekom radova na obnovi i rekonstrukciji uglovnih kula palasa u razdoblju 2014. do 2016. došlo je do pronalaska nekoliko značajnih nalaza.

- Krunište na južnoj i sjevernoj kuli palasa je izvorna struktura kaštela ali je tijekom vremena doživjela promjene – u zidove krunšta su ubacivani kameni spoliji iz gotičke faze
- ostatak kamenog okvira gotičkog prozora na drugom katu istočnog pročelja tzv. češki prozor
- u sačuvanim kamenim spolijima ima dosta elemenata kamenih okvira portala i prozora. Jedan od značajnijih nalaza je i dio polukružnog nadvoja s karakterističnom gotičkom profilacijom.
- U uličnoj ogradi ima dosta ugrađenog kamena srušenih struktura, poput kruškolike strijelnice
- Raspored izvornih podova ne odgovara pozicijama današnjih podova, pa će pri budućim obnovama biti potrebno dodatno istražiti unutrašnjost palasa.
- U ostacima zapadnog zida vidljive su zazidane strijelnice koje u bitnome mijenjaju izgled obodnog zida.
- Ostaci zazida u zapadnoj kuli i na sjevernom dijelu zapadnog zida pokazuju neistraženost promjena ulaženja u kaštel.

Vjerujemo da će se i arheološkim istraživanjem područja Starog grada Ogulina iznaći još relevantnih podataka i dokaza o ranijim fazama kaštela.

10. VALORIZACIJA

- Vrednovanje i valorizacija ogulinske utvrde

Strukturna analiza kaštela

Tipična kasnosrednjovjekovna utvrda s nizom polukružnih kula i visokim obrambenim zidom i izdvojenim stambenim palasom. Obrambeni zidovi su opasavali rub ravnog platoa na kamenoj hridi okruženom sklopom ponora i kanjona.

Utvrda je imala šest visokih polukružnih kula s kruništem i skošenim zidom prizemlja koje su sa obodnim zidovima na kojima je bio izgrađen ophod okruživala plato. Tu je glavni ulazni kompleks bio okrenut prema istoku. Na istoj strani je bio izgrađen i troetažni palas koji je u gornjim etažama imao prozore češkog tipa, što su potvrđivali njegov stambeni i srednjovjekovni karakter.

Zapadni ulaz u kaštel je vodio preko drvenog podiznog mosta kroz zapadni obrambeni zid, ali je tijekom 17. stoljeća ulaz dislociran kroz središnju zapadnu kulu.

Osim stambenog palasa čije glavno pročelje flankiraju dvije kule i koji je bio prema unutrašnjosti kaštela odvojen vlastitim zidom, drugi kompleks zgrada bio je izgrađen na južnoj (jugozapadnoj) strani uz rub prema Đulinom ponoru. Od ostalih zgrada nailazimo na tragove manjih građevina smještene uz zidove. U središtu utvrde ne nalazimo tragove, a danas se tu nalazi kruni plato sa stablima lipe koji je izgrađen za potrebe tržnice sredinom 20. stoljeća.

Na dijelu između palasa i istočnog ulaza u utvrdu, u podnožju šeste kule bila je izgrađena kapela posvećena sv. Bernardinu. Imala je funkciju župne crkve do kraja 18. stoljeća. Kapela je imala je pravokutni brod s dodanim izduženim svetištem poligonalnoga završetka. Danas prednjeg dijela crkve više nema, a svetište je prekriveno plitkim višestrešnim krovom.

Svi sačuvani dijelovi utvrde imaju jasne karakteristike kasnogotičke arhitekture 15. na prijelazu u 16. stoljeće sa prepoznatljivim stilskim i funkcionalnim elementima dekoracije, kao što su rebra koja počivaju na štitastim konzolama, izduženi prozori s profiliranim okvirima, kruškolike strijelnice, te ostatci prozorski ili vratnih okvira skošenih bridova itd.

Dio nalaza je još uvijek ostao ispod slojeva žbuke (na pročelju palasa) jer temeljito istraživanje nikada nije provedeno. Tek sporadični nalazi otkrivaju bogatstvo nalaza iz vremena gradnje.

Obrambena karakteristika

Svakako je najvažniji i najznačajnija karakteristika ovakve novograđene utvrde trebala biti neosvojivost. Već sama pozicija utvrde na izoliranoj hridi, ponad dubokih i dramatičnih ponora trebala je osigurati neosvojivost. U kombinaciji s jakim zidovima i visokim kulama omogućena je preglednost okolnog terena.

Zgodan položaj u nizini, između dvije starije utvrde – grada Modruša i utvrde Sv. Vida (Vitunji), a u neposrednoj blizini komunikacijskih pravaca koje je trebalo kontrolirati osiguralo je novoj utvrdi Ogulinu bitnu poziciju u frankopanskom posjedu.

Ogulin je jedna od nekoliko utvrda koje su građene krajem 15. stoljeća gdje se unatoč tvrdoglavosti stilskih karakteristika počela mijenjati koncepcija pristupa u gradnji utvrda iz srednjovjekovnih u novovjekovne (renesansne) – utvrde se grade u nizini ili na blagoj uzvisini, uz obrambenu karakteristiku topografije koja daje sigurnost bitna je strateška obrana prema novih oružjima koja su se pojavila i usavršila primjenom baruta (artiljerija).

Utvrde se još uvijek grade s visokim polukružnim kulama i obrambenim zidovima - u njima se gradi palas za gospodara, kao i niz građevina za vojnu posadu i čuvanje ekonomskih dobara s posjeda. U utvrdi mora biti dovoljno mjesta za zbrinjavanje okolnog stanovništva u vrijeme neprijateljske opsade.

Ogulinska utvrda je izgrađena na izoliranoj hridi okruženoj dubokim ponorima. Tu podsjeća na Pazinski kaštel u središnjoj Istri. Jedini mogući pristupi su s istoka i zapada. Na tim mjestima su vrlo vjerojatno postojale prirodne depresije, a koje su pretvorene u duboke obrambene jarkove preko kojih su izgrađeni pristupni mostovi.

Ogulinska utvrda zauzima relativno veliku površinu. To je uvjetovao raspoloživi teren, a smatramo da je jedna od pretpostavki bila i smještaj okolnog stanovništva u slučaju napada i opsada.

- Fortifikacijske značajke frankopanske utvrde - Sklopovi i dijelovi

Ogulinska utvrda je tipična utvrda svoga vremena. Građena je na prijelazu 15. u 16. stoljeće i u graditeljskom smislu to je mješavina stilova i tehnologija srednjeg i novog vijeka.

Evidentni su dijelovi koji su građeni u tradiciji srednjovjekovnih utvrda s visokim elegantnim kulama, graditeljskim ukrasima na kamenoj plastici, kao i koncepcija utvrđenja koja primjenjuje nove tendencije u fortifikacijskoj arhitekturi. Velike su sličnosti Ogulinske utvrde s utverdama Novigrad na Dobri, te Ribnik. One su utvrde istog vlasnika – Bernardina Frankopana, te je vidljiv i isti rukopis u građenju iako su naoko to koncepcijski bitno drugačije utvrde.

Ogulinska utvrda ulazi u društvo nekoliko kaštela koje je dao graditi ili obnoviti Bernardin Frankopan. To su Novigrad na Dobri, Ribnik i Drivenik.⁴⁴

Kruhek zaključuje: „Građevni oblici i njihova kvaliteta, kako na posve novim građevinama tako i na manjim intervencijama na već postojećim objektima, govore da je Bernardin imao ljude koji su poznavali već ono doba ranorenesansna graditeljska dostignuća sjevernoitalskih gradova i krajeva.“⁴⁵

Nekoliko je elemenata koje treba valorizirati u graditeljskom smislu.

Z. Horvat je u članku iz 2009. dao vrlo precizan pregled principa obrane renesansnih kaštela na prijelazu iz 15. i 16. stoljeće. Ona navodi „bitno:

⁴⁴ M.Kruhek, 2009:232

⁴⁵ isto, 232.

1. Lokacije kaštela su izabrane tako , da se neprijatelju onemogući zauzimanje povoljnog položaja za napad. Svako mjesto oko kaštela koje bi neprijatelj mogao zaposjesti, trebalo je „pokriti“ vatrom barem s dvije točke u kaštelu;
2. Kašteli su bili projektirani za uporabu nove vrste oružja: vatrenog oružja – bedemskih pušaka - kukača, i topova i usmjereni na pravce mogućih neprijateljskih napada;
3. Branitelji su djelovali iz sigurnosti puškarnica u kulama i polukulama te iz braništa na vrhu zidina, što je bitna razlika u odnosu na borbu s ovorenih kruništa starijih burgova. Puškarnice (u početku i samostrelnice) i braništa na vrhu zidina, osmišljene su tako da branitelji mogu jednostavno i sigurno djelovati protiv neprijatelja;
4. Način zidanja i konstrukcije kaštela se pojednostavljuje i prilagođen je mogućnostima i brzom radu zidara i tesara na terenu i potrebama investitora. Uz nekoliko voditelja gradnje, očito se koristi lokalna radna snaga i običaji u gradnji lokalne ruralne arhitekture. Na kaštelima je bilo mnogo drvenih detalja i raznih drvenih pomoćnih drvenih objekata;
5. Uređene okoline bilo je važan dio organizirane obrane, pa se čišćenjem terena od rslinja, grabama i nasipima te drvenim i vodenim zaprekama, čardacima, stražarnicama i sl. neprijatelju otežalo zauzimanje povoljnoga položaja za napad i sam napad. To je naročito važilo za ulaz u kašte, koji je redovito uzdignut, preko pokretna mosta i čardaka, smješten tako da nije bio moguć direktni hitac topom u vrata;...”

Konfiguracija terena (topos)

Utvrdica je smještena na području koje su nekad dijelile tvrđava Vitunj (sv.Vid) i glavni grad feuda Modruš. U blizini su još utvrde Tounj, Ključ, Jesenica, Graber i Lipa. Prostor koji formiranju navedene utvrde je velik, to je nizinsko područje i lako prolazno prema sjeveru, prema Kranjskoj. U to vrijeme je Modruš bio opasno destruiran, strateški nepovoljan za smještaj većeg broja konjanika za obranu, te odviše isturen prema mogućim napadačima s istoka, a bez pravog i sigurnog zaleđa.

Kaštel Vitunj je bio mala utvrda koja nije omogućavala i osiguravala kvalitetnu obranu okolnih puteva. Nalazio se u podnožju Kleka, predaleko od glavnih tranzitnih pravaca koji su u to vrijeme bili ugroženi.

Stoga Ogulin nije samo utvrda građena da nadomjesti vrlo ugroženi Modruš, već je to utvrda koja strateški popunjava veliki nebranjeni prazni prostor u porječju Dobre i Mrežnice. Kao suvremena utvrda trebala je biti dovoljno velika za smještaj ljudi i obrambenih resursa, a okolna ravnica trebala je dati dovoljno hrane za preživljavanje.

Da je postupak Bernardina Frankopana bio dobar, svjedoči i to da je Ogulin odbrana postao jedno od glavnih mjesta u sustavu obrane buduće Vojne Krajine.

Utvrdica je smještena u nizini, na platou okruženom dubokim kanjonima. Teško je osvojiva, odnosno uz kvalitetan obrambeni sustav bila je lako branjena. Plato je ograđen visokim zidovima s kulama, glavni ulaz je bio s istočne strane, a za zaleđe (prostor iza grada Zagrad) je postavljen izlaz na

zapadnoj strani prema Prapućama. Sa sjeverne i južne strane kaštel je bio nedostupan jer su tu bili prirodni ponori duboki i do 40 metara.

Na istočnoj i zapadnoj strani je pod zidinama prirodne depresije koje su povezivale ponore na jugu i sjeveru trebalo samo artikulirati i održavati i time je Ogulinski kaštel bio neosvojiv.

Mostovi i ulazi u grad

Glavni prilaz utvrde je bio s istoka, odnosno jugoistoka, preko ravnice, iz smjera Modruša i Oštarija gdje su bile glavne prometne transverzale.

Na zapadu se nalazio Vitunj, udaljen sedam kilometara, na smjeru kroz dolinu rijeke Dobre prema Gorskom kotaru i Primorju. Put prema Oštarijama je vodio uz rijeku Mrežnicu, udaljenost od Oštarija (prijelaz preko Mrežnice) je oko sedam kilometara.

Od Modruša je vodio put kroz udolinu gdje je smješteno selo Zagorje i gdje su izvori rijeke Mrežnice. Ovaj put je s juga vodio do Ogulina a udaljenost od Modruša je oko 13 kilometara.

Na sjeveru se nalazi frankopanski grad Bosiljevo, udaljen oko 17 kilometara.

Ovo dodatno potvrđuje položaj Ogulina gotovo kao idealan.

S istočne strane u utvrdu Ogulin ulazilo preko mosta i u ulaznih vrata koja su se nalazila u južnom uglu utvrde, pored samo g kanjona Dobre. To je osiguravalo dobar strateški položaj.

Ovaj ulaz imamo relativno dobro dokumentiran u povijesnim nacrtima i planovima. Ulaz je bio opskrbljen podiznim mostom i branjen konzolnim istakom iznad ulaza (mašikula, piombatoio).

U nekom trenutku je sam cijeli most obzidan u namjeri da bude još bolje branjen te je glavni ulaz postavljen na vanjskoj strani u ulaznom propugnakulu. Do polovice 17. stoljeća je na istočnom ulazu u kaštel stajao samostalni drveni most preko gradske grabe i vodio do ulazne kule kvadratičnog tlocrta. Već početkom 18. stoljeća imamo zidom omeđeni ulazni hodnik obostrano opskrbljen strijalnicama, te dodanom još jednom ulaznom kulom, na istočnom rubu gradskog jarka. Ovaj izgled ulaznog trakta imamo još planovima i prikazu iz 1818. godine.

Nažalost, u procesu prometnog povezivanja grada Ogulina i okolice, ovaj ulazni sklop je u prvoj polovici 19. stoljeća srušen, te je na tom mjestu izgrađena cesta.

Obodni zidovi s kulama

Obodni zidovi su u dobrom dijelu destruirani, a s južne strane, uz Đulin ponor u potpunosti razgrađeni.

Izvorni potez zidova ide od zapadne kule preko sjevernog ruba platoa i palasa do nekadašnje crkve sv. Bernardina. Prosječne debljine su oko 95 cm. Visina im je različito sačuvana.

Tijekom vremena su kroz zidove probijena i dva pješačka prolaza.

Na zapadnoj strani sačuvan je niz strijelnica koje su kontrolirale okolni prostor. Njihov položaj može odrediti i nekadašnji nivo okolnog terena.

Pretpostavljamo da je na dijelovima zidova bio izveden drveni ophod.

Građevine unutar utvrde

Palas s obrambenim zidom

Najveća i najsčačuvanija struktura ogulinskog kaštela jest palas, izvorno zamišljena kao utvrđena rezidencija feudalnog gospodara, Bernardina Frankopana. To je velika, visoka dvokatna građevina koju flankiraju dvije uglovne kule polukružnog tlocrta. I danas je vidljiva moć i snaga izvedene građevine izgrađene na istočnoj strani utvrde. Na dvorišnoj strani palas je bio od ostalog dijela kaštela ograđen unutarnjim zidom formirajući unutarnje dvorište palasa.

S južne strane palasa nalazile su se crkva i glavni ulaz u utvrdu, a sa sjevera se nastavljaju obrambeni zidovi uz rub platoa prema sjevernom ponoru.

Tek nedavna djelomična istraživanja pokazuju da srednjovjekovni elementi nisu zauvijek nestali s pročelja palasa. Do sada su bili poznati prozori na kulama.

Palas je imao svoje unutarnje dvorište, trapezoidnog oblika. Glavni i jedini ulaz je bio sa jugozapadne strane. Unutar dvorišta bile su građene pomoćne građevine, najvjerojatnije drvene, te vodosprema za koju su na nekim planovima tvrdili da je to zatvor.

Nekadašnja crkva sv. Bernardina

Od nekadašnje župne crkve sv. Bernardina do danas je „preživjelo“ samo istaknuto poligonalno svetište. Brod je srušen u prvoj polovici 19. stoljeća u brutalnom raščišćavanju ostataka Utvrde kako bi se načinilo mjesto za novu prometnicu uz rub Đulinog ponora. Ne znamo kada je crkva desakrirana. Moguće je da je bila u funkciji sakralnog prostora i nakon gradnje nove župne crkve, kao zatvorska kapela.

Nedavno je obnovljena i u njoj se nalazi izložena nadgrobna ploča Stjepana II Frankopana Modruškog.

Svetište je svođeno križnorebrastim svodom čije su konzole dekorirane štitom s grbom, što ju nedvojbeno povezuje s graditeljskom srednjovjekovnim tradicijom na području Frankopana. Ima nekoliko renesansnih detalja koji svjedoče o prijelaznoj fazi stila. To su uski i visoki prozor s polukružnim nadvojem na začelnoj strani svetišta, te oblik svoda koji nije više precizan, beskompromisni gotički svod, mekan i gotovo fluidan bez obzira na jasno izražena svodna rebra. Zanimljivo je da je još početkom 19. stoljeća nad svetištem stajala uzdignuta kula polukružnog tlocrta, a donji dio zidova (koji se nalaze u zatrpanoj gradskoj grabi) bio je skošen.

Na pročeljima svetišta se vrlo jasno vidi srednjovjekovni (gotički) karakter građevine i to je jedina zidana struktura tako jasnog graditeljskog karaktera.

Lađa nekadašnje crkve je bila uklonjena pri gradnji ceste.

Zgrade za posadu

Uz južni zid kaštela koji je razrušen pri gradnji ceste za Sv. Petar bile su izgrađene građevine koje su služile kao stambeni prostori za vojnike. Glavna stambena građevina, zidanica, nastavljala se na kompleks ulaznih kula i hodnika, bila je izduženog tlocrta, a u prizemlju je imala trijem s kamenim stupcima koji su nosili drveni ganjak na prvom katu. Trijem je bio širi nego gornji hodnik i bio je pokriven jednostrešnim krovom. Sama katnica imala je četverostrešni krov pokriven šindrom kako je suditi po starim prikazima iz 19. st.

Ostale zgrade

Prateći povijesne planove kaštela možemo pratiti što se i na kojem mjestu gradilo unutar perimetra obrambenih zidova. Nisu to bile velike građevine, niti brojne, ali bile su u funkciji odvijanja službe i života unutar vojne utvrde.

Planovi ne govore o tome da li su bile u dvorištu izgrađene i stambene kuće. Pretpostavljamo da nisu, jer sam ogulinski kaštel nije nikada bio direktno ugrožen od napada, pa nije niti bilo potrebe graditi kuće za stanovanje unutar zidova iako ih Valvasor u svom romansiranom prikazu Ogulina crta mnogo.

Već je i Pieroni crtao niz kuća koje su se gradile uz prilazne puteve, ali na sigurnoj blizini kaštelu. Kuće, ako su i bile građene one su bile građene na tradicionalan način, od drveta, što možemo zaključiti po tome što su i druge kuće u okolici bile drvene – u 18. stoljeću samo su službene kuće vojne uprave bile građene kao zidanice.

U unutrašnjem dvorištu Starog grada od početka 17. stoljeća imamo kuću građenu na polovici sjevernog zida (Pieroni). Ona još uvijek postoji na planovima s početka 19. stoljeća, a zapadnije od nje, također uza zid gradi se zgrada konjušnice koja postoji i danas. Dio dvorišta uz sjeverni zid prema palasu je bio u pravilu tretiran kao vrt (u njemu je bila vrtača, prirodni lijevak koji je vodio do sustava pećina, ali vremenom je on zatrpavan).

Pored zapadne kule bilo građena građevina, najvjerojatnije u službi ulazne kule kao mjesto za stražare (1818.). U isto vrijeme, pored jugozapadne kule bila je izgrađena građevina pretpostavljeno za potrebe tamnice, odnosno mučilišta koje je u njoj bilo smješteno. Sjeverna kula na zapadnom zidu je bila kružnog tlocrta i neko vrijeme je bila namijenjena za smještaj baruta.

Tijekom 19. stoljeća su se sa značajnom destrukcijom koja se dogodila na kaštelu, te zidanja novog južnog zida kaštela (zapravo ogradni zid prema cesti), izvele nove zgrade. Zgrada nekada namijenjena za vatrogasno spremište građena je uz novu cestu izduženog pravokutnog tlocrta. U toj je zgradi danas smještena Ivanina kuća bajki.

Iz tog vremena datira i prizemnica građena na mjestu zapadnog zida dvorišta palasa namijenjena za zatvorske svhre. Ta je zidanica izduženog tlocrta položena u smjeru sjever-jug imala na dužim pročeljima ulaz i trjemove. Imala je dvostrešni krov. Srušena je nakon drugog svjetskog rata, a još su i danas vidljivi otisci temeljnih zidova u travi.

- Komparacija i uloga Ogulina u sustavu utvrđenog prostora Hrvatske
- utvrda kao Frankopanski grad

Ogulin je građen kao suvremena utvrda da zamjeni ulogu Modruša i nekadašnjeg Vitunja.

Odabran je strateški neosvojiv položaj.

Obrambeni zidovi s kulama su zauzele relativno veliku površinu, jer je plato na hridi tako diktirao. Jugoistočni dio utvrde je zauzimaao palas koji je izgrađen uz obrambeni zid uključujući i uglovne kule. Karakteristika ovakve gradnje je stilski, odnosno fortifikacijski prijelaz iz srednjeg u novi vijek – izraziti gotički dekorativni elementi se pojavljuju na palasu i crkvi. Ovakvu kombinaciju stilova i elemenata nalazimo na frankopanskim gradovima – utverdama Ribnik i Novigrad na Dobri koji su istovremeni Ogulinu.

Da li je Ogulin u graditeljskom smislu bio u potpunosti dovršen u vrijeme Bernardina koji umire oko 1530. godine, ne možemo tvrditi sa sigurnošću.

Bernardin je bio prisiljen izgraditi Ogulin, prvenstveno da osigura svoje feudalno područje od upada Osmanlijske prijeteće sile. U to vrijeme Bernardin je morao nastupiti samostalno utvrđujući svoje posjede, jer unatoč brojnim vapajima i molbama prema europskim vladarima da se intenzivnije uključe u obranu od Osmanlija, ostao je sam kao i drugi hrvatski plemići na pojasu prema istoku.

Tek nakon katastrofe na Mohačkom polju 1526. godine vladarske kuće postaju ozbiljno svjesne problema i ugroze, te uspostavljaju obrambeni sustav na granici prema Osmanlijama, kasnije nazvan Vojna krajina.

Za Bernardina je kasno. On ubrzo umire, kao i njegova djeca. Time je evidentan nestanak srednjovjekovnog feudalnog sustava upravljanja i obrane hrvatskih zemalja. Nastaje novo doba u kojem plemići od zemljoposjednika postaju plemići s vojnom karijerom, a ljudi podložnici od seljaka postaju i vojnici usustavljeni u vojnom ustroju s manjim ili većim povlasticama. Obrambena, vojna značajka ovih rubnih krajeva se zadržala stoljećima. Stanovnici vremenom postaju isključivo vojnici, bez interesa za obradu zemlje, a što je naročito došlo do izražaja u 19. stoljeću nakon razvojačenja Vojne krajine kada ljudi za obradu zemlje gotov više nije bilo. Nekadašnji vojnici, razvojačeni krajišnici u očekivanju državnih plaća koje nisu dolazile više nisu znali biti zemljoradnici.

- utvrda u sklopu obrambenog sustava Habsburške monarhije – Vojna krajina

Značenje Ogulina u sustavu vojne obrane protiv Osmanlije je nepobitno i neupitno. Oda samog početka je u Ogulinu smješteno središte vojne jedinice – kapetanije ili pukovnije. Djelujući u sustavu vojne krajine Ogulin je zapovjedno mjesto ranga kapetanije ili, kasnije, pukovnije sve do samog ukinuća Vojne krajine 1873. godine.

Osim smještaja regularne vojne posade, utvrda je služila kao zatvor, u kraće vrijeme i kao bojnica. Kao pukovnijski, a kasnije i kotarski zatvor, utvrda Ogulin djeluje od kraja 18. stoljeća pa sve do kraj drugog svjetskog rata. Time je jasnija negativna percepcija koja i danas postoji među stanovništvom.

Ogulin je u svim organizacijama i reorganizacijama Vojne krajine imao važnu ulogu. Kao sjedište Ogulinske kapetanije, pa sjedište Ogulinske pukovnije imao je vrlo važnu ulogu u vojnom sustavu. Sjedište ovih institucija je bila ogulinska utvrda, sve do polovice osamnaestog stoljeća. U njoj su bili smješteni i vojna posada i vojna uprava, velika većina onih koji su održavali ondašnji sustav.

Tek nakon 1746. i utemeljenja ogulinske pukovnije vojne institucije izlaze iz zidova utvrde.

Ozbiljnost, važnost i brojnost institucija vojne uprave dovode do gradnje niza zgrada, u gradu koji se urbanizira i poprima izgled i značajke vojnog središta. Oko glavnog trga koji se prostire ispred kaštela, prostor je za uvježbavanje vojske, a rubno se grade najvažnije zgrade naselja – nasuprot kaštelu se gradi nova župna crkva sa župnim stanom, tu je stan vojnog upravitelja (pukovnika), tu su kuće potpukovnika, kapetana, vojne straže, sudaca, a vrlo vjerojatno i gostionica i obrtnika. Time nekadašnji brisani prostor koji je bio potreban za obranu utvrde postaje glavni gradski trg. Ogulinska utvrda i dalje ostaje u funkciji vojne uprave, kao mjesto za smještaj vojnika i zatvor, a u unutrašnjosti se i dalje nalaze vrtovi i pomoćne građevine. Kroz nju se i dalje prolazi, to je i dalje glavni prolaz koji spaja istočni i zapadni dio gradskog prostora.

Ispred samog kaštela formira se srce grada s prostorom trgovanja (tradicionalno se u Ogulinu srijedom održava sajmeni dan). Ovaj se prostor naziva Žitnim trgom.

Polovicom 19. stoljeća i značajnim širenjem grada, utvrda je velika struktura koja očito smeta razvoju grada, te u tom trendu stari prolaz kroz zidine postaje neprikladan, te se ruši jugozapadna trećina utvrde uz Đulin ponor i gradi se cesta koja spaja grad sa zapadnim predgrađem.

Ostatak utvrde i dalje ima funkciju zatvora te su sve građevine u toj namjeni, a gradi se i vatrogasno spremište (danas Ivanina kuća bajki).

U zatvor Sudbenog stola u Ogulinu između dva svjetska rata su smješćavani i politički zatvorenici. Ovakvo stanje utvrde se zadržalo sve do kraja drugog svjetskog rata. Zatvor je ukinut, a u palasu je nakon temeljite obnove 1967. godine otvoren Zavičajni muzej, zahvaljujući tome da je u ćeliji br.6 boravio Josip Broz. „Ova spomen prostorija konceptijski je uklopljena u stalni muzejski postav na temu „Radnički pokret i NOB na području općine Ogulin“ ...“⁴⁶

⁴⁶ Vidi u M. Sobolevski, Memorijalni prostori... 1980:12

Zgradu nekadašnje konjušnice, te stana tamničara preuzeo je Savez udruženja antifašističkih boraca NOR-a, u kojem do danas ima svoje sjedište.⁴⁷

U dvorištu kaštela na mjestu nekadašnje zgrade s tamnicama je do šezdesetih godina 20. st. bila organizirana tržnica, odnosno sajam.

⁴⁷ Od 2002. udruga ima naziv Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske (SABA RH).

11. PRIJEDLOG SMJERNICA – PRIJEDLOG PREZENTACIJE

Već niz godina radi se na obnovi i održavanju ogulinske utvrde.

Radovi su obuhvaćali sanaciju i obnovu zapadne kule i okolnih zidova na zapadnoj strani, djelomična obnova sjeverozapadne kule, obnova i sanacija s izvedbom novog krovišta na južnoj i sjevernoj kuli palasa.

Zadnja temeljita obnova palasa je bila šezdesetih godina prošlog stoljeća.

Dotrajalost materijala i nedovoljno održavanje doveli su do niza oštećenja (kapilarna vruga u prizemlju, curenje krova, dotrajalost pokrova, nedostatnost elektroinstalacije, nedostatak adekvatnog grijanja prostorija itd.).

Tu se svakako radi i o temeljitoj rekonstrukciji koncepta muzejskog postava. Zavičajni muzej treba postati mjesto prezentacije raznih tema vezanih za povijest i običaje Ogulina, o čemu svjedoče i brojne muzejske zbirke. Problem prostora za smještaj zbirke je evidentan, te je u budućem promišljanju potrebno uključiti cijeli obuhvat nekadašnjeg kaštela, a ne samo palas.

- **Ukidanje postojeće prometnice**

Time se dolazi do pretpostavke rekonstrukcije Starog grada Ogulina u punom obuhvatu.

Ovdje se predlaže ukidanje ceste koja je izgrađena rušenjem jugozapadne trećine Starog grada kako bi povezala prostor „Za gradom“ i centar. U suvremenom prometnom sustavu ova je prometnica neprimjerena s tehničke strane.

Nakon uklanjanja prometnice koja je vremenom postala neadekvatna za promet (uska prometnica je ograničena starim zidanim strukturama) te nemogućnošću rješavanja pješačkog prometa, dovela je do razmišljanja da se ova prometnica izmjesti na pogodniju lokaciju.

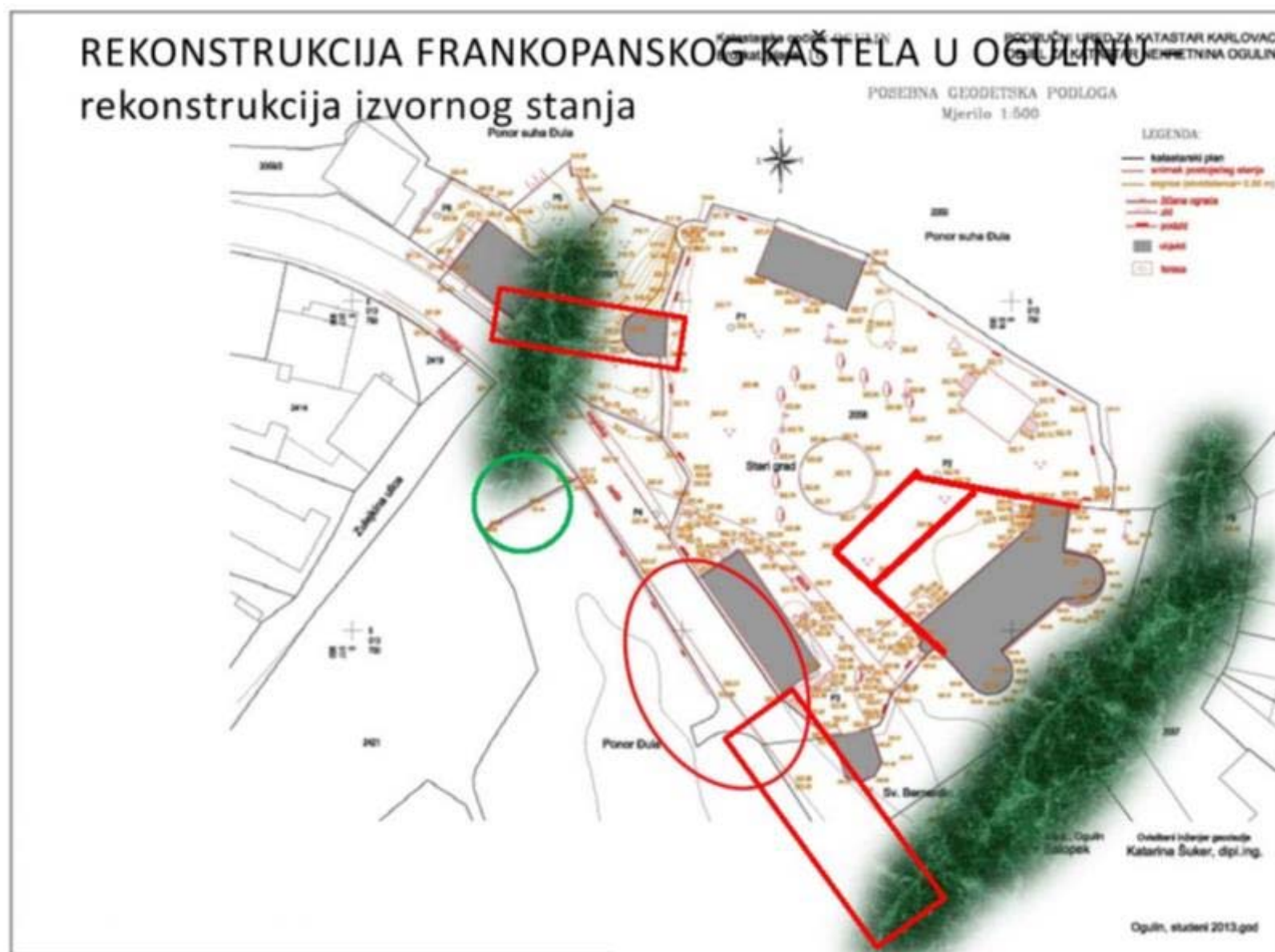
U smjeru ovakvih razmišljanja je i prijedlog dat kroz prostorne planove – prijedlog Izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Ogulina:⁴⁸

Prijedlog Prostornog plana uređenja Grada Ogulina III. Izmjene i dopune, u donošenju – promet, infrastruktura 1, zaštita

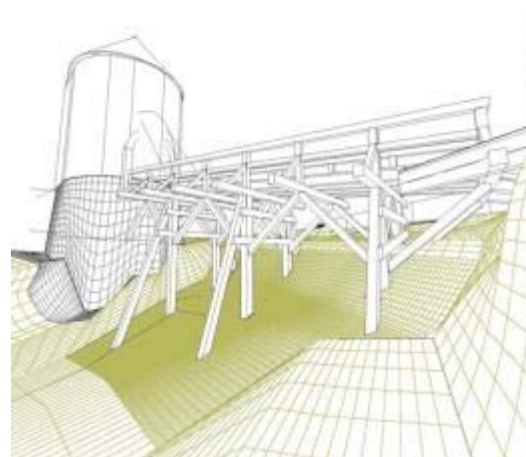
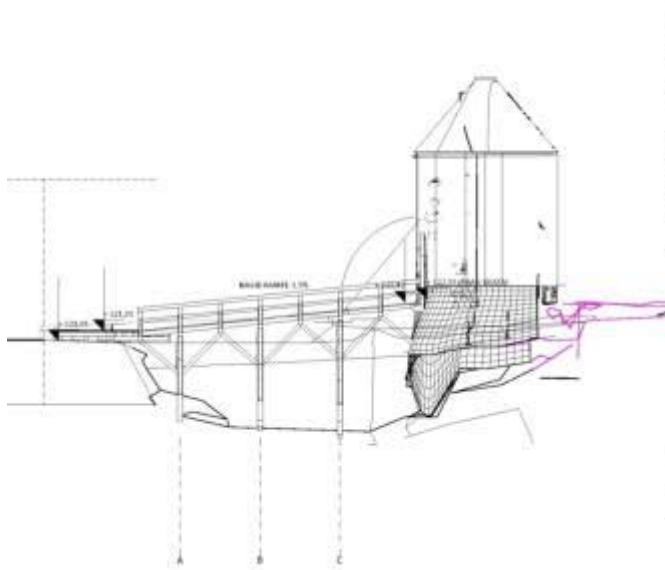
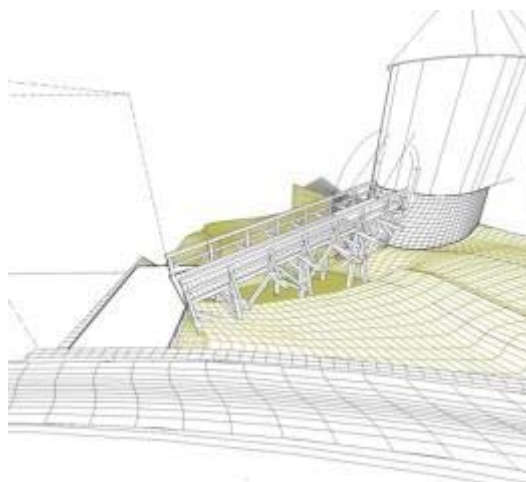
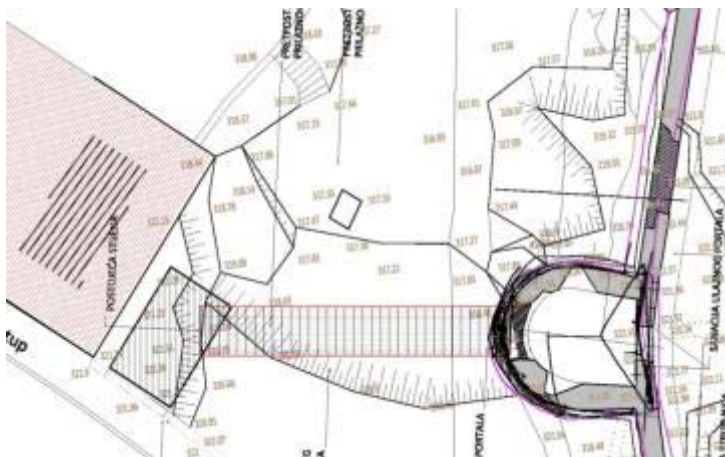
⁴⁸ dostupno na stranicama Grada Ogulina: <http://www.ogulin.hr/o-gradu-2/gospodarstvo/prostorni-plan>

Dakle, izmještanjem postojeće prometnice, stvaraju se preduvjeti da se rekonstruira nekadašnji obuhvat Starog grada s povijesnim ulaznim sklopom na istoku s današnjeg Trga hrvatskih rodoljuba, te rekonstruira zapadni obrambeni zid sa sve tri kule.

Cijeli prostor bi bio uređen za pješački promet.

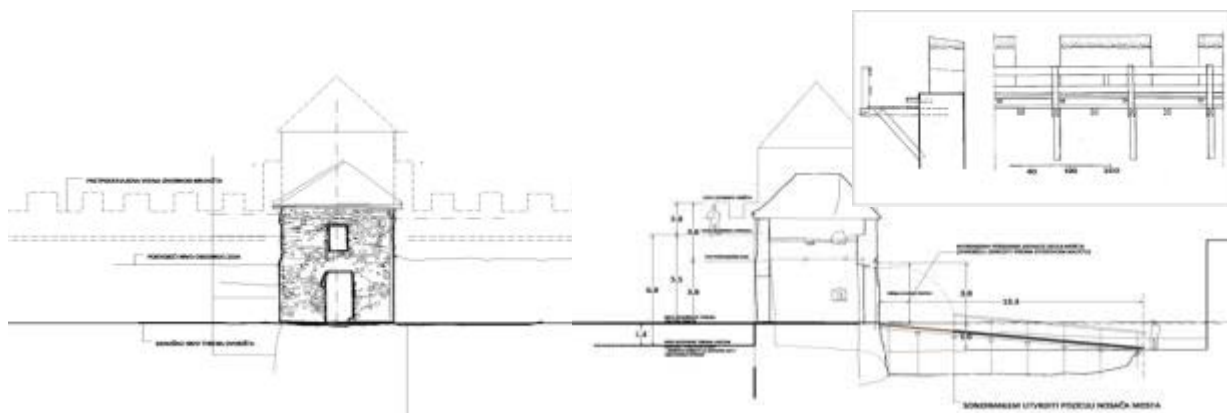
Svakako , veliki zahvat bi bila i izgradnja – rekonstrukcija nekadašnjeg drvenog mosta na zapadnoj strani kaštela. Točnu poziciju mosta trebalo bi utvrditi arheološkim istraživanjem tog dijela terena koji je vremenom zasut. Pretpostavlja se pronalazak ostataka nekadašnjih stupaca koji su držali most, odnosno njihovih ležajeva u zemlji.

- **Rekonstrukcija korpusa frankopanskog kaštela**

U nastojanju ponovnog uspostavljanja nekadašnjeg izgleda i obuhvata ogulinskog kaštela potrebno je napraviti niz graditeljskih zahvata. To su:

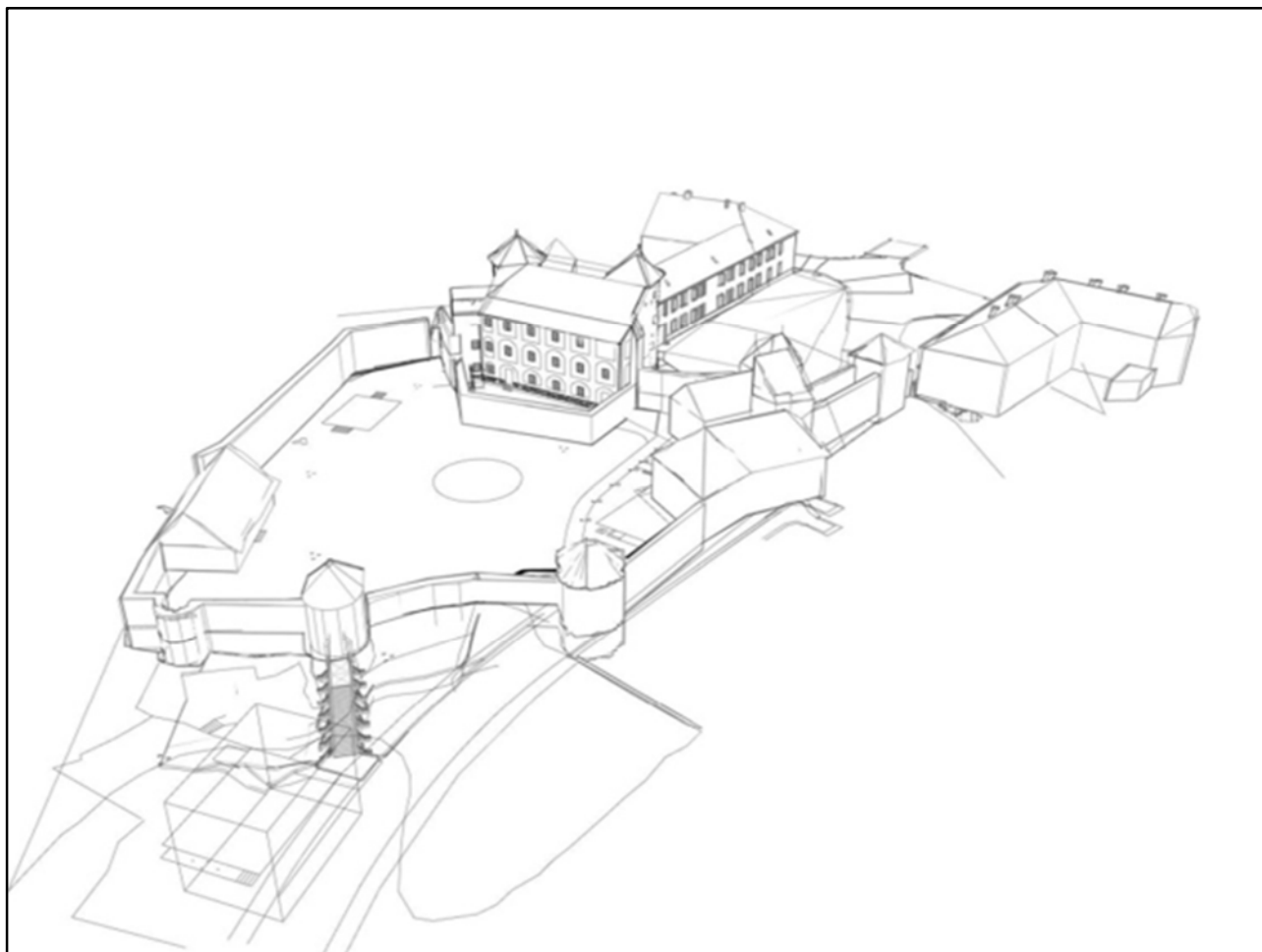
- Rekonstrukcija obodnih zidova nekadašnje utvrde s drvenim ophodom, odnosno ponovno uspostavljanje stanja koje je bilo nakon rušenja poteza uz Đulin ponor.

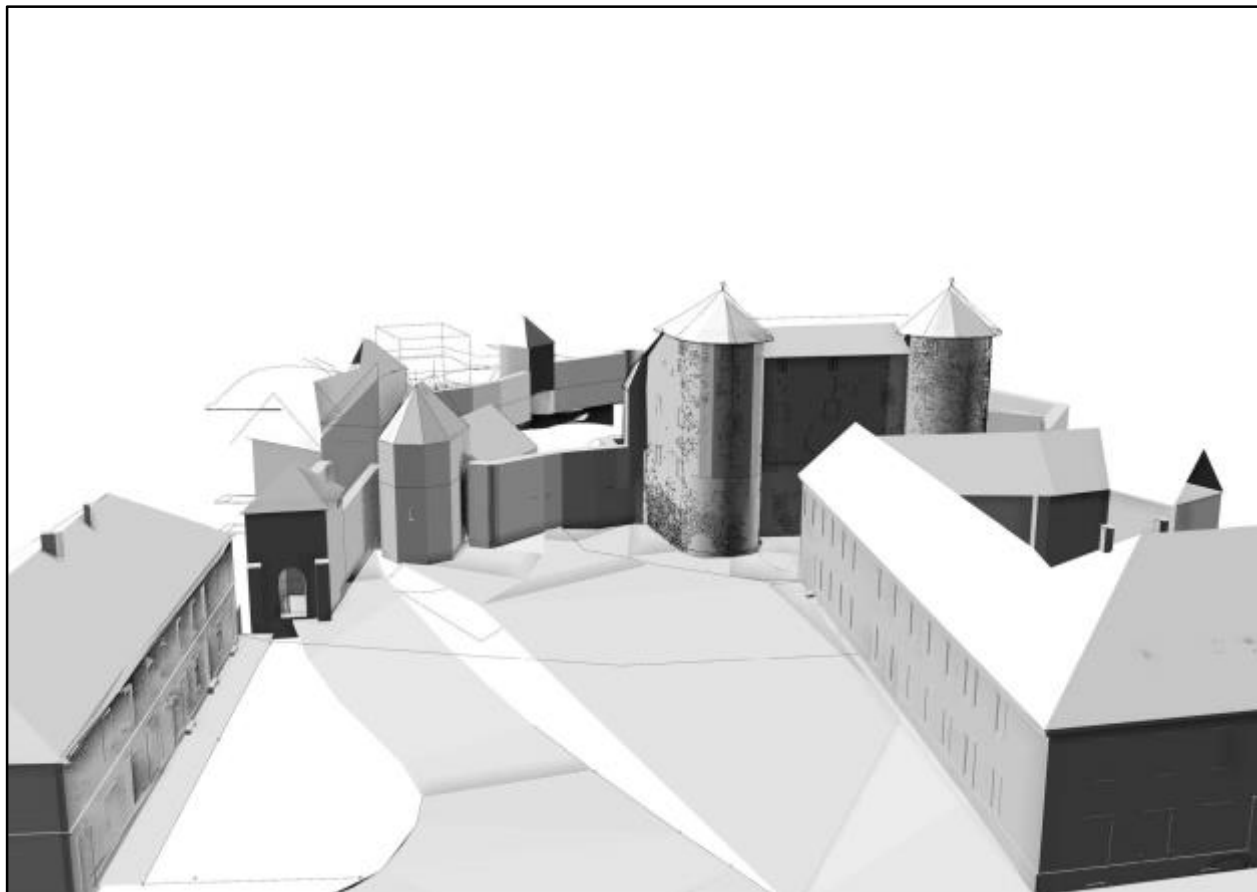
- Rekonstrukcija kula na zapadnom zidu, odnosno gradnja južne kule:
 - Rekonstrukcija zapadne kule na zapadnom zidu. Kula bi se rekonstruirala kao ulazna kula, otvorio bi se zazidani ulazni portal, te izgradio drveni most. Zidovi na kuli bi se dogradili do pretpostavljene izvorne kote, a krov rekonstruirao u smislu povijesnog nagiba i pokrova
 - Rekonstrukcija sjeverne kule na zapadnom zidu – nekadašnja barutana. Ova je kula imala kružni tlocrt kojega se započelo rekonstruirati. Ulaz u kulu je bio u samom sjevernom uglu, bio je povišen i moguće ga je obnoviti u skladu s postojećim strijelnicama. Također bi i na toj kuli bilo nužno povišiti zidove kako bi se uspostavio kontinuirani ophod na pretpostavljenom vrhu zidova (visina ophoda odgovara ostacima nekadašnjeg ophoda na sjevernoj strani palasa.
 - Rekonstrukcija južne kule - zatvorenička kula – bi se u potpunosti rekonstruirala. Tlocrtno je ona sačuvana ispod postojeće prometnice (pretpostavka potpunog uklanjanja prometnice). Izgledom je ona slična kao druge dvije zapadne kule s strmim krovom pokrivenim šindrom. S obzirom na buduću namjenu moguće je dograditi i manju prizemnu građevinu s unutarnje strane zidova radi povećanja korisnog prostora.
- Rekonstrukcija kule nad kapelom sv. Bernardina. Nad poligonalnom svetištem nekadašnje crkve sv. Bernardina stajala je kula polukružnog tlocrta. Razdjelni vijenac između crkve i kule je bio ispupčeno profiliran i stajao je na mjestu današnje strehe. Svjedočanstvo o toj kuli nailazimo u nacrtu istočnog pročelja kaštela iz 1817. i 1818. godine (Stulmylerovi nacrti). Čini se da se uzdizala jednu etažu iznad razdjelnog vijenca, a u vrijeme prikaza još uvijek je imala strmi krov (jedini strmiji u odnosu na druge kule).

- Rekonstrukcija okolnih jaraka - graba i ulaznih mostova pretpostavlja vraćanje izvornog izgleda okoliša kaštela. Danas je to zelena zona koju je moguće denivelirati bez problema te uklopiti u urbani okoliš Trga Hrvatskih rodoljuba na istočnoj strani, odnosno na zapadnoj strani gdje već postoji prirodni preduvjet za to.

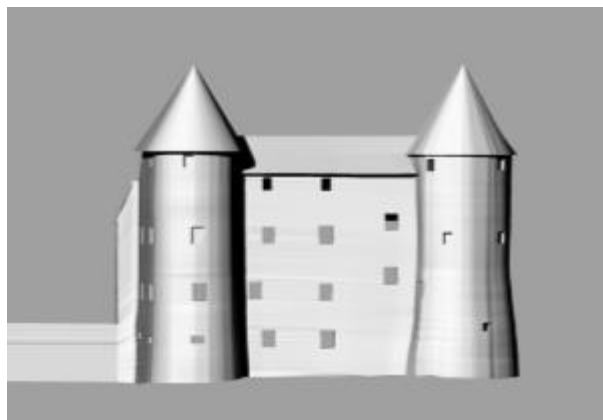
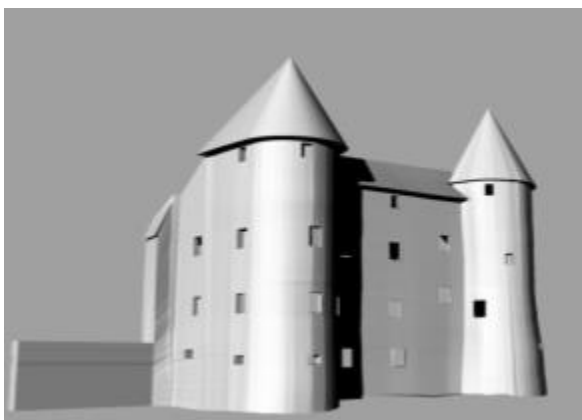

- Rekonstrukcija istočnog ulaza u kaštel je značajan potez koji bi logično zaključio okruženje Trga hrvatskih rodoljuba. Time bi se vratio povijesni izgled trga koji je u nastavku parka, nekadašnjeg Paradnog trga, činio značajnu urbanu formu, a koja se danas ne percipira kao jedinstveni otvoreni prostor u gradu.
- Pješački promet, te usmjerenost na baroknu osovinu gradska vrata – župna crkva značajno bi korigirao funkcioniranje trga, te osigurao višenamjensku iskoristivost (zoniranje sadržaja, odvijanje programa, sjedenje, proširenje ugostiteljskih sadržaja i sl.)

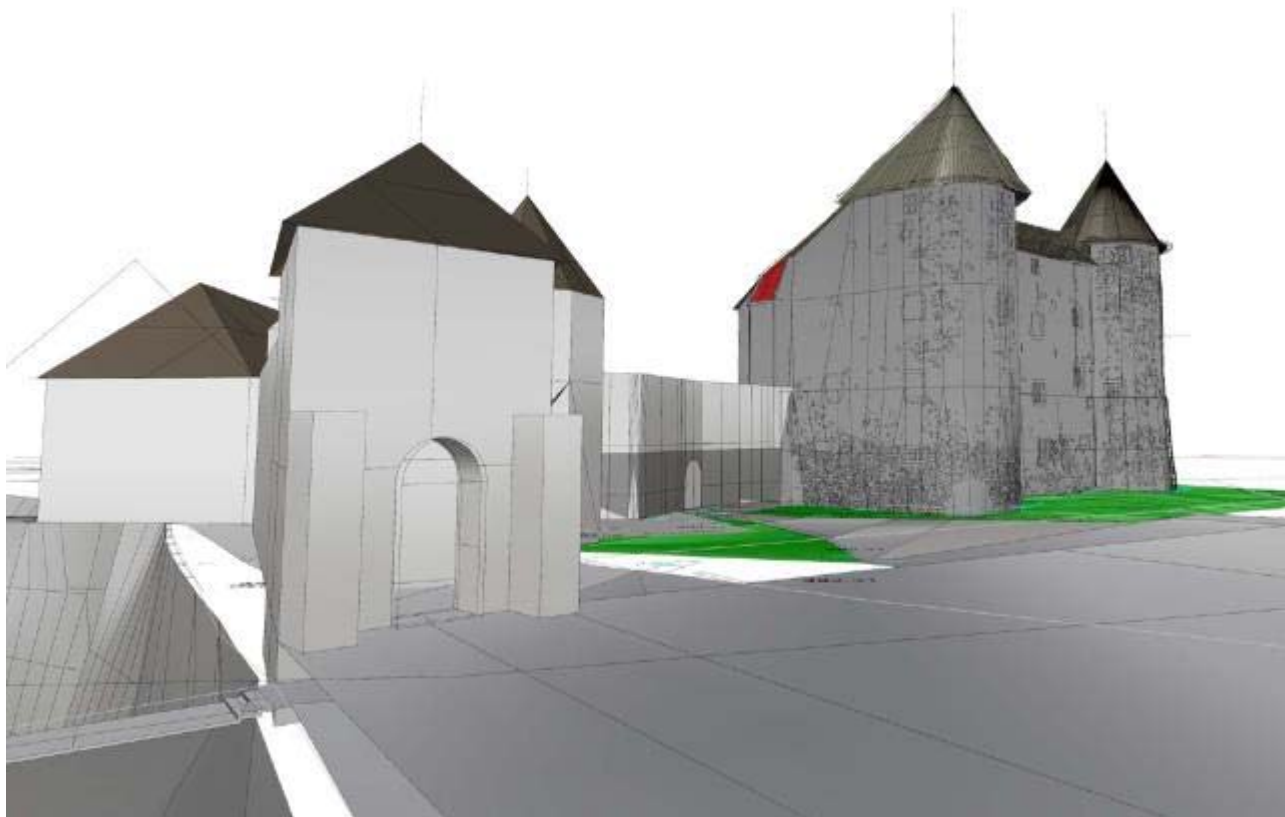

- Obnova Palasa je u tijeku već nekoliko godina. Osim hitnih sanacijskih radova rekonstruirani su krovovi uglovnih kula. Predstoje radovi na obnovi krova same zgrade palasa. Osim toga, potrebno je odraditi i slijedeće:
 - rekonstrukcija izvornog gotičkog pročelja prema zatečenim izvornim ostacima. Potrebno je očistiti pročelje od neprimjerenih slojeva žbuke, te detaljno analizirati srednjovjekovne elemente i cjelovito ih prezentirati.
 - otvaranje zazidanog dvorišnog trijema u smislu doživljaja nekadašnjih otvorenih trijemova. Otvorene trjemove ostakliti.
 - Rekonstrukcija izvornog krova – potkrovlje se stavlja u funkciju, stubište se adaptira
 - Rekonstrukcija unutrašnjih prostora (npr. sanitarija) je nužna, s tima da je potrebno izvesti nove instalacije primjerene suvremenim standardima, te uvesti suvisao sustav grijanja. Osim sanitarija tu su i prostori u prizemlju koji nisu uređeni, ili su dotrajali (velika ugroza od kapilarne vlage)
 - Prostor unutar palasa bi bio podijeljen na određene zbirke od kojih bi svakako značajne bile postojeće memorijalna soba I. B. Mažuranić, značajna arheološka zbirka koju treba novelirati novim nalazima i spoznajama u istraživanju prethistorijskih i antičkih vremena (Japodi, Rimljani), nova Frankopanska zbirka koja mora obuhvatiti povijest i značaj nekadašnje plemićke obitelji Frankopan, kao vlasnika Modruša i Vitunja, osnivača Ogulina i graditelja oštarskog svetišta Gospe od Čudesca, kroz kamene spomenike, povijesne dokumente te interaktivne sadržaje prezentirane suvremenim muzeološkim sustavima multimedije. Zbirka legendi ogulinskog kraja – nesretna Zulejka, klečke vještice i sl. - daje pregršt mogućnosti ali traži pedantnu prezentaciju (kule palasa). Tu je i zbirka znamenitih osoba ogulinskog kraja koja može biti prezentirana kroz multimedijalne sustave. Svakako treba računati i na brojne radionice koje ovakav muzej treba imati.

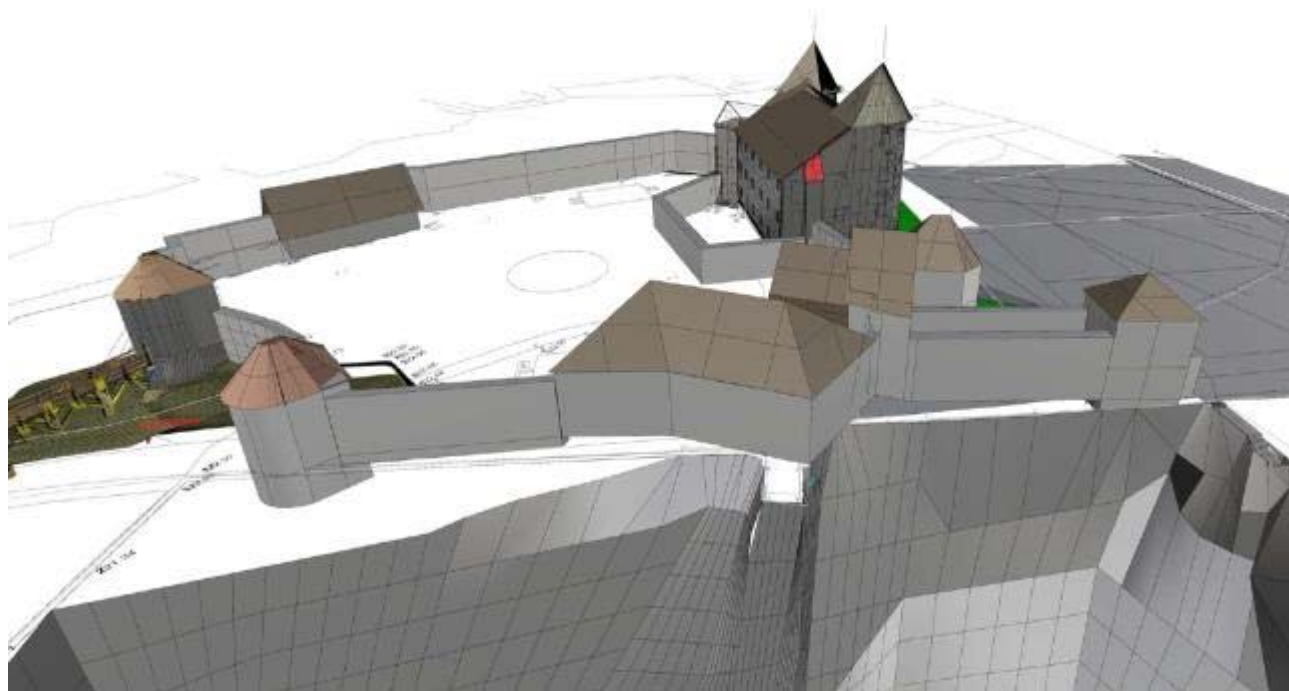

- Obnova zgrada unutar dvorišta kaštela je nužna za buduće funkcioniranje kompleksa. Pretpostavljena je obnova postojeće zgrade uz sjeverni zid, te mogućnost izgradnje novih zgrada na mjestu nekadašnjih.

- **zgrada nekadašnje konjušnice**, nakon temeljite obnove poprimila bi buduću namjenu muzejskog kafića i suvenirnice, te dio službenih prostorija poput preparatorske radionice u potkrovlju i sl.
- **zgrada uz sjeverni zid** bi se sagradila u tradicionalnom smislu na temeljima nekadašnje građevine. Nova zgrada bi mogla biti namijenjena postavi etnografskog sadržaja
- na mjestu nekadašnje tamnice (samice), u sličnim gabaritima bi se napravio prezentacijski prostor, dvorana za predavanja, manje izložbe i sl. Ova zgrada bi mogla kombinirati zatvoreni sadržaj i mogućnost otvaranja na vanjski prostor i tako osigurati polivalentnost u korištenju.
- Zgrada nekadašnjeg stanovanja vojnika, časnika, lječnika uz rub Đulinog ponora bi bila izgrađena u povijesnim gabaritima, kao jednokatnica s trijemom i dvostrešnim krovom. Pri tome bi se trebalo paziti na kontakt s Ivaninom kućom bajki. Ova bi zgrad bila u gornjoj etaži povezana s ulaznom kulom, kulom iznad svetišta sv. Bernardina, te mogla biti povezana i sa samim palasom. Muzeološki postav mogao bi biti posvećen nekadašnjim obrambenim sustavima – Vojnoj krajini, Osmanlijama, te kasnijim ratovima.
- Nakon obnove istočnog ulaznog kompleksa koji se sastoji od prve (istočne) ulazne kule, otvorenog hodnika sa bočnim strijelnicama i zalazne kule (nekadašnje Frankopanove kule s propugnakulom) te povezivanja s okolnim građevinama, u zatvorene prostore trebalo bi dati primjereni sadržaj. Manji upravni prostor nad ulaznom kulom i kulom nad kapelom bio bi primjereni sadržaj (administracija uprave kompleksa bila bi do pet zaposlenika).
- Evidentna je potreba za temeljita arheološka istraživanja na kompleksu Frankopanskog kaštela u Ogulinu, koji će dati odgovore na niz pitanja oko konačne prezentacije kompleksa. Svakako će tu biti i vrijednih nalaza koji će upotpuniti planirane muzeološke zbirke. Arheološka istraživanja će se odvijati godinama, a početak je potrebno izvesti preliminarna sondažna istraživanja koja će usmjeriti izradu buduće dokumentacije u pravom smjeru.
- Tu je svakako obveza izrade projektne dokumentacije koja bi bila rađena po fazama, ali obuhvatila sve potrebne elemente i dijelove. Nužna je stalan suradnja s nadležnim konzervatorskim odjelom.
- Jedna od ključnih faza u definiranju budućeg kompleksa Zavičajnog muzeja u Ogulinu je i izrada kvalitetne studije budućeg muzeološkog postava, odnosno strategije upravljanja.

12. POIS ILUSTRACIJA

SL.1.

13. OSTALO, BIBLIOGRAFIJA, IZVORI

- Magdić, Mile. Topografija i povijest Ogulina, Zagreb, 1926., pretisak 1996. Ogranak Matice hrvatske Ogulin, Ogulin, 1996.
- Fedor Moačanin, Organizacijske strukture Vojne krajine do sredine 18. st. Arhivski vjesnik, 34-35 (1991-1992), 35-36, str. 157-163
- E. Laszovsky, Ogulin g.1664. Opis slike. »Prosvjeta« 1897. br. 2.

Nada Klaić »OSTACI OSTATAKA« HRVATSKE I SLAVONIJE U XVI ST. (od mohačke bitke do seljačke bune 1573.g.) ARHIVSKI VJESNIK 16. (ZAGREB, 1973.) Strana 253

- Božičević Juraj: O nacrtima starog frankopanskog grada u Ogulinu, 121 -VJESNIK 11. (ZAGREB, 1945.)
- SALOPEK, Hrvoje, Stari rodovi Ogulinsko-modruške udoline (podrijetlo, povijest, rasprostranjenost, seobe i prezimena stanovništva Ogulina, Oštarija, Josipdola, Zagorja Ogulinskog, Modruša i okolnih naselja), Ogulin-Zagreb: MH Ogulin -Centar za kulturu Ogulin-Hrvatska matica iseljenika-Zagreb, 1999 ,2000; Ogulin-Zagreb: MH Ogulin-Hrvatska matica iseljenika-Zagreb -Hrvatsko rodoslovno društvo »Pavao Ritter Vitezović« Zagreb, 3 2007.
- Mažuranić Vladimir: Sbirka hrvatskih listina" u Mažu. ranića, 195 VJESTNIK 4. (ZAGREB, 1902 - ima nešto o ogulinu 1575.
- Čebotarev, Andrej. Građa za proučavanje upravnog sustava krajiških pukovnija (1746.-1873.) s posebnim obzirom na Ogulinsku krajišku pukovnicu br. 3,
- Amstadt, Jakob. Die k.k. Militärgrenze 1522-1881,
- Hostinek, Josef. Die k.k. Militärgrenze, ihre Organisation, Verfassung und Verwaltung. I. - II. Theil,
- Egger, Rainer. Dvorsko ratno vijeće i Ministarstvo rata kao središnji upravni organi Vojne krajine,
- Buczynski, Alexander. Gradovi Vojne krajine,
- Moačanin, Fedor. Organizacijske strukture Vojne krajine do sredine 18. stoljeća, Kaser, Karl. Slobodan seljak i vojnik. Sv. 1 i 2,
- Vaniček, František. Spezialgeschichte der Militärgrenze. 4 Bände,
- Hitzinger, Karl. Statistik der Militärgrenze des Österreichischen Kaisertums. 2 Bände,
- Roksanđić, Drago , Vojna Hrvatska = La Croatie militaire : krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809-1813), sv.1-2,

- Valentić, Mirko. Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881
David ,Hollins.Austrian Frontier Troops 1740–98
- M. Kruhek, Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez – posljednji modruški
Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453.-1529., Modruški zbornik god. 3, Modruš, 2009.
(187-235)
-

ARHIVSKA GRAĐA

- ARHIV KARLOVAC Zbirke izvornoga arhivskoga gradiva, 1.5. PLANOVI I NACRTI,
[0139] ZBIRKA GRAĐEVINSKIH NACRTA KOTARA KARLOVAC,OGULIN, OTOČAC,
GOSPIĆ, DELNICE I SUŠAK; 1829-1944: kom. 1219. AI.
- HDA Zagreb,
- Ministarstvo kulture RH, MK-U-SZB Stari grad Ogulin
-